

FILOZOFICKÁ FAKULTA UK V PRAZE
ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

LENKA TESÁRKOVÁ

OBOR PTŠ

RÉTORICKÉ FIGURY V PŘEKLADECH SOUČASNÉ VENEZUELSKÉ
PUBLICISTIKY SE ZAMĚŘENÍM NA JANA RUDOLFA SLABÉHO

RIGORÓZNÍ PRÁCE

KONZULTANT RIGORÓZNÍ PRÁCE: PROF. PHDR. JANA KRÁLOVÁ, CSc.

PRAHA, LEDEN 2012

PODĚKOVÁNÍ

Dovoluji si touto cestou poděkovat PhDr. Janě Králové, CSc., za časté konzultace k mé rigorózní práci a nejen za cenné a podnětné připomínky k jejímu vypracování, ale také za neocenitelnou pomoc s výběrem zkoumaného textu, ke kterému bych se bez její pomoci vůbec nedostala.

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně a s použitím veškeré uvedené literatury.

Lenka Tesárková

ANOTACE

Rigorózní práce je založena na diplomové práci z roku 2009 a dělí se na dvě části. První část se teoreticky věnuje metafoře a metonymii v české a španělské terminologii, definici populismu, specifickému jazyku politiků a v neposlední řadě způsobu překladu rétorických figur z češtiny do španělštiny. Druhá se na základě analýzy srovnatelného vzorku venezuelských a českých publicistických textů zaměřuje na srovnání typů a frekvence rétorických figur s důrazem na jejich funkci v populisticky orientovaných textech. Jako referenčních textů bylo využito španělské přednášky El Libertador Simon Bolívar y su papel en la revolución emancipadora de la América Española (1930) a jeho českého překladu, druhým užitým textem je časopis 8 Estrellas vydávaný Velvyslanectvím Venezuelské republiky v ČR. V rámci výzkumu byly použity statistické metody jako modus, medián, aritmetický průměr nebo průměrná odchylka (relativní a absolutní). Dále byla práce rozšířena o životopis významného českého překladatele Jana Rudolfa Slabého, z jehož pera pochází i výše zmíněný překlad španělské přednášky.

Klíčová slova: rétorické figury, metafora, metonymie, překlad, statistické metody, Jan Rudolf Slabý

Trabajo riguroso está basado en el trabajo de licenciado del año 2009 y tiene dos partes. Primera parte es teórica y aporta los conocimientos sobre característica de las figuras réticas elegidas (metáfora y metonimia) en teoría española y checa. También se concentra en la definición del populismo y la característica del lenguaje especial utilizado por los políticos. Las últimas partes se dedican a la traducción de estas figuras réticas. Segunda parte es investigativa y trata de observar la presencia de las figuras réticas en dos textos españoles elegidos y sus correspondientes traducciones al checo. Para la evaluación de la presencia de las figuras se usaron métodos de estadística (Mediana, Modus, Média aritmética etc.). Primer texto utilizado se llama El Libertador Simon Bolívar y su papel en la revolución emancipadora de la América Española (1930) y fue presentado por José Abel Montilla. Segundo texto investigado es la revista distribuida por la embajada venezolana en Praga denominada 8 Estrellas. La última parte del trabajo describe la traducción de la figuras réticas del español al checo. Además el trabajo contiene biografía de uno de los más importantes traductores checos Jan Rudolf Slabý quién tradujo también el texto de Simon Bolívar ya mencionado al checo.

Palabras claves: figuras réticas, metáfora, metonimia, traducción, métodos de estadística, Jan Rudolf Slabý

OBSAH

Úvod	7
Struktura a cíle práce	8
Životopis Jana Rudolfa Slabého	10
První část	
1.1. Kapitola první	
1.1.1 Definice metafory a metonymie z hlediska české terminologie	23
1.1.2 Definice metafory a metonymie z hlediska španělské terminologie	26
1.2. Kapitola druhá	
1.2.1 Definice populismu	29
1.2.2 Definice jazyka politických projevů	32
1.3 Kapitola třetí	
1.3.1 Přeložitelnost metafor a metonymií a různé druhy překladů	36
1.4 Kapitola čtvrtá	
1.4.1 Metafora a metonymie ve službách populismu	40
Druhá část	
2.1 Kapitola první	
2.1.1 Rozbor španělské části textu přednášky	45
2.1.2 Rozbor španělské části textu časopisu 8 Estrellas	56
2.2 Kapitola druhá	
2.2.1 Rozbor české části textu přednášky	65
2.2.2 Rozbor české části textu časopisu 8 Estrellas	76
2.3 Kapitola třetí	
2.3.1 Zhodnocení překladu	83
2.4 Závěr	90
Použitá literatura	95
Příloha	101

POUŽITÉ ZKRATKY

přednáška – v případě použití tohoto výrazu se jedná o přednášku El Libertador Simon Bolívar y su papel en la revolución emancipadora de la América Española, v druhé kapitole druhé části se výraz přednáška vztahuje k překladu výše zmíněné přednášky

časopis – v případě použití tohoto výrazu se jedná o časopis 8 Estrellas

ÚVOD

Řečnické figury jsou jednou z nejpoužívanějších technik v řečové komunikaci, která slouží k upoutání pozornosti příjemce, jejich převládající funkcí v rámci textu je funkce persuasivní. Příjemce neboli receptor je pomocí těchto prostředků přesvědčován o důležitosti sdělované informace. Řečník neboli mluvčí prezentuje informaci pomocí metafory, pokud chce upoutat pozornost příjemce, nemusí se jednat pouze o zdůraznění informace. Řečnickova intence může spočívat ve zvýšení kvality projevu, mluvčí přitahuje pozornost nejen k obsahu projevu, ale také k jeho formě. Každý řečnický projev je svým způsobem manipulativní. Řečník se snaží přesvědčit příjemce o pravdivosti předkládaných informací, zároveň vkládá do textu zřetelně rozpoznatelné subjektivní výklady daných neutrálních informací.

Nejinak je tomu i u politických projevů. Politikové patří mezi nejzkušenější řečníky, na jejich sebe prezentaci závisí jejich politická kariéra, proto umí přednést příjemci (potenciálnímu voliči) i čistě negativní informaci, jako téměř pozitivní (např. „Naše republika sice čelí ekonomické krizi, ale vláda přijala taková opatření, která zamezí jejímu dopadu na společnost.“ – tato věta pronesená expremiérem Topolánkem při jedné z tiskových konferencí je jasným příkladem manipulace s většinovou populací. Příjemce této informace si řekne, že sice nějaká krize probíhá, ale vlastně se není čeho bát, protože se ho netýká. Skutečnost je poněkud jiná, pokud se podíváme na vzrůstající nezaměstnanost nebo zvyšující se ceny potravin, je nám jasné, že ekonomická krize se ve skutečnosti dotýká každého z nás, bez ohledu na opatření vlády. Vláda sice může zmírnit dopady, ale nemůže jim zamezit.) Právě v použití jednotlivých slovních spojeních a jednotlivých výrazech tkví kouzlo manipulace. Řečnické figury se stávají literárními prostředky umožňujícími manipulaci s příjemcem sdělení a objevují se tak ve službách populismu. Složitější situace nastává, když má být daná figura přenesena z jednoho jazyka do druhého. Překladatel v tomto případě stojí před složitým rozhodnutím, do jaké míry by se měl držet originálního textu a do jaké míry má překlad adresovat příjemci. Vynechání rétorické figury text stylisticky mění a ochuzuje, ale zároveň nevhodný překlad rétorické figury může způsobit špatnou interpretaci celého textu. I toto je jeden z důvodů, který potvrzuje, že rétorické figury patří mezi největší „překladatelské oříšky“ a právě citlivé zacházení s těmito prostředky by mělo být pro každého překladatele samozřejmostí.

STRUKTURA A CÍLE PRÁCE

Rigorózní práce je rozdělena do dvou základních částí. Samotné vědecké práci předchází životopis významného českého překladatele Jana Rudolfa Slabého. První část práce se věnuje teoretické definici používaných pojmů. Zaměřila jsem se na definici řečnických figur (zejména metafora a metonymie) v české a španělské terminologii. Přestože se definice ve většině prvků shodují, stojí za to upozornit na několik drobných, ale i přesto důležitých rozdílů. První kapitola se týká definice řečnických figur a má dvě podkapitoly. První podkapitola se věnuje definici v českém jazykovém prostředí a druhá podkapitola se věnuje španělské terminologii.

Druhá kapitola se zabývá definicí populismu z hlediska politologie, která tento fenomén důsledně popisuje a definuje v řadě publikací. V této části práce jsem využila znalostí z mého druhého studijního oboru. Používala jsem dostupnou českou literaturu, ale také španělsky psanou literaturu, protože tento fenomén je typický pro oblast Latinské Ameriky. V současné době se objevují i názory, že populismus lze najít v politických projevech a dokonce i v praktické politice některých evropských politiků (např. Berlusconi nebo Sarcozzi, Pehe: 2009). Tyto úvahy ponechme v rámci této práce stranou a soustředme se na obecnou charakteristiku populismu.

Třetí kapitola zkoumá problematiku překladu řečnických figur mezi češtinou a španělštinou. Pokládám si zde otázku, zda je vůbec možné překládat metaforu z jednoho jazyka do druhého a vycházím ze srovnání, které vytvořila Eva Samaniego Fernández (Samaniego Fernández 2006: 1 – 4). Srovnávají se zde možnosti a způsoby překladu metafor na základě názorů významných teoretiků překladu.

Čtvrtá kapitola první části se zabývá možnostmi využití řečnických figur ve službách populismu. Shrnuje jejich uplatnění v rámci jednotlivých druhů textů a popisuje jejich funkce v rámci textu. Tato kapitola představuje syntézu poznatků pocházejících z předchozích kapitol a zároveň tvoří určitý most mezi teoretickou a praktickou částí rigorózní práce.

Druhá část rigorózní práce je založena na praktickém rozboru dvou vybraných textů. Jedná se o časopis 8 Estrellas (časopis vydávaný v České Republice Venezuelským velvyslanectvím), který je rozdělen na dvě části (českou a španělskou, přičemž španělská část je považována za originální text a česká část je překladem). Druhý text je přednáška Josého Abela Montilly „El

Libertador Simon Bolívar y su papel en la revolución emancipadora de la América Española“ (Praha 1930). Překlad pochází z pera Jana Rudolfa Slabého a název překladu zní „Osvoboditel Šimon Bolívar a jeho účast na osvoboditelském boji Jižní Ameriky“. Jedná se o dva různé druhy textu, aby bylo možné pokládat data získaná z výzkumu za relevantní, bylo nutné získat texty stejného rozsahu. Využila jsem celkem 5 čísel časopisu 8 Estrellas a celou výše zmíněnou přednášku.

První kapitola druhé části se věnuje definici obou textů podle typologie, kterou vytvořila Guadalupe Ruiz Yepes. Kapitola je rozdělena na dvě podkapitoly, první se zabývá španělskými texty a druhá jejich překlady do češtiny.

Druhá kapitola druhé části se věnuje rozboru španělských textů. Shrnuje druhy metafor a metonymií vyskytujících se v textech a jejich funkce v rámci textů, dále prezentuje statistické údaje týkající se výskytu řečnických figur v rámci textů (např. jejich pozice v textech, četnost atd.).

Třetí kapitola se zabývá rozбором českých textů podle pravidel nastíněných v předcházející kapitole.

Čtvrtá kapitola představuje opět syntézu získaných statistických údajů v rámci předcházejících dvou kapitol a reflektuje také způsoby překladu jednotlivých řečnických figur.

Poslední část práce tvoří závěr, který shrnuje pozitivní či negativní výsledky níže stanovených hypotéz, seznam použité literatury a také příloha, kterou tvoří zvolené texty z deníku La Vanguardia, kde je dokladován velký přínos překladatelské osobnosti Jana Rudolfa Slabého a jeho vliv na španělské a české kulturní prostředí.

Základním cílem rigorózní práce je hledat odpovědi na následující otázky:

Může být rétorická figura ekvivalentně překládána?

Může rétorická figura sloužit populismu?

Je srovnatelný výskyt metafor a metonymií v českých a španělských textech?

Jakým způsobem se metafory a metonymie překládají do češtiny? Neztrácí se jejich persuasivní funkce?

Dochází skutečně k nivelizaci?

Jakým způsobem ovlivňuje překlad osobnost překladatele?

Odpovědi na výše uvedené otázky představují cíl rigorózní práce.

JAN RUDOLF SLABÝ

* 25. 1. 1885 Černožice u Hradce Králové – † 2. 7. 1957 Praha

Jan Rudolf Slabý představuje v dějinách českého překladu jednu z osobností, o jejichž životě není dochováno příliš mnoho informací. Zejména z dětství tohoto významného překladatele se nezachovaly žádné podrobnější informace. Životopisu tohoto překladatele se věnovala řada nejen českých (Kašparová), ale i zahraničních autorů (veškerá dostupná literatura týkající se tohoto významného překladatele je uvedena v seznamu literatury). V jeho životě existuje řada otazníků a celá řada jeho životopisů obsahuje rozdílné či dokonce faktograficky chybné údaje. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla rozšířit svou diplomovou práci právě o životopis tohoto významného autora, včetně seznamu dostupné literatury a přehledu jeho nejdůležitější překladatelské činnosti. Rigorózní práce byla obohacena nejen o životopis tohoto významného překladatele, ale také o přehled jeho překladů, protože Jan Rudolf Slabý patří mezi nejplodnější překladatele tohoto období. Zajímavé jsou zajisté i dobové články z deníku *La Vanguardia*, které jsou obsaženy v příloze.

Jan Rudolf Slabý se narodil v obci Černožice v okrese Jindřichův Hradec. Celá rodina se záhy po jeho narození přestěhovala do Prahy, kde je nyní překladatel také pochován na Olšanském hřbitově. „Obec Černožice leží 15 km severně od Hradce Králové. Osídlena byla již v mladší době kamenné. Poprvé se připomíná písemně v análech opatovického kláštera v roce 1197. Jméno Černožic přijal do názvu starý rod Malešických. Od nich obec odvozuje i svůj znak.“ (www.cernozice.cz) Dle matriky obce Černožice, kterou jsem kontaktovala za účelem získání dalších informací o tomto významném překladateli, se celá rodina odstěhovala a nezůstali zde žádní příbuzní. Celá rodina se pravděpodobně stěhovala za prací, protože Praha v té době nabízela lepší možnosti nejen pro získání zaměstnání, ale také pro studium.

V letech 1896–1901 vystudoval c. k. vyšší gymnázium a v letech 1904–1909 studoval moderní filologii na Filozofické fakultě Karlovy univerzity (oborem jeho studia byl německý jazyk a jihoslovanské jazyky a literatura). V některých informačních zdrojích (např. Ordonner nebo Knörr) je uvedeno, že se věnoval také studiu románských jazyků, což je možné vzhledem k jeho vlastní poznámce ohledně studia španělského jazyka („studium tohoto jazyka mu bylo velmi usnadněno na základě dobrých znalostí jazyka francouzského a italského“:

Kašparová: 2011, str. 170). Dva semestry ze svých vysokoškolských studií strávil na univerzitě v Berlíně (1906–1907) a v roce 1908 složil státní zkoušku z německého jazyka, kterou úspěšně zakončil studia německého jazyka na Karlově univerzitě. O rok později složil také státní zkoušku z jazyka českého pro vyšší střední školy a státní zkoušku z českého a německého těsnopisu, dále také zkoušku z německé korespondence pro české obchodní školy. V roce 1909 byl jmenován suplujícím profesorem na Československé akademii obchodní v Praze (dnešní Československá akademie obchodní Dr. Edvarda Beneše, sídlící v Resslově ulici v Praze 2). Jedná se o první obchodní akademii s českým vyučovacím jazykem v Rakousku-Uhersku, založena byla v roce 1872. Vznikla zásluhou českých vlastenců obchodnického spolku Merkur. Návrh na vybudování českého obchodního učiliště, na kterém by výuka probíhala výhradně česky, zpracoval jednatel Merkuru, knihkupec a nakladatel Jan Otto. V srpnu v roce 1871 byl ustaven Sbor pro zřízení a vydržování ČAO, jehož členy byli továrníci, obchodníci, podnikatelé, ale i František Palacký, dr. Fr. Lad. Rieger, Dr. Karel Sladkovský a další. Za jednu z nejvýznamnějších postav historie této školy je považován Dr. Edvard Beneš, který zde vyučoval francouzštinu a národní hospodářství od roku 1909, tedy shodou okolností od stejného roku jako Jan Rudolf Slabý (bližší informace k historii školy viz. www.cao8.cz). Jan Rudolf Slabý působil na této obchodní akademii až do roku 1914. V té době, kdy zde pracoval jako pedagog, se rozhodl doplnit si své jazykové znalosti o další jazyk, tentokrát se jednalo o španělštinu. V červenci roku 1914 přijal pozvání madridského profesora Francisca Arauja, aby navštívil Madrid jako spolupracovník španělského tisku pro slovanskou problematiku. Zajímavostí je, že sám překladatel datoval odjezd do Španělska již do roku 1911 (životopis přiložený k žádosti o místo lektora katalánštiny ze dne 22. listopadu 1927 adresovaný Filozofické fakultě UK v Praze). Odjezd je datován v jeho životopisném přehledu adresovaném prof. V. Tillemu právě až na rok 1914. V návratu do vlasti mu zabránily vnější politické okolnosti (začátek druhé světové války) a Slabý byl donucen zůstat ve Španělsku a zajistit si prostředky na živobytí. Z tohoto důvodu přesídlil do Barcelony, kde si otevřel obchodní a jazykovou školu spojenou s technickou a literární překladatelskou kanceláří (inzeráty na toto období můžeme najít např. v listu Vanguardia – viz obrazová příloha). V roce 1920 začal spolupracovat s několika nakladatelstvími (Editorial Ibérica či Editorial Cervantes), ale také s redakcí španělského slovníku Enciclopedia Espasa. Slabý propagoval slovanskou kulturu ve Španělsku, ale ve dvacátých letech začal spolupracovat také s českými nakladatelstvími (Masarykův naučný slovník, Ottův slovník

naučný) a je autorem řady hesel týkajících se Španělska. Aktivně se zajímal nejen o katalánštinu, ale také baskičtinu, v tomto ohledu je nutné připomenout, jeho kontakty s významnou postavou baskického národního obrození Mariou de Azkue Aberasturi (přezdíváný Azkue). O jeho silném vztahu k baskické kultuře svědčí i úryvek z článku Enrike Knörra: „Rudolf Slaby sintió curiosidad por la lengua vasca y eso le puso en contacto con Resurrección María Azkue, el primer presidente de Euskaltzaindia. Entre Slaby y Azkue surgió pronto una estrecha amistad, reflejo de la cual es, por ejemplo, la traducción que hizo Azkue del himno nacional checo y la inclusión del Gernikako Arbola en un concierto organizado en Praga en 1935 por el Instituto Español e Iberoamericano de aquella ciudad. Al pie de la traducción con la partitura, documento que se conserva en Euskaltzaindia, leemos en castellano: «Traducción de R.M. de Azkue a ruego de su amigo Rodolfo Slaby». Varios artículos publicados aquellos años son un buen ejemplo de la estima de Slaby hacia Vasconia. Reconociendo los méritos de Slaby, en 1935 Euskaltzaindia le nombró miembro correspondiente.“ (volný překlad: Rudolf Slabý se velice zajímal o baskičtinu a udržoval kontakty s Resurrección Mariou Azkue, prvním předsedou Královské akademie baskického jazyka. Mezi Slabým a Azkue se brzy vytvořilo velmi blízké přátelství a spolupráce, jejichž výsledkem je například překlad české národní hymny do španělštiny z pera Azkueho a začlenění Gernikako Arbola do programu koncertu pořádaného v Praze 1935 Španělským a iberoamerickým institutem. V překladu písně, který nyní uchovává Akademie baskického jazyka se objevuje tento nápis: “Přeložil R.M. de Azkue na žádost přítele Rudolfa Slabého”. Mnoho článků, které v této době Slabý publikoval, je jasným důkazem jeho zájmu o Baskicko. Jako uznání jeho značného přínosu byl v roce 1935 jmenován dopisujícím členem Baskické akademie.)

V letech 1921–27 přednášel srovnávací mluvnici slovanských jazyků a dějiny slovanských literatur na univerzitě v Barceloně, kde byl 29. června 1922 jmenován docentem (venia docenti viz Knörr či profesor libre). Barcelonský deník La Vanguardia upozorňuje na bezplatné kurzy, kde Slabý vyučoval dvakrát týdně gramatiku a jednou týdně literaturu slovanský jazyků.

V roce 1927 se vrátil zpět do Československa a přijal místo profesora španělského jazyka znovu na Československé akademii obchodní, kde nakonec vyučoval až do roku 1948. V letech 1927–39 a 1945–48 působil jako lektor katalánského jazyka na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Aktivně se účastnil činnosti Španělského a iberoamerického institutu

v Praze. Řadu let řídil také kurzy španělštiny při ministerstvu zahraničních věcí v Praze a na sklonku svého života vyučoval také španělský a portugalský jazyk v Československé obchodní komoře. Roku 1932 byl zvolen dopisujícím členem Španělské královské akademie jazyka, později dopisujícím členem argentinské Akademie v Buenos Aires a baskické v Bilbau.

Některé informace, které se objevují u zahraničních autorů píšících o Slabém, jsou ale faktograficky chybné. Jedná se například o tvrzení (Knörr, wikipedia, Llanas y Torrents), že Slabý byl rektorem univerzity Karlovy. Další nepravdivou informací nalezneme v publikaci španělské ambasády v Praze (El hispanismo en las Universidades Checas), kde nalezneme krátký životopis Slabého a v něm informaci, že za druhé světové války byl Slabý diplomatem ve Španělsku. Tato skutečnost se však v žádném jiném životopise neobjevuje.

Jan Rudolf Slabý zemřel 2. července 1957 v Praze a byl pochován na Olšanských hřbitovech. Na náhrobku má vyryto španělské motto:

VELAR SE DEBE A LA VIDA
DE TAL SUERTE,
QUE VIDA QUEDE
EN LA MUERTE.

Tímto heslem se Slabý bezesporu řídil celý život, protože jak uvádí ve svém životopise z roku 1926, přeložil více než 100 děl světových autorů do španělštiny a 10 děl do katalánštiny. Jeho bohatá překladatelská kariéra zahrnuje nejrůznější žánry od překladu libret českých oper až po překlady českých, ruských či švédských autorů do španělštiny, katalánštiny a baskičtiny.

„Na svoje krušné překladatelské začátky Slabý vzpomíná v jednom dopise z roku 1922 adresovanému literárnímu kritikovi, profesorovi Václavu Tillemu. Píše: „Ocitnuv se tak úplně sám na cizí půdě, neztrácel jsem času a věnoval se ze všech sil studiu jazykovému, hlavně jaz. španělského a katalánského. Zřídil jsem si vlastní školu jazykovou a tím jsem si hned z počátku život uhájil. V r. 1917 jsem absolvoval s vyznamenáním zdejší konzervatoř, což mi obzor značně rozšířilo a zjednalo mi nové prameny obživy. Stálý styk s kruhy literárními i hudebními, účinkování v divadelních orchestrech a koncertech filharmonických mi dalo příležitost, že jsem neobyčejně záhy proniknul do literatury i hudby španělské a katalánské. A

ježto zároveň jsem přispíval do listů španělských a pracoval od počátku v překladatelství, nabyt jsem neobyčejné spolehlivosti ve slohu a prakticky jsem dosáhl dokonalého ovládnutí jazyka španělského a katalánského.“ „Povzbuzován neobyčejnou důvěrou“ ve své schopnosti, kterou mu „ze všech stran zdejší literáti projevovali“, rozhodl se „věnovati se rozšiřování znalosti kultury slovanské ve Španělsku a zvláště Katalánsku“. Rekapituluje a hodnotí svoji překladatelskou činnost ne proto, aby se chlubil, jak píše, ale proto, že ho těší, jaký respekt a uznání se slovanských jazykům i literatuře ve Španělsku dostává. „Vím, slovutný pane, že jste muž, který dovede posouditi, kolik práce stojí nejen ovládati dokonale dva cizí jazyky literární, nýbrž hlavně proniknutí vítězně s ideami slovanskými v zemi, kde se velmi málo dosud o literaturách slovanských vědělo (kromě Sienkiewicze a několika autorů ruských nebylo zde ničeho). Račte uvážiti, že jsem dnes první a jediný Slovan, který se odvážil takové práce na širokém základě, že dnes mohu s plným vědomím říci, že se mi podařilo prolomit onen led lhostejnosti, který ve Španělsku následkem nedostatku povolání pracovníků šíření kultury literární národů slovanských znemožňoval.“ (Kašparová, 2011 str. 174)

Z hlediska překladu se Slabý nejprve věnoval překladu klasických českých pohádek do španělštiny. V roce 1920 mu byla vydána první sbírka pohádek od Karla Jaromíra Erbena s názvem „La Rana princesa“ a hned v následujícím roce vychází také vybrané pohádky Boženy Němcové pod názvem „El ave de fuego“. Právě tuto knihu také zaslal v roce 1922 s věnováním svému synovi Rudolfovi k svátku.

Pro samotného překladatele bylo jeho stěžejním překladem převedení Babičky Boženy Němcové do španělského a katalánského jazyka. S překladem začal dle dochované korespondence velice brzy, dokonce již po začátku první světové války. Původně bylo vydání knihy avizováno již na rok 1922, ale kvůli nedostatku finančních prostředků v nakladatelství nakonec došlo k vydání překladu až v roce 1924. „Překlady Babičky do španělštiny a katalánštiny jsou prvními a dodnes jedinými překlady díla do těchto jazyků. Slabý španělským čtenářům v úvodu přiblížil stručně biografické údaje tykající se autorky a text doprovodil působivými ilustracemi Adolf Hübner, český malíř žijící ve Španělsku. Vazba knihy je ukázkou zdařilé nakladatelské vazby a zvyšuje nepochybně atraktivnost titulu.“ (Kašparová, 2011 str. 175). Jan Rudolf Slabý je právě i díky tomuto překladu oceňován širokou veřejností, protože se pokusil přiblížit španělskému čtenáři tradiční českou tvorbu a prostřednictvím literatury se snažil sblížit také českou a španělskou kulturu.

„Novelu Němcové vydal Slabý roku 1924 také katalánsky (L'avia). Svoje dřívější překladatelské pokusy z počátku války překladatel v roce 1922 nově doplnil, revidoval a dílo připravil do tisku. K tomu, aby se ke katalánskému překladu po letech vrátil, ho povzbudil podle jeho vlastních slov čtenářský úspěch katalánského překladu díla Puškina (Dubrovski, Piková dáma a Povídky Bělkina). Tillemu píše: „Jednohlasý úspěch tohoto překladu, který je prvním přímým překladem z ruštiny do katalánštiny, pohnul mne k tomu, že jsem katalánský překlad „Babičky“, jež mne stál ohromnou prací, jak si představíte, definitivně přehlédl a jedné zdejší firmě nabídl.“ (Kašparová, 2011 str. 176)

Zajímavá je také novinářská činnost Jana Rudolfa Slabého, který přispíval zejména do deníku La Vanguardia. V tomto časopise nalezneme řadu článků, které se tohoto významného překladatele týkají a jsou součástí přílohy této rigorózní práce.

V této části bych se chtěla věnovat pouze některým z nich, které jsou dle mého mínění stěžejní pro dokreslení charakteru překladatelské osobnosti Jana Rudolfa Slabého. V řadě čísel časopisu se objevuje inzerát na jazykovou školu, kterou Slabý zmiňuje také v rámci své korespondence s Václavem Tillem (viz výše). V této jazykové škole nabízel nejen jazykovou výuku, ale také překladatelské služby. Jedním z nejzajímavějších článků, které nalezneme v časopisu La Vanguardia je článek z roku 1926, kde se objevuje jméno Slabého v souvislosti s překladem v rubrice Libros y revistas: „MEDICINA POPULAR HOMEOPÁTICA. Hering Haehl, traducción y adaptación al español de la XXVII edición alemana, por el catedrático R. J. Slaby. La publicación del presente manual de homeopata llena un vacío en la literatura médica popular. La medicina homeopática desde su descubrimiento ha ido ampliando sistemáticamente su horizonte a raíz de las múltiples experiencias hechas por los que han reconocido la importancia extraordinaria que reviste. La obra memorable de Hahriemann, después de haber sufrido una revisión escrupulosa, en todos sus puntos esenciales, por su refundidor y modernizador, el doctor Haehl, es muy fácil de consultar en todo caso de enfermedad y ofrece cuantos datos puedan interesar acerca de toda clase de enfermedades, con un cuadro informativo que facilita el tratamiento. La presente obra, constituye un auxiliar para las familias y aun para los facultativos.“ (volný překlad: Lidová homeopatická medicína. Hering Haehl, překlad a adaptace do španělštiny XXVII německé edice R. J. Slabý. Vydání tohoto homeopatického manuálu zaplňuje dosud prázdné místo v lidové medicíně. Homeopatie již od svého objevení systematicky rozšiřovala své zaměření zejména díky mnoha praktickým zkušenostem a zejména díky těm lidem, kteří objevili její mimořádný

význam. Původní dílo Hahriemanna bylo podrobena pečlivé revizi ve všech základních aspektech doktorem Haehlem a nyní je orientace v rámci díla mnohem snazší, v rámci všech jednotlivých případů onemocnění. Materiál nabízí řadu údajů o všech druzích nemocí, spolu s praktickými informacemi, které se týkají léčby. Příručka se stane cenným pomocníkem nejen v mnoha domácnostech, ale také pro řadu lékařů.) Na tomto článku je vidět, že se Jan Rudolf Slabý snažil ve Španělsku prosadit také jako překladatel, zejména z německého jazyka. Díky tomuto článku tak dostáváme komplexní obraz tohoto významného překladatele, který se zaměřoval nejen na literární překlady, ale také na překlady odborné, čehož je důkazem právě tato publikace týkající se homeopatické medicíny. Navíc můžeme pozorovat jeho tendenci k překladům z německého jazyka, který mu byl v počátcích jeho překladatelské kariéry bližší než ostatní jazyky.

Dalším důkazem Slabého rozsáhlého vlivu na česko-španělské kulturní vztahy je článek zveřejněný v roce 1928 o návštěvě československých studentů ve Španělsku v rubrice Notas del día v rámci nedělního vydání novin. Z toho můžeme usoudit, jakému respektu se těšil nejen sám Slabý, ale i Československo, které za svého pobytu ve Španělsku významně propagoval. Vydání zprávy o exkurzy českých studentů obchodní akademie, kde Slabý vyučoval v Praze je o to významnější, že se jí dostalo prostoru právě v novinách i s podrobným itinerářem plánovaného výletu, protože těchto exkurzí probíhala řada, tato byla však významná, protože byla spjata právě se Slabým: „Excursionistas checoslovacos. Mañana, a las 7'50 de la mañana, por la estación de M. Z. A. llegará a esta ciudad, procedente de Praga (Checoslovaquia), un grupo de nacionales checoslovacos, integrado por 18 profesores de escuelas superiores de comercio, acompañados de 62 alumnos (entre ellos 14 señoritas), presididos por el doctor Slaby, muy conocido en los centros culturales de nuestra ciudad, y que actualmente desempeña la cátedra del idioma español en Praga. La estancia de los distinguidos visitantes en nuestra ciudad será de 3 días, incluso el día 3, que lo destinarán a una excursión a Montserrat, saliendo el día 5 por la mañana para Valencia, Madrid, Bilbao, San Sebastián, de regreso a su patria.“ (volný překlad: Návštěva z Československa. Zítří ráno v 7:50 dorazí na stanici M.Z.A. skupina Čechoslováků pocházejících z Prahy. Skupina je složena z celkem 62 studentů, z toho 14 děvčat a z celkem 18 profesorů z obchodních akademií, kteří skupinu doprovází. Celou skupinu povede doktor Slabý, který je velice dobře znám v kulturních centrech Barcelony a nyní pracuje na katedře španělského jazyka v Praze. Celá skupina zůstane v Barceloně 3 dny, až do 3. dubna, přičemž právě 3. dubna se vydají na

výlet do Montserratu a 5. dubna ráno vyrazí do Valencie, Madridu, Bilba a San Sebastiánu cestou zpět do své vlasti.) V článku je zdůrazněna osobnost Slabého a jeho vztahy s kulturními institucemi obou zemí, ale zejména skutečnost, že Slabý byl dobře znám v kulturních kruzích v Barceloně, nejen pro svou překladatelskou činnost, ale také pro svou snahu o propagaci československé kultury a snahu o přiblížení španělské kultury Československé veřejnosti, právě i prostřednictvím podobných exkurzí. Právě v celoživotní snaze o propojení obou kultur je podle mého názoru největší přínos Jana Rudolfa Slabého.

Mezi nejvýznamnější články však bezesporu patří jeho proslov, který pronesl při přijetí Moravského sboru na Barcelonské radnici dne 17. ledna 1932 a který byl otisknut v kompletní znění: “El catedrático de la Universidad de Praga, don Rodolfo J. Slaby, leyó en catalán el siguiente discurso: Honorable presidente de la Generalidad de Cataluña: Representa para mí un gran honor dirigiros la palabra en nombre de mis compañeros los maestros de Moravia. Venimos de tierras de Iberia en donde hemos presentado y propagado nuestro arte y nuestra cultura y sentimos ahora una especial satisfacción por el hecho de encontrarnos en esta hermosa tierra, la histórica Cataluña, ¿Y por qué sentimos esta, satisfacción? Porque Cataluña y Checoslovaquia, son dos países que poseen una antigua afinidad espiritual, una comunidad de ideales. Son dos pueblos hermanos, a pesar de la distancia que nos separa, y a pesar de la diferencia de idiomas. Y somos hermanos, porque tanto en Checoslovaquia como en esta tierra, el canto surge del corazón del pueblo. Existe en checo un proverbio que dice: Zpevon ksrđci, srdcem srdci, srdcem k vlast!» que traducido en vuestro idioma quiere decir: el canto va al corazón y el corazón va a la patria. ¿No es cierto que todos vosotros sentís estas mismas emociones? Así el resurgimiento nacional checo llegó a la plenitud. El canto fue un buen vehículo de propaganda, el pueblo ama la música, la canción popular.

Y a propósito de nuestro viaje he de deciros hemos experimentado una máxima emoción al leer unas palabras dedicadas a nosotros por un crítico de Bilbao: «Los grandes compositores checos escribían a menudo verdaderas exhortaciones patritóicas que exhaltaban el entusiasmo del pueblo, durante la esclavitud monárquica como no lo habrían podido hacer los más famosos y elocuentes oradores». Los maestros de Moravia saben muy bien que en Cataluña la obra gloriosa del Orfeo Cátala y de todos los demás orfeones de esta tierra, está unida estrechamente al resurgimiento patriótico, puesto que sus canciones son algo más que una simple diversión superficial, ya que dentro de las canciones va el espíritu patrio y se manifiesta con expresión vibrante. También en nuestra patria ha sido el canto el portavoz de

la cultura nacional y del fervor patriótico. Y son estas canciones que le ofrecemos como ramos de flores que surgen de lo más hondo de nuestros corazones, como mensaje de amor y de fraternidad hacia esta admirable tierra. Y yo, personalmente, quiero recordaros unas palabras que también se han hecho populares en nuestra patria y que fueron pronunciadas por vos, ilustre presidente: «En otros tiempos, el servicio militar era obligatorio y la enseñanza voluntaria: ahora será obligatoria la enseñanza y voluntario el servicio militar.» Los maestros de Moravia jamás olvidarán estas vuestras palabras. El que os dirige la palabra, profesor libre del idioma catalán en la Universidad de Praga, y ex profesor de la de Barcelona, os manifiesta con orgullo que posee inestimables recuerdos de España: el retrato del presidente de la república española señor Alcalde Zamora, y el vuestro, señor presidente de la Generalidad, que ambos, los considero como la más honrosa recompensa de mi modesta obra y del amor que siento por estas nobles tierras. Y ahora, como expresión de mis sentimientos profundos sólo se deciros ¡Viva Cataluña! (volný překlad: Univerzitní profesor z Prahy Rudolf J. Slabý přečetl v katalánštině následující projev: “Vážený předsedo katalánské autonomní vlády, je pro mě velkou ctí, že zde mohu pronést několik slov jménem moravských profesorů. Přicházíme do této země na iberském poloostrově, kde představujeme a propagujeme naše umění a kulturu a nyní cítíme obrovskou radost, že se nalézáme v této báječné historické zemi Katalánsku. A proč jsme tak šťastní? Protože Katalánsko a Československo jsou země, které mají historicky blízký duchovní vztah a také jednotné ideály. Jsou to dva bratrské národy i přes vzdálenost, která je dělí a přes rozdílné jazyky. Jsme skutečně bratry, protože jak v Československu tak i v Katalánsku zpěv vychází z hloubi srdce. Existuje jedno české přísloví: Zpěvem k srdci, srdcem k srdci, srdcem k vlasti! Není snad pravdou, že všichni cítíte to samé? Tak také hudbou, české národní obrození dosáhlo svého vrcholu. Zpěv byl mocným nástrojem propagandy a národ miluje hudbu, zejména lidové písně. Mimochodem během naší cesty jsme zažili chvíle skutečného dojetí, když jsme si přečetli slova novinového kritika z Bilba, který o nás napsal: “Největší čeští skladatelé psali často patriotické výzvy, které s nadšením opěvovali národ během otroctví v monarchii a které dříve nemohli psát, nyní patří mezi nejznámější a nejvýšechnější vypravěče.“ Moravští profesori zajisté velmi dobře vědí, že v Katalánsku je nejznámější dílo Katalánský Orfeus a všichni Orfeové jsou úzce spjati s vzestupem patriotismu, protože písně představují více než obyčejnou povrchní zábavu, naopak v těchto písních je cítit duch vlasti, který se zde tak dojemně projevuje. Také v naší vlasti byl zpěv mluvčím národní kultury a projevem oddanosti k vlasti. Tyto písně, které Vám

nabízíme jako kytice květů, vycházejí z hloubky našeho srdce a jako zpráva o lásce a bratrství k této obdivuhodné zemi jsou Vám přinášeny. Chtěl bych připomenout několik slov, které jsou velmi slavné v naší vlasti a které jste pronesl vy pane předsedo: “Dříve byla vojenská služba povinná a vzděláníVdobrovolné, nyní je povinné vzdělání a vojenská služba dobrovolná.” Moravští profesori nikdy nezapomenou na Vaše slova. Ten, kdo k Vám pronáší tento projev, profesor katalánštiny na Univerzitě v Praze a bývalý profesor Barcelonské univerzity, by Vám chtěl vyjádřit svůj vděk za všechny krásné vzpomínky, které si ze Španělska odvezl, samozřejmě k nim patří také vzpomínka na osobnost prezidenta španělské republiky Alcalde Zamoru a na Vás pane předsedo. Vaše osobnosti jsou pro mě úctyhodnou odměnou za mé dílo a za lásku, kterou cítím k této vznešené zemi. A nyní mi dovoďte jako výraz mých hlubokých citů pouze dodat “Ať žije Katalánsko!”

Jak jsme mohli vidět z předcházející novinového článku, Jan Rudolf Slabý byl nejen horlivým vlastencem, ale také horlivým podporovatelem Katalánska, jeho kultury a jeho boje za národní svobodu. Prostřednictvím sblížení kultur podporoval také národní myšlenku Katalánska a spatřoval v něm obraz Československa za dob boje za národní identitu. Katalánsko dodnes klade silný důraz na národní cítění, podporuje rozvoj národní kultury a katalánského jazyka. Z tohoto důvodu je nutné zmínit důležitý vliv na rozvoj tohoto jazyka, který je výsledkem práce Jana Rudolfa Slabého a jeho překladatelské činnosti.

V další části práce uvádím seznam nejdůležitějších překladů řazený dle jazyků:

1) překlady do českého jazyka

ze španělštiny

- **Cervantes Saavedra, Miguel de:** *Rohánek a Střihánek* (Rinconete y Cortadillo; N, Praha, V Čechám 1934)
- **Spina, Concha:** *Čekala jsem na tebe* (La esfinge maragata; R, Praha, Vyšehrad 1942)
- **Gómez de la Serna, Ramón:** *Torero* (El torero Caracho; R, Praha, ? 1923, + V. Jiřina; jako *Torero Caracho* Praha, Aventinum 1931, + V. Jiřina)
- **Cocca, Aldo Armando:** *Amancay*, přeložila a ilustrovala Eva Beranová; překlad přehlédl R. Slabý, Praha 1952
- **Ybarra, T. R.:** *Bolívar osvoboditel*, Melantrich, 1932
- **Galvéz, Manuel:** *Mamerto Esquiú o.f.m., řeholník a biskup* / životopisný nástin; přeložili Marie Baušová a R. J. Slabý; Cyrilo-Methodějské knihkupectví Gustava Francla, Praha 1938

z katalánštiny

- **Gual, Adrià:** *Zlomené srdce* (Misteri de dolor; D, Praha 1910) - přel. R. J. Slabý
- **Guimerà, Àngel:** *Mladá královna* (La reina jove; D, Praha 1911) - přel. R. J. Slabý

z portugalštiny

- **Pascoaes, Teixeira de:** *Návrat do ráje*, přeložili Jaromír Borecký a Rudolf J. Slabý, Československá grafická Unie, Praha 1936

2) překlady do španělštiny

opery

- **Sabina, Karel:** *La Novia vendida. Ópera cómica en tres actos*; música de Federico Smetana. Versión española y adaptación a la música por R. J. Slaby. Barcelona: Orbis, 1924
- **Kvapil, Jaroslav:** *Rusalca. Legenda dramática en tres actos*; música de Antonio Dvořák; versión española y adaptación a la música por R. J. Slaby en colaboración con J. Pérez-Hervás, Barcelona: Editorial Orbis, 1924

pohádky

- *La Rana Princesa. Selección de cuentos populares checos y eslavos.* Versión directa del ciego por R.J.Slaby. Editorial Cervantes. 1920 Barcelona
- **Němcová, Božena:** *El Ave de fuego y la Sirena.* Selección de cuentos para niños. Versión directa del checo por R. J. Slaby. Editorial Cervantes. 1921 Barcelona

próza

- **Němcová, Božena:** *La Abuela. Cuadros de costumbres campesinas de Bohemia;* traducción directa del original por Rod. Slabý; ornament. y dibujos de Ad. Hübner. Editorial Ibérica. Barcelona. 1924
- **Remont, Ladislao:** *Los campesinos. I, Otoño;* traducción, del polaco, de R. J. Slaby y Fernando Girbal ; precedida de un estudio crítico de F. Girbal, Editorial Cervantes 1926
- **Lagerlöf, Selma:** *Clara Aurelia, emperatriz de Portugal;* traducción directa del sueco de Rodolfo J. Slaby ; portada e ilustraciones de Alberto Engstrom, Editorial Cervantes 1925
- **Lagerlöf, Selma:** *Leyendas de Cristo;* traducción directa del sueco de Rodolfo J. Slaby ; prólogo de Amanda Labarca; portada e ilustraciones de Arturo Ballester, Editorial Cervantes 1925
- **Slabý, J. R.:** *Čech ve Španělsku a španělské Americe,* Orbis Praha 1937 (přeložena do španělštiny)
- **Slabý, J. R.:** *Checoslovaquia : su presente : su pasado : sus relaciones culturales con España y los países iberoamericanos,* Espasa-Calpe, 1933
- **Chejov, A. P.:** *Una noche terrible;* traducción directa del ruso por R. J. Slaby, Editorial Cervantes 1922
- **Zeyer, J.:** *Tres leyendas sobre el Crucifijo;* prólogo y traducción directa del checo por Rodolfo J. Slaby, Editorial Cervantes 1923
- **Zeyer, J.:** *Sor Pascualina,* traducción, directa del checo, de R. J. Slaby y J. R. García Díaz; ilustraciones de A. Ballester, Editorial Cervantes 1927

3) překlady do katalánštiny:

opera

- **Sabina, Karel:** *La núvia Venda. Ópera cómica en tres actes,* Frederic Smetana, Traducció directa des txes, adaptada a la música per Rudolf J. Slaby i Joaquim Pena. Barcelona:(Tallers d'Arts Gràfiques, Successors d'Henrich i Ca.), 1924

próza

- **Němcová, Božena:** *L'àvia*; Barcelona, Editorial Catalana, 1924
- **Puškin, A.S.:** *Novelles i contes*, Barcelona, Edicions 62 1981
- **Puškin, A.S.:** *Dubrovski*, Barcelona, Pòrtic 1988
- **Puškin, A.S.:** *El bandoler romantic*; versió directa del rus per R. J. Slaby, Editorial Catalana 1922

4) ostatní díla

- Dodatky k Ottovu slovníku naučnému – katalánský jazyk a literatura, heslo o Baskicku
- **Slabý, J. R.:** *Diccionario general y técnico de las lenguas española y alemana*, B. Tauchnitz, 1924, Lipsko
- **Slabý, J.R., Grossmann, R.:** *Diccionario de las lenguas española y alemana = Wörterbuch der spanisches und deutschen Sprache I.* (1932), Barcelona. Herder
- **Slabý, J. R.:** *Pequeño diccionario español-alemán: comprende unas 3000 voces que constituyen una depurada selección de los términos más usuales del idioma*, Barcelona: Ramón Sopena, 1931
- **Slabý, J. R.:** *Checoeslovaquia* (s předmluvou Karla Čapka), Praha, Orbis 1932; Madrid 1933
- **Hampejs, Z. Slabý, J.R.:** *Obras Médicas checas al castellano*. Bol. Acad. Arg. de Letras, 1958
- **Slabý, J. R.:** *K osmistému výročí narozenin Maimonidova: věnováno světlé památce velkého filozofa a velkého člověka Dr. Jindřicha Kohna*, 1934
- **Slabý, J. R.:** *Kapesní slovník španělsko-český a česko-španělský s výběrem výrazů amerických a technických / sestavil Rudolf Slabý = Diccionario manual español-checo y checo-español con una selección de americanismos y voces técnicas*, Kvasnička a Hampl 1940
- **Slabý, J. R. Petr, F.:** *Slovník obchodní korespondence v pěti jazycích: česky, německy, francouzsky, anglicky, španělsky / František Petr; část španělskou zpracoval Rudolf Slabý*, E. Beaufort 1937
- **Marañón, Gregorio:** *Španělské pomeranče, jejich příprava a užití*, sbírku receptů pořídil Post-Thebussem (Dionisio Peréz); přeložil a doplnil Rud. Slabý, Národní sdružení pro vývoz zemědělský: Unión Nacional de la Exportación Agrícola : L. Janů, Praha 1935
- **Slabý, J. R.:** *Španělsky rychle a všude*, Jos. R. Vilímek, Praha 1940

PRVNÍ ČÁST

1.1 KAPITOLA PRVNÍ

1.1.1 DEFINICE METAFORY A METONYMIE Z HLEDISKA ČESKÉ TERMINOLOGIE

Metafora je řečnická figura založená na vyjádření jiného významu, než v jakém se daný výraz používá běžně. Používá se v různých oborech jako je lingvistika, literární teorie nebo psychologie. Kromě pojmenování přímých jsou v projevech, a to nikoli jen uměleckých, pojmenování nepřímá, kdy místo uzuálního, ustáleného pojmenování se užívá pojmenování jiného, méně obvyklého. Jde o pojmenování na základě vnější podobnosti nebo vnitřní spojitosti. Metafora je pojmenování vzniklé na základě vnější podobnosti denotátů. Pokud se metafora stane běžným prostředkem komunikace, jedná se o metaforu lexikalizovanou (např. hlávka salátu), původní metafory se mnohdy terminologizovaly. Z hlediska vztahu řeči a jazyka lze rozlišit tři stupně metafory: individuální (řečová metafora), interindividuální, plně lexikalizovaná (jazyková metafora). Přenášení na základě podobnosti se týká podstatných jmen, přídavných jmen i příslovcí a sloves, ale přenášení se týká také nejen konkrétních, ale i abstraktních jevů. Metafory slouží i k hodnocení, tedy k vyjádření postojů autora. K tomu se užívá názvů zvířat, jiných přírodnin, ale například i jmen pohádkových či náboženských postav (Čechová 2000: 60–63)

Metafora je zároveň expresivní pojmenování, které označuje skutečnost v závislosti na subjektu, toho, kdo pojmenovává, mají různý význam. Naproti tomuto případu existují také pojmenování sloužící k vyjadřování citů, postojů, avšak se subjektivním hodnocením (kladným a záporným), jde o výrazy expresivní. Expresivita slova je složka jeho významu, zahrnující citový a volní vztah ke skutečnosti, projevuje se buď na konkrétní formě slova (expresivita inherentní) nebo až v konkrétním kontextu (expresivita adherentní). Je-li expresivita složka jeho významu, patří expresivita do jazyka. Expresivita dosahovaná užitím (kontextem) patří do řeči (řečových aktů).

Dalším významným charakteristickým rysem metafory je její užití při výrazové aktualizaci. Ta vzniká záměrnou odchylkou od standardního vyjadřování. Autor jí sleduje nějaký zvláštní cíl, přidaný v rámci obsahové stránky komunikace. V uměleckém stylu to bývá záměr dodat textu estetické hodnoty a podnítit tak u čtenářů estetické prožitky z vnímání slovesného díla. Ve stylu konverzačním a epistolárním slouží aktualizované prostředky sice také k oživení

promluvy výrazovými prvky, které na sebe strhávají pozornost příjemce, ale zároveň přispívají k prezentaci původce promluvy, jako zajímavého společníka. „Posláním aktualizovaných prostředků v reklamních a vůbec v propagačních textech je upoutávat pozornost předpokládaných klientů. Nejvydatnějším zdrojem výrazové aktualizace v próze jsou posuny ve významu slov a slovních spojení, a to nejčastěji posuny metaforické. Mají-li být vnímány jako posuny aktualizované, nesmějí být uzuální (stane-li se to, nastává jejich automatizace). K aktuálním významovým posunům dochází u všech slovních druhů, nejčastěji u substantiv. Běžné jsou i případy, kdy je do obrazného vyjádření zapojen celý sled výrazů. V jiných případech se aktualizace může projevit sémantickým posunem adjektiv nebo sloves. Aktualizovanost výrazové stránky bývá často spojena se značnou expresivností.“ (Karlík, Nekula, Rusínová 1995: 771)

Dalším druhem přenášení pojmenování je metonymie, jedná se o přenášení pojmenování na jiný předmět (denotát) na základě věcné, zvláště vnitřní souvislosti (např. přenesení jména fyzika na jednotku – newton). Častá metonymie vzniká přenesením názvu děje na předměty tímto dějem vzniklé nebo zasažené (čtení – četba). Synekdocha je druhem metonymie, založená na pojmenování části předmětu, které se užívá pro označení předmětu celého, celku nebo naopak jeho části (hlava na hlavě = hodně lidí). Řečnické figury jsou jedním ze způsobů obohacování slovní zásoby a prostředkem pro tvorbu nových slov či nových významů. Diferenciace komunikačních cílů a variabilita života přináší nové jazykové prostředky, které se stávají účinnějšími než vžitá a opotřebovaná prostředky dosavadní.

Z hlediska pragmatické lingvistiky můžeme podle Grice (Hoffmanová 1997: 95–99) vnímat metaforu jako porušení maximy kvality, jako rozdíl mezi významem doslovným a figurativním. Podle pragmatické lingvistiky existují v řečové komunikaci 4 tzv. konverzační maximy: maxima kvantity (řekni dost, ale neříkej víc než je nezbytné), maxima kvality (neřči, neřči nic, pro co nemáš dostatečné důkazy), maxima relevance (řekni, co je v dané konverzaci důležité, vhodné – vzhledem k tématu, účastníkům, dané situaci), maxima způsobu (vyjadřuj se jasně, srozumitelně, přesně, jednoznačně, nikoli dvojsmyslně). Postupem času byla Griceho teorie rozšířena G. Leechem (Hoffmanová 1997: 100–102) o princip zdvořilosti, který rozvinul také na několik různých maxim. Jedná se o maximu taktu (snaž se, aby partner měl z komunikace maximální prospěch a minimální ztrátu), maxima velkorysosti (snaž se, abys ty sám měl z komunikace minimální prospěch a maximální ztráty), maxima uznání (omez na minimum kritiku partnera, projevuj mu co největší uznání, ocenění),

maxima skromnosti (posiluj v rozhovoru kritiku sebe sama a omez na minimum ocenění, pozitivní hodnocení sebe sama), maxima shody (omez na minimum neshody a snaž se maximálně rozvinout shodu mezi sebou a partnerem) a maxima sympatie (co nejvíce potlačuj antipatie, snaž se o maximální rozvoj sympatií mezi sebou a partnery).

Teorie relevance (Hoffmanová 1997: 110–115) patří do speciální oblasti aplikace stylisticky ozvláštňených výpovědí, řadí se mezi ně vyjádření nepřímá, implicitní a obrazná (hlavně metaforická) či ironická. Tady je důležité si uvědomit, že výsledek interpretace (jeho relevance) nemusí být vždy přímo podmíněn přesnou identifikací záměru mluvčího v recepčním procesu příjemce. Nepochybně dochází k určité koordinaci účastníků komunikace směrem k výběru interpretačního kontextu, často ovšem mluvčí (autor) kontext ani předpokládané efekty striktně nevymezuje, (tj. nevyžaduje výsledek interpretace, který by odpovídal jeho záměru, má neurčitý záměr), umožňuje i volnější interpretaci. Velmi slabé očekávání autora umožňuje velký počet alternativních interpretací promluvy. Příjemce má možnost vlastní konkretizace, vytvářet konotace a volné asociace. Takto také vysvětluje teorie relevance vznik stylistických efektů, které vyžadují větší interpretační úsilí, příjemce věnuje pozornost jen informaci, která je podle něho relevantní, ostatní informace interpretuje bez většího úsilí.

Zajímavostí je v této oblasti také definice metafory z hlediska řečové kultury a rétoriky. Rétorika je definována jako „schopnost nebo umění vyjadřovat se dobře, vzhledem k tématu a čtenáři, nebo posluchači přiměřeně, srozumitelně, působivě a kultivovaně.“ (Kraus 2004: 10) Metafora z hlediska rétoriky se definuje jako „zobrazení cest lidského poznání, které je založeno na hledání nových vztahů a na zapojení známých jevů do nezvyklých souvislostí (démanty noci místo hvězdy). Kvintilián v ní spatřuje nejen nejčastější, ale i nejkrásnější tropos, příjemný a skvělý, „že svítí svým vlastním světlem v řeči jakkoli skvoucí“ (8.6.4) (Kraus 2004: 164). Literární vědci dosud považují metaforu za klíčový obraz, otvírající dveře k pochopení uměleckého díla. Zatímco metafora je jiným pojmenováním motivovaným mnohdy překvapivou podobností některých stránek projevu, metonymie je založena na věcných (časových, prostorových, logických) souvislostech mezi označovanými jevy. Díky tomu, že si existenci těchto metonymických vztahů v lineární posloupnosti textu uvědomujeme, jsme tento text schopni vnímat jako soudržný (koherentní) celek.

1.1 KAPITOLA PRVNÍ

1. 1. 2 DEFINICE METAFORY A METONYMIE Z HLEDISKA ŠPANĚLSKÉ TERMINOLOGIE

Výraz metafora pochází z řečtiny a znamená „za významem“ a charakteristickým rysem je užití mimo běžný kontext, který může změnit význam samotného termínu. Metafora je považována za literární figuru (tropickou figuru) a vytváří se přenesením významu na základ vnější podobnosti (Foronda 2005: 670). U metafory se ve španělské literární teorii rozlišují tři základní části. První z nich se nazývá „tenor“ (obsah, význam) a představuje doslovný význam termínu. Druhá část se nazývá „vehículo“ a jedná se o přenesený význam. Poslední část je „fundamento“, jedná se o vztah mezi skutečným a přeneseným významem (v rámci kontextu). Rozlišujeme dva druhy metafor, explicitní a implicitní. V explicitní metafoře se projevují všechny tři úrovně výše zmíněné (např. Tvé oči jsou jako moře. V této metafoře jsou oči skutečným významem, přeneseným významem je moře a vztah mezi nimi tvoří modrá barva). Implicitní metafora naopak postrádá ve stejné větě tenor (např. Los lagos de tu rostro. volně přeloženo jako Jezera tvé tváře.).

Metonymie je také literární figurou založenou na přenesení významu, ale vztah mezi významy je zde založen na vnitřní podobnosti. Může se jednat o vztah příčina-následek, část – celek nebo autor- dílo, ale existuje celá řada dalších druhů. Nejčastěji se uvádí tři základní druhy založené na souvislosti časové, příčinné nebo prostorové (Maldonado, Almaro, Rivera a kol. 2002: 933)

Zajímavostí je, že z hlediska španělské terminologie, můžeme rozlišit rozličné typy metafor. Podle galicijské terminologie (Romera <http://retorica.librodenotas.com/>) rozlišujeme několik druhů metafor: antropomorfickou (metafora založená na přiřazení lidských vlastností k neživým předmětům), přirovnávací (metafora srovnávající dva předměty, velmi podobná přirovnání), synestetická (metafora přiřazující sensorické vlastnosti předmětům, které tyto vlastnosti mít nemohou), hyperbolická (metafora založená na přehnané exageraci), popisná (metafora skládající se z několika juxtaopozitně spojených termínů, které nejsou založeny na skutečném, ale na přeneseném významu), lingvistická (metafora využívající terminologii lingvistiky), zvířecí (metafora využívající vlastností zvířat) a surrealistická metafora (iracionální metafora vznikající bez logické souvislosti mezi předměty).

Další definici metafory nalezneme na poněkud nezvyklém místě. Jedná se o slovník marketingových pojmů. V marketingu a reklamě se velmi často projevuje persuasivní funkce těchto rétorických figur. Tyto prostředky se užívají k upoutání pozornosti adresátů a přesvědčování o tom, že daný produkt je nejlepší na trhu. Se stejnou funkcí se vlastně setkáváme i v našem zvoleném textu, kde se politik snaží přesvědčit voliče o své výjimečnosti, schopnostech nebo nejlepší, pro voliče nejvhodnější politice. Naopak časopis 8 Estrellas přesvědčuje své čtenáře o výjimečnosti Venezuely a o prosazených opatřeních venezuelskou ambasádou v Praze. Definice v překladu zní: „Metafora je rétorická figura používaná k vytvoření obchodní informace založené na záměně vlastního významu za význam jiný. Využívá se ve vztahu podobnosti mezi významy, která je všeobecně známa. Možnost expresivního vyjádření skrývající se v metafoře se využívá zejména v audiovizuálních reklamách na daný produkt (např. láhev minerální vody je prezentována na pozadí se zasněženým pohořím, které zvýrazňuje čistotu a svěžest prezentovaného produktu). (Sánchez Guzmán 2003: 103)

Metonymie je v marketingu pojímána ještě zajímavěji než metafora a její využití je mnohem četnější. Jedná se o stylistický prostředek používaný při vytváření obchodního sdělení, vychází ze záměny části za jinou část. Metonymie zde plní funkci explicitace obsahu sdělení nebo představuje charakteristiky produktu prostřednictvím srovnání s přáním spotřebitele. Nejčastějšími prostředky využívanými u metonymií jsou: náhrada příčiny za následek (lednice je v reklamě nahrazena kostkami ledu), záměna následku za příčinu (vlna svetry je nahrazena živým beranem), produkt je zaměněn za adresáta produktu (rádio je v reklamě nahrazeno uchem) nebo je nahrazena část za celek (v české terminologii se tato metonymie označuje jako synekdocha a tvoří samostatnou kategorii mezi rétorickými figurami – v reklamě se např. uvádí záměna automobilu za krabici s nářadím).

Za povšimnutí stojí také definice uvedená v Diccionario de términos literarios (Reyzábal 2003: 99–100). Zde je metafora definována jako tropická figura, která srovnává na jednu úroveň dva různé předměty. Oba předměty se stávají rovnými. Existují dva druhy metafor, tzv. jednoduchá (Los cabellos canos son plata) a složená neboli čistá metafora, kde dochází k vynechání původního významu (La plata de tus sienas). V některých případech dochází k lexikalizaci metafor, stávají se součástí běžného jazyka a ztrácí část své expresivity. Metonymie je ve stejném slovníku definována jako rétorická figura, která spočívá v pojmenování jedné věci názvem jiným. Vztahy jsou založeny na podobnosti prostorové, časové

nebo příčinné (např. ser el primer violín). Největší rozdíl mezi metaforou a metonymií je, že význam metafor nepochází ze stejného lexikálního pole (dientes – perlas), zatímco u metonymie jsou výrazy ze stejného tématického okruhu (autor-dílo, předmět-místo, povolení-nástroj atd.).

1. 2. KAPITOLA DRUHÁ

1. 2. 1 DEFINICE POPULISMU

Pojem populismus, pocházející z latinského výrazu *populus* neboli lid, je v dnešní době často používán v médiích, ale existuje řada názorů na jeho definici. Například významný politolog Martin Seymour Lipset (2003:104-120) populismus definuje jako politické hnutí, které staví na zájmech, kulturních zvyklostech a sklonech obyčejných lidí postavených do protikladu k elitě privilegovaných. Svou legitimitu hledají populistická hnutí ve vůli většiny (projevované v demonstracích, referendech nebo jiných formách přímé demokracie) bez ohledu na nebezpečí zneužití moci nebo na zabezpečení ochrany menšin. Lipset také zdůrazňuje, že dnes se termín používá zejména v souvislosti s Latinskou Amerikou, kde se populismus jako politický fenomén vyvinul poněkud odlišně. Populistické hnutí v Latinské Americe představují nesocialistické politické strany, které se opírají o podporu veřejnosti a mají negativní vztah k vládnoucí elitě. Strany tohoto typu mají minimální zkušenost s občanským sdružováním, nemohou vycházet z autonomní organizace členů a potřebují jinou metodu, jak organizovat svou politiku. Sociálním pojítkem mezi stranou a společností je silný stranický charismatický vůdce (líder). Tento jev je typický především pro Latinskou Ameriku (dále jen LA), kde se vyvíjel z historického termínu caudillismo neboli vůdcovství. Jedná se o společenský typ vznikající v době války za nezávislost LA, typ muže s velkým pozemkovým majetkem, silným vlivem jak v armádě, tak mezi předáky na místní i celostátní úrovni. Bohatství jim umožnilo nezávislost na státu, stovky zaměstnanců a závislých osob na obrovských statcích mohly sloužit v případě potřeby jako soukromá armáda, síť politických klientů zaručovala podporu ve volbách. (Opatrný 2003: 93).

Andrew Heywood (2004: 372) označoval termínem populismus některá politická hnutí, ale i tradice politického myšlení. „Hnutí nebo strany označované jako populistické se vyznačovaly tím, že se prezentovaly jako zastánci „obyčejných“ lidí před zkaženými ekonomickými nebo politickými elitami. Jako politická tradice je populismus projevem názoru, že instinkty a přání lidu jsou hlavním legitimním vodítkem politického konání. Populističtí politikové se obracejí přímo k lidu a tvrdí, že vyjadřují jeho nejvlastnější přání a naděje, žádným zprostředkujícím institucím nevěří.“ (Heywood 2004: 372) Populistická demokracie se obvykle řadí mezi autoritářské režimy. V současnosti můžeme sledovat vazbu mezi populismem a

fundamentalismem, jednotícím prvkem je v Latinské Americe snaha o založení nového socialismu a sjednocení Latinské Ameriky proti západnímu světu společně se snižováním vlivu USA na politiku tohoto regionu (El populismo está de regreso en América Latina, Apunte sobre México, 19 března 2006, Heywood 2005: 100–120).

Výraz populismus má pozitivní a negativní konotaci. Negativní konotace se používá mnohem častěji než pozitivní a charakterizují se především užíváním prostředků vládnutí, které přímo ovlivňují obyvatelstvo. Politici se snaží získat sympatie davu, který má volební právo a může jim pomoci získat osobní moc, která se stává hlavním cílem těchto politiků. Populistické politické strany nabízí voličům krátkodobé zlepšení společenských poměrů bez konstruktivních dlouhodobých řešení. Tato politická opatření neohrožují sociální instituce ani se nesnaží o změnu politického systému, ve svých politických projevech se soustředí především na ujištění širokých mas o své práci pro ně a uspokojení tužeb obyvatelstva. Politické strany většinou nezastávají určitou ideologii, jejich hlavním proklamovaným cílem je dosažení blahobytu pro všechno obyvatelstvo, ve skutečnosti je cílem politiky udržení moci. Moc není používána jako prostředek politiky, ale jako její cíl. Populismus se charakterizuje také zdůrazňováním snah nepřátel o svržení vlády nebo vytvářením imaginárních zejména zahraničních nepřátel. Populistický politik si vytvoří na svou podporu síť propagačních médií (televize, rozhlas a noviny). Naopak pozitivní konotace se vztahuje k sociálnímu hnutí, které podporuje dělnickou a rolnickou třídu. Příklady této populistické politiky nalezneme v mexickém agrarismu nebo severoamerickém populismu 19. století (nazvaném také produktivismus – Ferran 2006: 26–32)

S populismem úzce souvisí i demagogie jako působivé, ale klamné řečnické vystoupení využívané k získání vlivu, politické podpory a moci. Místo věcných argumentů využívá demagogický politik předsudků a emocí posluchačů, používá polopravdy, primitivní nebo překroucené argumenty, falešné sliby nebo dokonce výhrůžky. Původ slova najdeme ve starověkém Řecku, kde se takto označoval politický vůdce opírající se o podporu lidu proti aristokracii. H. L. Mencken definoval demagoga jako „člověka, který hlásá věci, o nichž ví, že nejsou pravda, a to lidem, o nichž ví, že jsou hlupáci.“ (Ottův slovník naučný, 2001: 359). V souvislosti s propagací politických názorů se užívá také termínu propaganda. Definice termínu je velmi složitá, ale základní myšlenkou je rozšiřování názorů a informací za účelem vyvolání nebo zesílení určitých postojů nebo jednání. Jedná se o systematické vytváření společenského vědomí opřeného o prezentaci uspořádaných idejí, názorů a doktrín nebo

ideologií. Součástí propagandy je tendenční vysvětlování a modifikace postojů dle aktuální situace, stejně jako přesvědčování o správnosti propagované myšlenky. Propaganda je založená také na manipulaci s obyvatelstvem s cílem získat podporu v boji o politickou moc. Režim apeluje na základní lidské potřeby a city, cílevědomě ovlivňuje přirozené lidské emoce. (Klemperer 2003: 23).

1. 2. 2 DEFINICE JAZYKA POLITICKÝCH PROJEVŮ

Z hlediska současné lingvistiky bylo vyvráceno, že by politici měli vlastní jazyk. Nedá se hovořit o samostatném druhu jazyka, spíše se jedná o specifický jazyk politických projevů. Kam řadíme jazyk politických projevů podle španělské terminologie? Existuje řada definic politického projevu jako určitého druhu argotu. Podle Fernanda Lázara Carretera (Goméz Torrego 1995: 109) se jedná o speciální jazyk sociální skupiny, který jí odlišuje vnitřně i navenek. Skupina se odlišuje svým jazykem od jiných skupin, ale zároveň jazyk využívá jako speciální kód, kterému rozumí pouze její příslušníci. Manuel Seco, Olympia Andrés a Gabino Ramos (Núñez Cabezas 2000: 14–24) definují politický projev jako neformální jazyk, který používají příslušníci určité profesní skupiny. Marina Fernández Laguinilla (1984: 2) definuje jazyk politických projevů jako specifický jazyk určité uzavřené skupiny určený pro širokou veřejnost využívající prostředků matematiky, ekonomie a práva. Fernández Laguinilla (1984: 13) dále tvrdí, že dochází k degeneraci jazyka a vulgarizaci politiky, prostřednictvím zneužívání propagandy a vlivu médií. José Luis Martínez Albertos (Alvar 1987: 72–73) definuje jazyk politických projevů jako specifický jazyk používaný veřejně se angažujícími občany dané společnosti ke komunikaci mezi sebou i se zbytkem společnosti, kterou reprezentují. Na základě důrazu na apelativní funkci textu rozlišuje dva druhy jazyka: jazyk totalitaristický (inklinující k stereotypům a apelativní funkci) a funkcionalistický jazyk (používaný technokraty, expresivní, nejasný a složitý). Félix Rodríguez (1991: 79) ve svém článku „Prensa y lenguaje políticos“ rozlišuje dva druhy politických projevů: vnitřní a vnější politický projev. Vnější politický projev se zaměřuje v první řadě na občany (jedná se o mítinky, tiskové konference, parlamentní vystoupení), používá jednoduchý jazyk, fraseologismy, metafory, vulgarismy atd. a také eufemismy, v případech, kdy řečník potřebuje vylepšit obraz skutečnosti. Druhý druh projevu, tzv. vnitřní projev, je méně známý, politik se obrací na další politiky např. v komisi nebo Parlamentu, zde se většinou zabývá konkrétními problémy a používá přesnější a techničtější jazyk. Pro potřeby této práce bychom mohli jazyk politických projevů definovat jako specifický jazyk úzké vrstvy společnosti používaný politiky při výkonu jejich funkcí. V rámci jazyka se projevuje apelativní a persuasivní funkce a také technicismy (jazyk vědecko-technický).

Naopak článek „La manipulación discursiva como estrategia del Poder“ od Josého Antonia Llera (2006: 1–8) se zabývá prostředky používanými v politických projevech. Rozebírá

projevy Generála Franka, jehož nejsilnější stránkou byla desinformace. Propagandistickou funkci v politických projevech plní zejména informace prezentované v rámci tohoto projevu, ale i forma jejich prezentace. Nejdůležitějšími prostředky používanými pro získání vlivu nad adresátem projevu jsou rétorické figury (paralelismus, metafora, metonymie, stupňování, antiteze, opaky), používání první osoby množného čísla (my/nosotros) a tzv. benevolum parare (rétorická figura skládající se ze dvou částí – chvála vlastní osoby nebo obviňování nepřátel). Řečník často využívá motivů z mytologie nebo historických a kulturních konotací, apeluje tak na nacionalismus a city příjemců, ovlivňuje jejich mínění a názor na prezentované informace. Méně pozitivní zprávy prezentuje politik prostřednictvím eufemismů, ideologie také často zakazuje používání některých termínů jako je například kapitalismus (například v levicově orientované Venezuele). Tyto termíny se pak užívají jako rétorické figury (např. benevolum parare). Jak uvedl Mannheim (Núñez Cabezas 2000: 28) ideologie nikdy neuvádí sama sebe, ale pouze ostatní ideologie, řečník používá k vysvětlení vlastní ideologie tzv. špatné příklady převzaté z ostatních ideologií. Politický rozvoj je spojen v ideologii často s ekonomickým progresem, první je spojen s prosazováním ideologie, ale i v ekonomickém rozvoji je ideologie považována za *conditio sine qua non* (za nepostradatelnou podmínku). Politický projev se skládá ze tří částí: první z nich se nazývá prezentace plánu, druhá část se týká přednesení argumentů pro a proti, třetí část je závěr a shrnutí. Alfonso Ortega Carmona (Alvar 1987: 75) definoval ideální jazyk politických projevů, který by měl podle něho vycházet ze spisovného jazyka, používat co nejméně cizích výrazů, být jasný, přesvědčivý, používat stylistické prostředky ke zvýšení atraktivity a zajímavosti projevu. V porovnání s ideálním stavem se v současném politickém diskurzu objevují prvky jako je opakování, prodlužování vět a výrazů, používání výrazů spojených s prostředím politiky (vláda, vládní, nevládní atd.) a částečné odlištění projevu (v důsledku apelu na city publika se používá vyššího stylu jazyka, metafor a metonymií). Nejdůležitějším prvkem je konotace, která se v politických projevech objevuje často v podobě vytváření neologismů a netradičních slovních spojení, takovým způsobem vznikají nové rétorické figury, kterým se budeme také věnovat v praktické části rigorózní práce. Politici se často ve svých projevech inspirojí společenským životem nebo vědeckým pokrokem a na jejich základě vytváří výše zmíněné neologismy. Dalším charakteristickým rysem politického projevu je jednotnost jazyka a dříve bylo typické i používání jednotné terminologie v rámci jednoho ideologického proudu. Tuto tendenci dokládá i článek Josého Maríi Coloma Lleala z roku 1979 nazvaný „Constantes

léxicas en el lenguaje político“, který se zabývá charakteristikami levicového diskurzu. V tomto se objevují výrazy jako dělník, červený, komunista, proletář a svět. Současné stranické spektrum nepoužívá často specializované výrazy, ale naopak se projevy snaží neutralizovat a nezakládat je na ideologii. Důvod hledáme zejména ve ztrátě revolučního potenciálu politických proudů, změnách sociální struktury a dalších politických a ekonomických vlivech současnosti.

Z důvodu charakteru obou zkoumaných textů v praktické části se budu krátce věnovat srovnání jazyka politických projevů a publicistického stylu. Nejdříve se budeme zabývat shodnými rysy obou druhů textů. Jedná se o specifické profesní jazyky, využívané pouze při výkonu povolání. Často používají technické výrazy a cizí slova, dominantní funkcí je funkce persuasivní. Podle Manuela Garcíi Platera (doktorská práce *El léxico de uso en el epañol contemporáneo: el lenguaje periodístico* – Núñez Cabezas 2000: 91) dochází v obou případech k častému vytváření nových slov, rozdíl je ve způsobu jejich tvoření, protože publicistický styl vytváří nová slova pomocí prefixace a politický projev využívá více sufixů. Oba styly používají prodlužování slov a eufemismy. Největší rozdíl podle Josého Luise Martíneze Albertose (Alvar 1987: 148) mezi oběma styly je používání složitého a nejednoznačného jazyka. Politický projev tímto „nešvarem“ nakazil publicistický styl, který se stává složitějším a hůře pochopitelným pro cílovou skupinu čtenářů. Používá vlastní slang a ztrácí výchovnou funkci, která pro něho byla od počátku jeho vzniku jednou z nejdůležitějších, samozřejmě ihned po funkci informativní. Metafora je jedním z nejpoužívanějších poetických prostředků, protože dokáže realitu změnit k lepšímu a činí z ní atraktivnější předmět adresátova zájmu. Jazyk se stává nástrojem vytváření a přetváření společenské skutečnosti. Van Teeffelen (Núñez Cabezas 2000: 209) uvádí, že metafory jsou prostředky používané k aktivaci selského rozumu u posluchačů a identifikaci sebe sama se společenskými konstrukcemi. Metafora také může sloužit podle Lermana (Núñez Cabezas 2000: 215) k vytvoření většího odstupu autora textu od textu samotného. Díky metafoře nemusí politik sdělovat věci přímo a otevřeně, ale může se schovat za rétorické figury. Lerman (Núñez Cabezas 2000: 218) tento styl nazývá institucionální a řadí do něho jak publicistický styl tak jazyk politických projevů. Podle Félixé Rodrigueze (1991: 115) je dominantní funkcí politických projevů persuasivní funkce, která se projevuje používáním estetických a humoristických prvků. Nejčastěji použité metafory vycházejí z tematických okruhů války (např. španělské občanské války), sportovní tematiky, studia, dopravy,

zaměstnání, náboženství, vztahů mezi osobnostmi, rodiny a sexuálních vazeb, zvířecího světa, gastronomických výrazů, zdraví, reklamy (např. slevová kampaň) a přírodních síl (např. tormenta monetaria).

Naopak Bernardino M. Hernando (1990: 179–189) tvrdí, že nejdůležitější důvody pro použití metafor je jazyková ekonomie. Současně připouští, že další 3 prvky jsou získání pozornosti posluchače, společenská konotace a psychologie tvůrce textu (jaký druh textu chce autor vytvořit). Alfonso Ortega Carmona (Alvar 1987: 150) naznačil ve své práci, že metafora je sice využívaným prvkem jazykové ekonomie, ale nejčastěji se využívá metonymie (ve formě vynechání určité části tedy elipsy – např. ejecutivo – poder ejecutivo, Madrid – gobierno en Madrid).

Důležité je popsat také jazyk publicistického stylu, který používá stejné, ale zároveň i odlišné prvky jako jazyk politického projevu. Publicistický styl jasně vymezuje intertextuální prostor, zasazuje rétorické figury do jasně definovaného kontextu. Nejčastější formou jsou ustálené výrazy a klišé, kterými popisuje aktuální téma. V periodikách se metafory často zvýrazňují např. kurzivou, identifikuje se tak diskursivní pole, kam ho zařazuje autor textu. Příjemce textu je upozorněn na odlišný význam daného termínu v tomto konkrétním kontextu. Jedná se o zdůraznění využívané v publicistickém stylu v písemných médiích, grafická úprava sama o sobě přitahuje pozornost příjemce, ale důležitý je i přenesený význam slova.

1. 3. KAPITOLA TŘETÍ

1. 3.1 PŘELOŽITELNOST METAFOR A METONYMIÍ A RŮZNÉ DRUHY PŘEKLADŮ

Existuje řada přístupů k řešení této otázky. Podle Van Besiena a Pelsmaekerse (1988) (Samaniego Fernández 2006: 1) se rozlišují dva druhy zkoumání řečnických figur, a to tradiční (soustředí se zejména na typologii metafor a faktory podobnosti mezi jazyky) a deskriptivní (soustředí se na použití řečnických figur v kontextu a na jeho základě vytváří hypotézy ohledně překladu).

Tradiční přístup k překladu metafor reprezentuje Kloepfer a Reiss (Samaniego Fernández 2006: 1), kteří metaforu nepokládají za problematickou z hlediska jejího převodu do jiných jazyků, protože překlad má být doslovný. Podle Kloepfera čím originálnější metafora, tím snazší překlad. Naopak druhá skupina zastupující tento klasický přístup jako Nida, Dagut nebo Newmark (Samaniego Fernández 2006: 2) přičítají složitost při překladu metafory kulturním odlišnostem, staví se proti doslovnému překladu řečnických figur, ale zároveň připouští, že v některých případech není jiné řešení.

Druhý přístup založený na deskripci zahrnuje dva významné autory Van den Broecka a Touryho (Samaniego Fernández 2006: 2), kteří se zabývají překladem řečnických figur z hlediska jejich funkce a použití v kontextu. Van den Broeck přichází se zákonem přeložitelnosti, který je založen na srovnání množství informace obsažené v dané rétorické figurě se strukturou daného textu. Toury naopak tvrdí, že problematika překladu metafor nepochází z jazyku originálu, ale vzniká až v metajazyku.

Přeložitelnost řečnických figur je další otázkou, která má řadu různých řešení. Teoretiky překladu můžeme rozdělit do 4 skupin, které zastávají 4 různé názory na přeložitelnost rétorických figur. První skupina dochází k tomu, že metafora je nepřeložitelná (do této skupiny řadíme Nidu, Vinay a Darbelneta). Metafora je podle nich jedinečným výtvořem, který je neopakovatelný, z toho důvodu není překlad do jiného jazyka možný, aniž by došlo k vytvoření nové metafory v cílovém jazyce. Jediným řešením je podle této skupiny vysvětlení řečnické figury. Druhá skupina reprezentovaná Kloepferem, Weissem a Masonem (Samaniego Fernández 2006: 3) popírá, že by metafora vůbec mohla způsobit problém při překladu. Zároveň zdůrazňují, že není třeba žádné zvláštní teorie vytvořené pro překlad metafor. Jediný problém, který může řečnická figura způsobovat, se nachází v interpretaci, ale

tento problém je možné řešit pomocí doslovného překladu. Třetí skupinu tvoří Van den Broeck, Rabadanová a Newmark (Samaniego Fernández 2006: 3), všichni tito autoři shodně tvrdí, že řečnické figury představují specifický problém, který vyžaduje specifické řešení. Poslední skupina reprezentovaná Snellem-Hornbym představuje smířlivou větev teorie přeložitelnosti, protože tvrdí, že není nepřeložitelná, ale není možné ji přeložit kompletně. Míra přeložitelnosti je závislá na typu textu a konkrétním kontextu. Pokud tento přehled shrneme, můžeme říci, že přibližně 42% výše zmíněných autorů se shoduje na přeložitelnosti metafory.

Podle Touryho (1995: 81–84) se studium metafor zaměřuje na výchozí text, v jednodušších případech se autoři zaměřují pouze na jazykovou úroveň, v komplexnějších studiích berou v úvahu i úroveň textu (Newmark 1981: 84–96). Studie se omezovaly na konstatování, zda jsou metafory dobře nebo špatně přeloženy, ale nevěnovaly se ostatním aspektům překladu. K rozboru metafor je třeba přistoupit bez předsudků a předčasných soudů. Toury (1995: 82) rozlišuje 6 druhů překladu metafor. Čtyři první druhy překladu se zaměřují na výchozí text, další dva druhy vychází z cílového textu. První typ je založen na překladu metafory stejným typem metafory, druhý typ řešení je překlad metafory jiným typem metafory. Třetí druh překladu je překlad metafory pomocí jiného výrazu (ne metafory). Posledním druhem překladu z hlediska výchozího textu je vynechání metafory v cílovém textu. Dva typy překladu se zaměřením na cílový text jsou nahrazení výrazu (ne metaforického) metaforou a přidání metafory do textu bez zjevného impulsu pocházejícího z výchozího textu.

Faktory přeložitelnosti tvoří stěžejní část tvorby výše zmíněných autorů. Téměř každý z nich má vlastní způsob členění faktorů ovlivňujících přeložitelnost řečnických figur. Můžeme rozlišit celkem 11 rozhodujících faktorů (Samaniego Fernández 2006: 2-5):

1) Kulturní zvláštnosti – tento faktor zmiňuje například Dagut, protože čím více kulturních vlivů obsahuje, tím složitější je překlad. Tento faktor zmiňuje také Rabadanová a Menacere. Alvarez tvrdí, že metafory pocházející ze stejného kulturního prostředí, je mnohem snadnější přeložit než metafory pocházející z prostředí odlišných.

2) Newmark a Rabadanová hájí komunikační funkci metafory.

3) Van den Broeck se ve své praktické studii zabývá složitostí překladu jednotlivých druhů metafor. Nejsložitější překlad je u metafor funkčně relevantních, tedy pokud rétorická figura představuje v textu specifickou funkci.

- 4) Van den Broeck a Rabadanová přikládá také velkou důležitost struktuře textu a informaci, kterou metafora v daném kontextu představuje.
- 5) Rabadanová pokládá za jeden ze stěžejních faktorů kontextualizaci metafor, která rozhoduje o přeložitelnosti nebo nepřeložitelnosti.
- 6) Rabadanová dále uvádí, že obtížnost překladu metafory ovlivňuje také tzv. stupeň přeložitelnosti, který je ovlivňován typologií metafory (např. zda se jedná o nově vytvořenou nebo běžně užívanou metaforu).
- 7) Rabadanová zdůrazňuje, že přijatelnost překladu v cílovém jazyce je závislá na estetickém kánonu cílové společnosti.
- 8) Newmark a Snell-Hornby se domnívají, že rozhodující pro překlad je předchozí analýza textu, protože metafora vyžaduje různé přístupy v závislosti na typu textu.
- 9) Pouze Dagut s Van den Broeckem se zmiňují o sémantických asociacích, které v sobě zahrnuje metafora. Konotace, které si vytváří každý čtenář v závislosti na sociolingvistických faktorech, kterými mohou být například vzdělání, záliby nebo věk.
- 10) Van den Broeck a Newmark tvrdí, že je velmi důležité srovnat registry výchozího a cílového jazyka, bez tohoto srovnání není možné dosáhnout adekvátního překladu metafory.
- 11) Posledním faktorem, kteří autoři zmiňují, je interpretace figury ve výchozím jazyce, než dojde k překladu do cílového jazyka. (Samaniego Fernández 2006 citado de www.ucm.es/info/especulo/numero8/e_saman1.html)

Nyní provedeme shrnutí předcházejícího textu a dospějeme k tomu, že 42% výše zmíněných teoretiků překladu považuje metaforu za přeložitelnou. Pokud bychom vycházeli pouze z matematické statistiky, vyšlo by nám, že více než polovina autorů pokládá metaforu za nepřeložitelnou. Z tohoto by vyplývala nepřeložitelnost metafor. Musíme se ale zaměřit na definici samotné přeložitelnosti. Přeložitelnost metafory se zachováním všech specifických rysů skutečně často není možná, ale překladatelská praxe nám již přes dva tisíce let ukazuje, že pokud je možný překlad jako takový, jsou přeložitelné i řečnické figury. Jejich překlad však spadá mezi obtížnější úkoly v rámci překladatelské praxe, překladatel musí reflektovat všechny úrovně překladu nejen rovinu lexikální, ale také stylistickou. Zajisté je třeba hledat specifické přístupy k překladu těchto literárních prostředků, ale považovat řečnické figury za nepřeložitelné by skutečně bylo příliš jednoduché. Proto se domnívám, že odpověď na úvodní hypotézu týkající se přeložitelnosti může být kladná. Řečnické figury (v našem případě

metafora a metonymie) mohou a jsou překládány. V některých případech s menším úspěchem, ale přeložitelné skutečně jsou.

Další otázkou mohou být způsoby jednotlivých překladatelských řešení. Můžeme rozlišit tři základní přístupy v rámci překladu řečnických figur podle základního přístupu k překladu obecně. Metafora či metonymie se překládá doslovně (jedná se o automatický převod mezi jazyky, bez reflektování stylistické úrovně textu, v češtině se jedná o typický jev – tzv. kalkování), ekvivalentně (hledá se ekvivalence nejen na úrovni lexikální, ale i na stylistické a funkční úrovni, překlad je vybrán v závislosti na cílovém čtenáři, aby mu byl srozumitelný a reflektoval úsuv cílového jazyka, ale zároveň splňoval základní charakteristiky originálního termínu) a nebo dochází k nivelizaci textu prostřednictvím substituce (v tomto případě není řečnická figura přeložena vůbec, její funkce je v textu změněna a nahrazena jiným výrazem nebo je z textu vypuštěna úplně).

Dalším významným činitelem, který má vliv na překlad řečnických figur, je jejich ustálené užívání. Existuje řada řečnických figur, které jsou často používány, jejich překlad do jednotlivých jazyků je ustálený, mají svůj ekvivalent, který plně odpovídá originálu. Jinak je tomu v případě metafor nebo metonymií nově vytvářených, jejich nekonvenčnost se často stává překladatelským oříškem. Mnohdy se nenajde jiné řešení než doslovný překlad nebo substituce za termín běžnější, který sice bude lépe srozumitelný, ale bude postrádat některé rysy stylistické nebo funkční.

Podle mého názoru je z hlediska překladu řečnických figur nejdůležitější zaměření na cílového příjemce sdělení a na cílovou kulturu. Rétorické prostředky tvoří důležitou složku koherence a koheze textu, pokud jejich překlad nebude srozumitelný v cílovém jazyce, nebudou plnit svou úlohu, přestože budou plně reflektovat všechny charakteristiky textu originálu. V celkovém kontextu budou působit rušivě, dojde k exotizaci textu a srozumitelnost se pro cílového příjemce snižuje. Nejsložitější je proto najít kompromis mezi věrností originálu a srozumitelností textu v cílovém jazyce. Z tohoto důvodu musíme každé překladatelské řešení posuzovat samostatně v závislosti na kulturním kontextu, typu textu a příjemci sdělení.

1. 4. KAPITOLA ČTVRTÁ

1.4.1 METAFORA A METONYMIE VE SLUŽBÁCH POPULISMU

Nejdříve jsem se pokusila definovat metaforu a metonymii jak z hlediska české tak i španělské odborné terminologie a nastínila jsem zde také stručnou charakteristiku populismu, pokusím se nyní o propojení těchto dvou odlišných fenoménů. Metafora a metonymie jsou řečnické figury, které se často stávají nástrojem politické manipulace většinovou společností. Tyto figury plní persuasivní funkci ve všech typech textu. Já jsem si ve své práci zvolila publicistický text. Jedná se o časopis vydávaný Venezuelským velvyslanectvím v Praze s názvem 8 Estrellas, kde převažují krátké zprávy. Zpráva je z hlediska publicistického stylu chápána jako stručný, informativní text, který má obsahovat minimum subjektivně zabarvených výrazů. Pokud se blíže podíváme na zprávy prezentované ve venezuelském časopisu, převládající funkcí je persuasivní nikoli informativní. Většina informací představuje Venezuelu jako perspektivní zemi s rozvíjející se ekonomikou a podporující kulturu. Právě metafory a metonymie přidávají textu na subjektivitě a mají za úkol propagovat a zdůrazňovat kvality Venezuely. Většina článků je překládána doslovně, dochází zde k posunům významu a často se ztrácí funkce originálu. Těmto problémům překlada se budu věnovat v druhé části této práce.

Zprávu jako publicistický útvar můžeme zpravidla rozdělit na tři části. Jedná se o nadpis (přitahuje v první fázi pozornost čtenáře, musí být stručný, ale zároveň poutavý), podnadpis (upřesňuje nadpis a spojuje nadpis s tělem zprávy), tělo zprávy (uvádí kompletní informaci). V češtině je zpráva obecně pojímána jako nová, souhrnná nebo cílená jednorázová informace předávána adresátům. Nejdůležitější vlastnosti zprávy jsou aktuálnost, časová a místní relevantnost, věcnost, objektivita, přesnost, úplnost, spolehlivost, citová neutralita, délka a odpověď na základní otázky kdo, co, kdy a kde (Osvaldová, Halada a kol. 1999: 213–14). Po této definici zprávy jako neutrálního informativního publicistického útvaru je zajímavé soustředit se na prostředky, které se v tomto útvaru objevují. Jedním z významných prostředků jsou právě rétorické figury, které vnáší do neutrálního textu subjektivní prvky. Tento rys je typický pro zprávy zveřejněné v časopise 8 Estrellas, ale protože se jedná o časopis vydávaný ambasádou, nemá takový okruh čtenářů jako uznávaný deník, může si dovolit odchýlit se od normy. Z tohoto důvodu se zde setkáváme s rétorickými figurami ve službách populismu.

Zajímavou souvislost s články v 8 Estrellas má článek Dorothy Kelly nazvaný „Ideological implications of translation decisions: positive self and negative other presentation“ a publikovaný v Quaderns volumen 1. Tento článek se zabývá kulturními vlivy na překlad. Autorka věnující se zejména výuce překladu zde na praktických příkladech ukazuje obraz Španělska prezentovaný médií v Británii. Zdůrazňuje dva důležité vlivy na překlad, kterými jsou publikování již existujících textů (kvóty, oficiální sdělení atd.) a několikanásobná redakce každého článku před jeho vydáním (článek projde přes několik korektur, než dojde k jeho zveřejnění a vždy musí být v souladu s vydavatelskou politikou novin nebo časopisu). Právě následná redakce může mít vliv na definitivní podobu článků, není možné svalovat vinu za překlad pouze na překladatele, ale je nutné brát v úvahu celou redakci časopisu (samozřejmě také publikační politiku média). Pomocí řečnických figur dochází k zesilování nebo zeslabování významů, informace podávaná médií již není neutrální, ale stává se subjektivně zabarvenou. Projevují se zde kulturní konotace, ale také subjektivita autora překladu, jeho věk, politický názor nebo předsudky, které má autor překladu vůči státu, z něhož pochází originál.

V originálním textu i v překladu je nutné zachovávat konvence daného žánru, které jsou typické pro výchozí a cílovou kulturu. Pro zprávu jsou jak ve španělské tak v české publicistice stanovena stejná pravidla. Publicistický styl je ve španělské teorii spojován s jistým specifickým jazykem, který je typický pro média. Mediální prostředky nepřenáší pouze slova, ale kompletní zpráva obsahuje řadu dalších znaků. Hlavním prostředkem je jazyk, tedy verbální prostředek, ale také symboly mají široké využití v oblasti žurnalistiky. Komunikace prostřednictvím médií v současnosti působí jako sociálně kohezní síla propojující společnost. Je zapotřebí přistupovat k psaní zpráv profesionálně nejen z hlediska etiky, ale i jazyka, který snadno přechází do běžného užívání. Jazyk nám zde otvírá dveře do světa informací, který přináší velkou moc. V rámci novinářské práce se používá řada různých stylů. Setkáme se s uměleckým stylem, často využívaným v subjektivně zabarvených člancích typu reportáže nebo fejetonu. Zajímavé je, že další styl často využívaný v tisku, je ideologická a politická manipulace (zmiňovaný zejména ve španělské literatuře). Politicky zaměřený projev prezentovaný v médiích se vyznačuje častým užíváním podstatných jmen a sloves nazývaných Marinou Fernández Lagunillou (1984: 35) *metáforas bélicas* (jako např. *vombate*, *conquista*, *enemigo*, *puño* atd.), dále užívá lexika spojeného s pozitivními konotacemi (*compromiso*, *pacto*, *reforma* atd.) a převážně se zde objevují metaforické figury (příslloví již

ustálená, ale i ad hoc vytvořená např. generar agujeros negros o matar al mensajero). Metaforizace je termín běžně užívaný ve španělské terminologii, který se velmi často vyskytuje v tisku a politických projevech. Jedná se o vytváření metafor na základě specifických oblastí jazyka (např. cultura de pelotazo = cultura del enriquecimiento fácil). Tyto figury jsou užívané zejména díky svým možnostem vytváření konotací, které umožňují vyjádřit mnoho úspornou metodou. (Sarmiento González, Vilches Vivancos 2007)

Česká a španělská žurnalistika se liší v několika detailech, např. v názvech článků, název přeloženého textu vychází z nové komunikační situace, používá jazykové prvky cílového textu a kulturní konotace. Různým způsobem se v obou společnostech řeší například velká písmena nebo používání uvozovek. Podobným problémem je i používání dvojtečky. Ve španělském textu se objevují uvozovky i v názvu článku. V české tradici publicistiky to není zvykem, proto se v překladu nahrazují uvozovky slovesem (Ejemplar 23, str. 2 – Invertir en Venezuela: Un Buen Negocio v překladu Investovat ve Venezuele je dobrý obchod). V předchozím příkladě můžeme vidět i různá pravidla užití velkých písmen. Velká písmena jsou v tomto případě nástrojem populismu, protože zdůrazňují i graficky důležitost informace a přitahují tak pozornost čtenáře nejen k obsahu, ale i formě propagované informace. Persuasivní funkce se projevuje nejen v lexikální ale i grafické rovině. Zajímavostí je, že velká písmena nazývaná ve španělské terminologii caja alta nebo versales (v anglickém jazyce Upper case) se v českém tisku používají výjimečně, ale ve španělském tisku je jejich užívání mnohem běžnější. Z hlediska informatiky jsou velká písmena považována za neslušná, ztěžují čitelnost textu a snižují jeho přehlednost. V internetových debatách jsou velká písmena chápána jako urážlivá a v české žurnalistice se v současnosti tento trend také začíná projevovat (Aguadero 2003 – 99–102).

Metafora a metonymie jsou jako řečnické figury využívány k zesílení nebo zeslabení významu určitého textu. Záleží i na jejich alokaci v textu a pozici ve větě. Samozřejmě ne vždy je jejich dominantní funkcí zesílení nebo zeslabení významu, ale mohou sloužit i jako slovní hříčky k ozvláštňení textu, dodávají mu na atraktivitě a přitahují pozornost čtenáře či posluchače. Zejména v mluveném projevu je velmi důležité, aby řečník zaujal posluchače nejen obsahem, ale i formou projevu. Jedním ze základních rysů zajímavosti projevu je právě užívání slovních hříček a řečnických figur, užívaných k odlehčení nebo jako ilustrativní příklad. Tato druhá vlastnost typická pro metaforu a metonymii se projevuje ve druhém textu, který jsem si zvolila pro rozbor do praktické části své rigorózní práce. Jedná se o přednášku

Josého Abela Montilly „El Libertador Simon Bolívar y su papel en la revolución emancipadora de la América Española“ (Praha 1930). Překlad pochází z pera Rudolfa Slabého a název překladu zní „Osvoboditel Šimon Bolívar a jeho účast na osvoboditelském boji Jižní Ameriky“. V tomto druhém případě se jedná o text výkladový s didaktickým zaměřením, který líčí historické souvislosti, ale zároveň má silně propagandistický charakter. Autor se snažil zdůraznit roli Simona Bolívara na osvobození Latinské Ameriky a Venezuely. Současně je nutné připomenout, že se jedná o přednášku přednesenou při slavnostním aktu, proto zde nechybí politický patos a řada slovních hříček, které plní obě výše zmíněné funkce, ovlivňují nejen intenci sdělení, ale také jeho formu prezentovanou pro posluchače.

Jak se ukazuje po předchozím rozboru, řečnické figury (v našem případě metafora a metonymie) se často objevují ve službách populismu. Oba výše zmíněné texty mají společnou především silnou persuasivní funkci, která převládá nad funkcí informativní, přestože oba texty by měly patřit spíše mezi neutrální texty. Metafora a metonymie jsou používány politiky i novináři za stejným účelem. Tímto účelem je ovlivnění a manipulace s příjemcem sdělení, který v textu přejímá nejen neutrální informace, ale i jejich subjektivní výklad mluvčího, který je autorem sdělení. V našem případě je problematická také role překladatele, protože v rámci překladu dochází k dvojí konkretizaci textu. Projevuje se zde nejen subjektivita autora textu, ale také subjektivita překladatele. Projevuje se zde i řada individuálních rysů, které jsem již výše zmínila.

Pokud se zaměříme na druhý zvolený text, jedná se o přednášku, která se podle typologie řečnických slohových útvarů řadí mezi informativní a naučné. Přednáška může být určena užšímu okruhu odborníků nebo laické veřejnosti. Podle toho se rozlišují přednášky odborné a popularizační. Od autora přednášky posluchači očekávají spolehlivou znalost tématu i jeho zasazení do širších souvislostí, zajímavé podání a volbu převážně spisovných jazykových prostředků. Důležitou podmínkou úspěchu přednášky je přehledné uspořádání (jehož hlavní body by měly být naznačeny v jejím úvodu). Vhodné je rozlišit i rámcové části, na počátku se setkáme zpravidla s oslovením a úvodem, následuje vlastní obsah přednášky, který může být rozšířen o exkurz nebo digresi. Exkurz zařazuje řečník v případě, kdy je přesvědčen, že dané téma je nutné vyložit podrobněji nebo je zapojit do širšího kontextu. Naopak digresí se rozumí spíše emocionální vsuvka, která má uvolnit atmosféru nebo zvýšit pozornost posluchačů. Poslední část přednášky bývá zpravidla shrnutí a závěr. Útvar přednášky většinou předpokládá, že bude řečník mluvit z paměti a bude mít k dispozici pouze osnovu svého

projevu. Takto získává mluvčí užší kontakt s posluchačem, nejen zrakový, ale také verbálně signalizovaný. Tento vztah se stává mnohem těsnějším než u ostatních útvarů.

Tuto část bych chtěla zakončit dvěma citáty, které mě velmi zaujaly a v této souvislosti jsou zajisté na místě: „*Styl je jevem veskrze funkčním. Není dodatečným přívěskem lidské komunikace, ale nezbytným nástrojem její účinnosti. Styl není ornamentem, ale prostředkem oživení myšlenky.*“ George Campbell, *Filozofie rétoriky*, 1776

„*Zdá se mi věru, že není nic skvostnějšího než silou slova ovládnout shromáždění, upoutat mysl lidí, vlastní vůli vybičovat jejich vůli, nebo ji naopak přibrzdit. Toto umění dosahovalo vrcholného rozkvětu u svobodných národů, v mírumilovně uspořádaných státech, a jen tam vždy ovládalo veřejný život. Trojího musí ale řečník dbát – co říká, kde to říká a jak to říká.*“ Cicero, *O řečníkovi* asi 55 př. n. l a *Řečník*, 46 př. n. l. (Kraus 2004)

DRUHÁ ČÁST

2. 1. KAPITOLA PRVNÍ

2.1.1 ROZBOR ŠPANĚLSKÉ ČÁSTI TEXTU PŘEDNÁŠKY

Druhá část rigorózní práce se věnuje výzkumu a praktickému využití teorie předeslané v rámci předcházející teoretické části. Zaměřuje se na rozbor zvolených textů, na jejichž základě bude popisovat zkoumané jevy (metaforu a metonymii). První kapitola se zabývá španělským textem přednášky „El libertador Simon Bolívar y su papel en la revolución emancipadora de la América Española“. Nejdříve se věnuji kvantifikaci metafor a metonymií v textu, poté v jednotlivých částech textu podle předem nastíněných částí přednášky a poslední část výzkumu se bude týkat druhu použitých rétorických figur. Druhá část první kapitoly zkoumá pět čísel časopisu 8 Estrellas a dodržuje stejná pravidla jako předchozí část.

Text přednášky obsahuje přibližně 12 848 slov a každé číslo časopisu 8 Estrellas čítá 2598 slov, průměrná délka jednoho článku je 146 slov a na jedné stránce je 866 slov. Naopak v přednášce je průměrný počet slov na stránku 292, stránky jsou vždy dvě na jedné straně formátu A4.

Nyní se budeme věnovat rozboru textu podle Guadalupe Ruiz Yepes (Ideología y didáctica de la Traducción, el papel del análisis discursivo, Hermeneus vol. 10, 2008). Pragmatická analýza má několik částí. V první části se zaměřuje na autora textu (kdo to je, kdy text napsal, jaké jsou jeho životní mezníky, jaké má vzdělání, jaké je jeho zaměstnání, zda se jedná se o specialistu v oboru, jaký je jeho sociální status). V druhé části se zaměřuje na ideologické zaměření textu, na příjemce textu, komunikační kanál, místo a čas přednášky, za jakým účelem byla přednesena a jaký je sociohistorický kontext vzniku článku. Toto jsou základní otázky, na které budeme v první části této kapitoly hledat odpovědi.

Pokud se zaměříme na text přednášky, jejím autorem je José Abel Montilla, zvláštní pověřenec a vyslanec Venezuely, který tvořil součást diplomatické mise v Praze od 22. 5. 1930 až do prosince roku 1934, kdy byl vystřídán Carlosem Collou. Jako vedoucí diplomatické mise se José Abel Montilla účastnil všech oficiálních akcí a patřila k nim samozřejmě i tato významná událost. Dr. José Abel Montilla se narodil v Trujillu a zastával významné politické posty. Mimo jiné vykonával mandát poslance v celostátním parlamentu

nebo post venezuelského ministra pro Mexiko. Zabýval se zejména regionální historií, vystudoval právnickou fakultu, ale věnoval se i studiu historie. Napsal řadu významných knih týkajících se historie a politiky (např. *Por las tierras de Bélgica*).

Ideologické zaměření textu je viditelné na všech jeho úrovních (od lexikální až po stylistickou). Autor textu je významným venezuelským politickým činitelem. Jeho cílem je seznámit posluchače s historií Venezuely a s rolí Simona Bolívara v Osvobození Latinské Ameriky, zároveň se snaží přesvědčit adresáty textu o výjimečnosti Venezuely. Přednáška se stává výrazně propagačním materiálem.

Příjemcem textu jsou všichni posluchači shromáždění na přednášce. Jedná se o členy Španělského a Iberoamerického Institutu (odborníky na španělskou kulturu a historii, ale i laickou veřejnost) a o významné politické hosty, kteří se účastnili slavnosti u příležitosti výročí sto let od úmrtí Simona Bolívara. Přednáška byla prezentována v konferenčním sále Městské knihovny v Praze dne 17. prosince roku 1930. Komunikační kanál je zjevný, jedná se o mluvený projev, předem připravený autorem textu s cílem přesvědčit posluchače o významu osobnosti Simona Bolívara nejen pro Venezuelu, ale pro celou Latinskou Ameriku.

Původně byla přednáška přednesena ústně, já jsem s ní pracovala v písemné podobě, tak jak byla zaznamenána. Zajímavé je také doplnění přednášky v její španělské části o dobové portréty v textu zmíněných osobností. Nalezneme zde portrét generála Simona Bolívara a jeho nacionále, dále generála Francisca de Miranda a v neposlední řadě generála Antonia Josého de Sucre. Jsou zde také dva dobové snímky míst spojených se Simonem Bolívarem, jedná se o jeho jezdecký pomník umístěný na Náměstí Simona Bolívara v Caracasu a o mauzoleum, kde je uchováváno jeho srdce (San Pedro Alejandrino, Santa Marta – Kolumbie).

Nyní se budeme věnovat již samotnému rozboru řečnických figur. V přednášce se objevuje celkem 332 sledovaných rétorických figur. Tento údaj je absolutní četnost, která definuje počet výskytů relevantních znaků. Mezi jednotlivá slova jsou počítány i předložky a členy, které jsou ve španělském jazyce velmi četné. Pokud se podíváme na relativní četnost, z celkového počtu 12 848 slov činí podíl rétorických figur 2,58 % z celkového počtu slov. Zaměříme se na aritmetický průměr rétorických figur na stránku, celkový počet stran zvoleného textu je 47 stran, průměrně se na jedné stránce vyskytuje 7,06 sledovaných rétorických figur (tento údaj zaokrouhlíme dolů, protože není možné počítat s polovinou slova, z tohoto důvodu budeme za výsledný údaj považovat číslo 7), v tomto případě je procentuální výsledek mnohem slibnější (14,89% rétorických figur vyskytujících se na jedné

stránce). Pokud budeme chtít detailně popsat výskyt rétorických figur, následuje výčet počtu rétorických figur seřazených postupně podle stránek: 8, 12, 10, 7, 13, 5, 8, 5, 12, 5, 8, 5, 5, 5, 7, 5, 10, 2, 6, 4, 3, 5, 4, 3, 4, 8, 7, 6, 7, 5, 9, 4, 8, 8, 5, 8, 5, 9, 11, 7, 7, 8, 13, 9, 6, 21, 8.

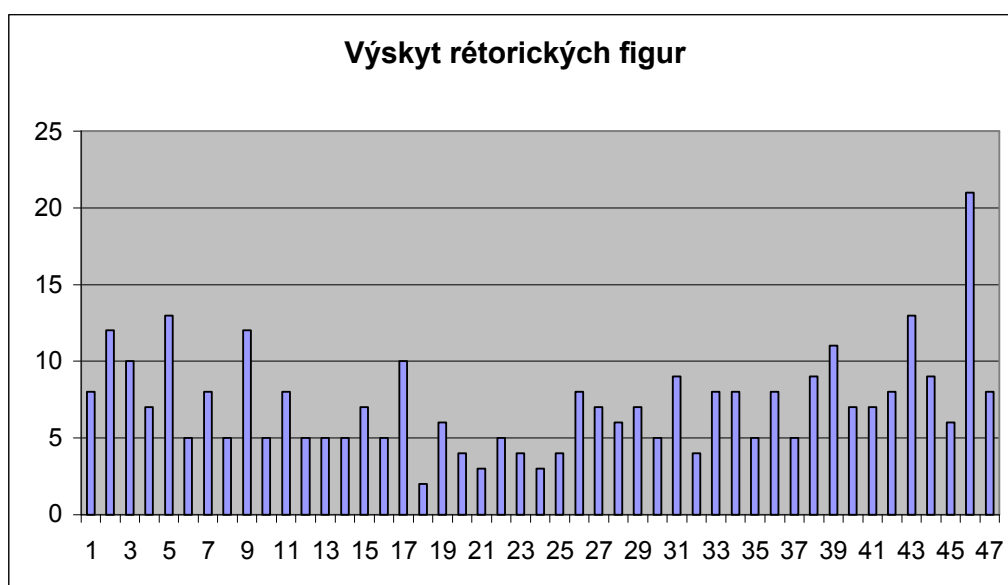
V následující fázi rozboru budeme zkoumat, jaké druhy rétorických figur se v textu vyskytují, zda jsou složené nebo jednoduché, v jaké části textu se vyskytují a další relevantní údaje, které nám pomohou následně vysvětlit roli těchto prvků v politických projevech. Pro získání dalšího důležitého statistického údaje je nutné seřadit všechny dosažené výsledky od nejmenšího po největší. Prostřední hodnota takto seřazených výsledků se nazývá medián, v našem případě se jedná o číslo 7 (shoduje se s aritmetickým průměrem). Hodnoty nejsou příliš rozdílné, nevyskytují se velké výkyvy. Medián objektivně informuje o tom, že jedna polovina hodnot zkoumaného statistického souboru dosahuje maximálně hodnoty mediánu a druhá polovina jeho hodnotu přesahuje. Mnohem zajímavější je poslední zjišťovaný statistický údaj nazývaný modus, který představuje nejčastěji se vyskytující hodnotu znaku v daném statistickém souboru. V našem souboru je nejčastěji se vyskytujícím prvkem číslo 5. Z tohoto údaje zjistíme, že přestože aritmetický průměr i medián vychází v našem případě 7, nejčastěji se vyskytujícím výsledkem je 5 (rétorických figur na jedné stránce). Předcházející tvrzení nás vede k závěru, že přestože se ve sledovaném souboru nevyskytují velké oscilace mezi jednotlivými výsledky, existuje zde poměrně konstantní výskyt sledovaných prvků. Mezi nejčastější výsledky patří 5, 7 a 8 rétorických figur na stránku textu, mezi výsledky výrazně vybočující z průměru patří např. 2 (přibližně v polovině textu) a 21 rétorických figur (v samém závěru na předposlední stránce).

Dalším sledovaným údajem je variační rozpětí, vzhledem k tomu, že vychází z extrémních hodnot (jedná se o rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší hodnotou sledovaného znaku), které mohou být v rámci textu částečně nahodilé. Zajímavé ale bude sledovat rozdíly ve variačním rozpětí u různých textů (u českých a španělských), které ukazují na řečnické umění autora, na důraz, který klade na používání těchto figur a celkovou persuasivní funkci textu. Variační rozpětí v rámci tohoto textu je 19, jedná se o velmi vysoké číslo, které bude zajisté relevantní v následujících srovnáních.

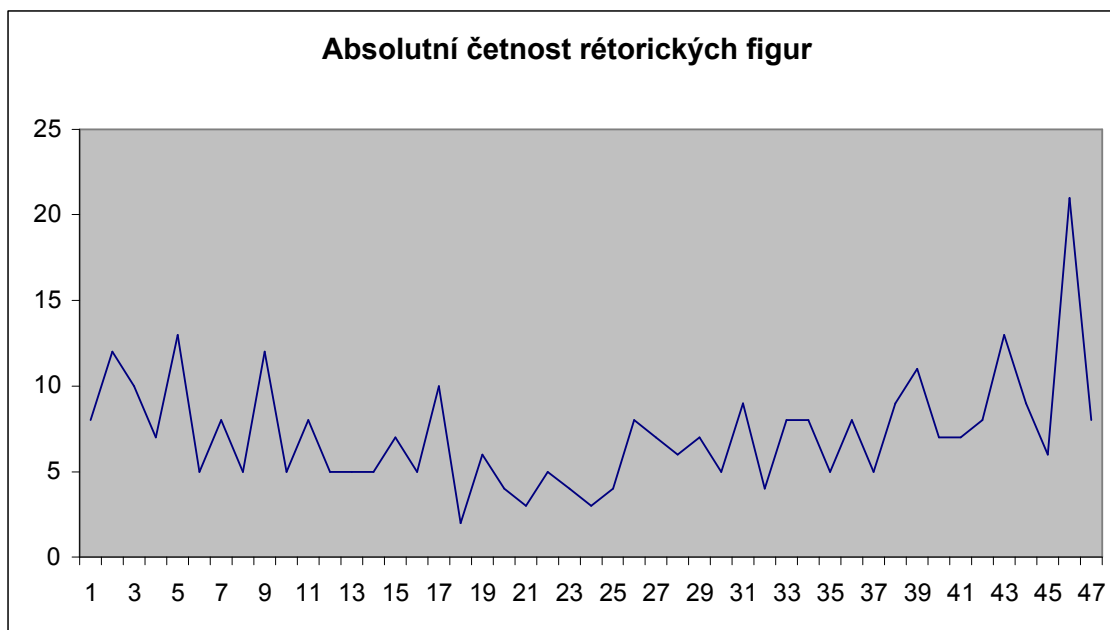
Poslední dva sledované statistické údaje jsou průměrná odchylka, absolutní a relativní. Absolutní podoba průměrné odchylky vyjadřuje, že od průměrné hodnoty X se jednotlivé znaky liší průměrně o Y . Jako statisticky relevantní údaj jsem zvolila průměr, který představuje hodnotu X . Absolutní průměrná odchylka činí v tomto případě 2,4 znaku. Pokud

si spočítáme ještě relativní průměrnou odchylku, vyjde nám 41,59 %, z toho nám vyplývá, že soubor není homogenní (to by byl v případě, že by se výsledek blížil nule v absolutním čísle). Nejedná se ani o příliš heterogenní statistický soubor, ale existují v něm jasně rozeznatelné výkyvy. Tyto výkyvy jsou ovlivněny strukturou přednášky (v první části se vyskytuje více rétorických figur, poté se jejich počet stabilizuje a nakonec se jejich počet zvyšuje v závěru, existují zde i další výkyvy, kterými poutá autor textu pozornost příjemce). (Strádalová, Kubátová 1996 a 1997)

Počet rétorických figur ve španělsky psané přednášce	Celkový počet slov	12 848		Modus	5
	Celkový počet rétorických figur	332		Medián	7
	Výsledek v %	2,58 %		Variační rozpětí	19
	Aritmetický průměr figur na stránku	7		Průměrná odchylka absolutní	2,4
	Výsledek v %	14,89 %		Průměrná odchylka relativní	41,59 %

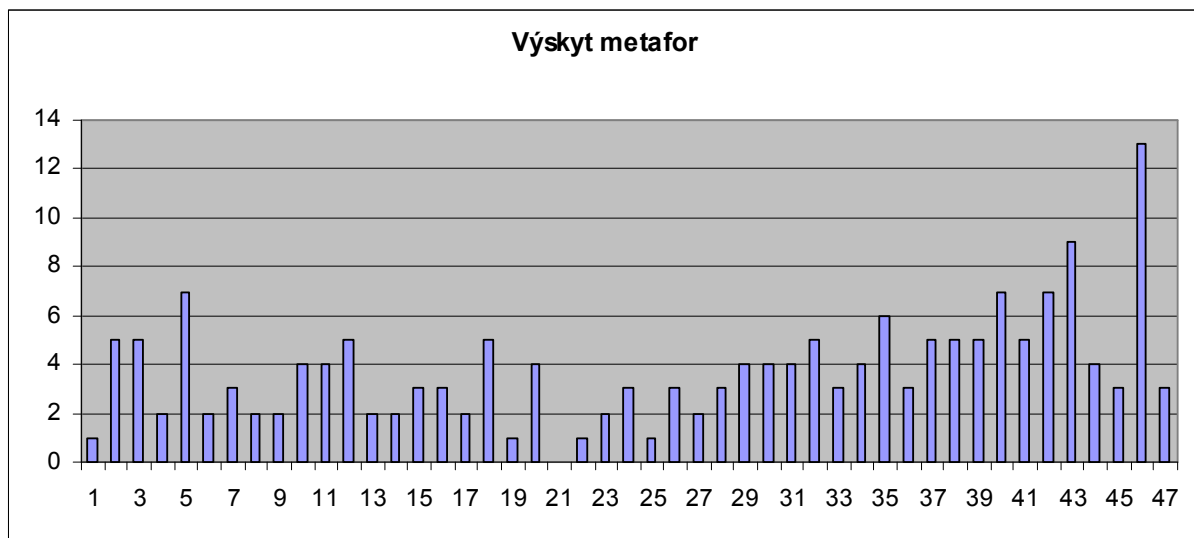

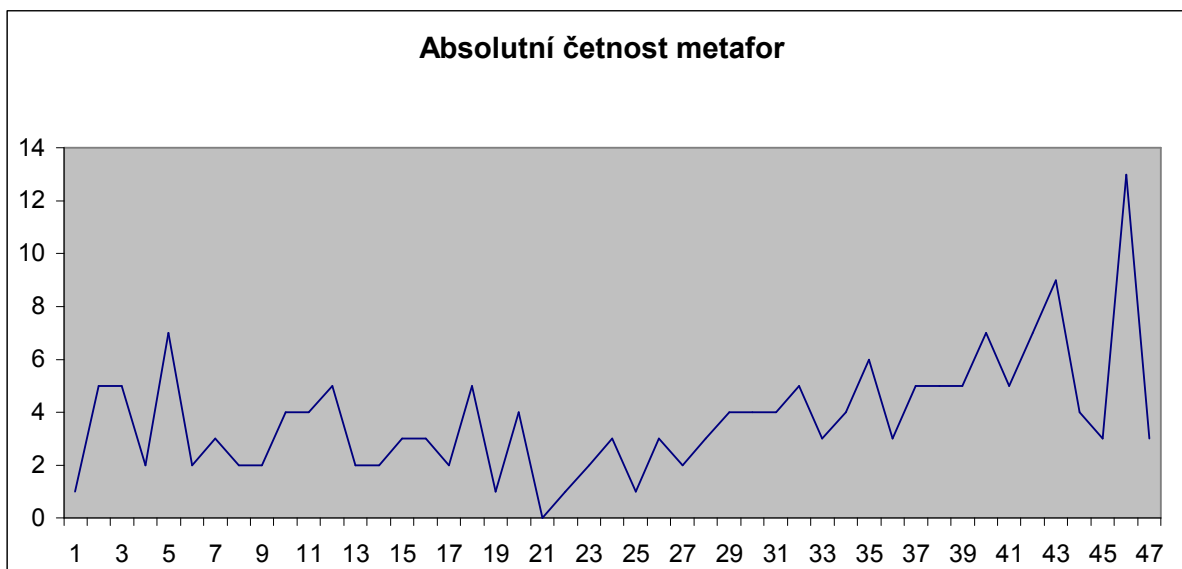

Z celkového počtu 332 rétorických figur nalezených ve zvoleném textu je celkem 172 metafor a 160 metonymií. Nejdříve se zaměříme na metafory, z celkové počtu slov se jedná o 1,33 %. Průměrný počet metafor na 1 stranu textu je 3,65 metafor, podle výše uvedeného příkladu zaokrouhlíme tento výsledek na 4 metafory na stránku (procentuální výsledek je 8,51% metafor na stránku). Nejčastěji vyskytující se hodnotou (modus) je 3, ale medián je 4. Variační rozpětí je 13 (rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší hodnotou vyskytující se v textu). Průměrná odchylka absolutní činí 1,68 a vyjádřena v procentech je 59,49 %. Zajímavostí je, že tento soubor dat je méně homogenní než předcházející obecně pojaté části. Pro doplnění všech informací zde uvedeme úplný seznam získaných dat (1, 5, 5, 2, 7, 2, 3, 2, 2, 4, 4, 5, 2, 2, 3, 3, 3, 2, 5, 1, 4, 0, 1, 2, 3, 1, 3, 2, 3, 4, 4, 4, 4, 5, 3, 4, 6, 3, 5, 5, 5, 7, 5, 7, 9, 4, 3, 13, 3).

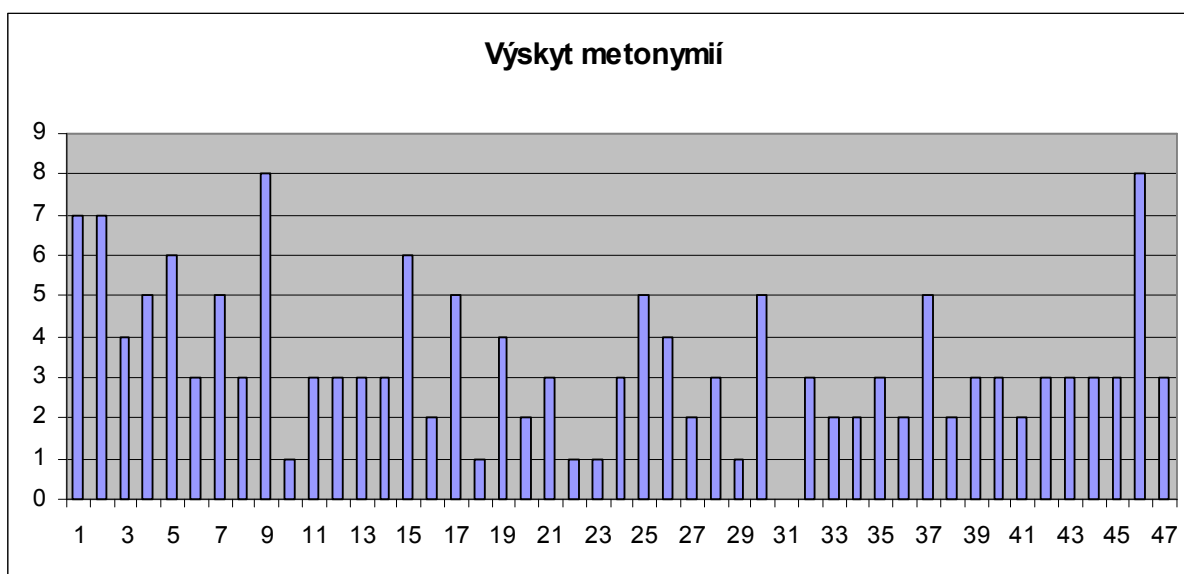
Počet metafor ve španělsky psané přednášce	Celkový počet slov	12 848		Modus	3
	Celkový počet rétorických figur	172		Medián	4
	Výsledek v %	1,33 %		Variační rozpětí	13
	Aritmetický průměr figur na stránku	4		Průměrná odchylka absolutní	1,68
	Výsledek v %	8,51%		Průměrná odchylka relativní	59,49 %

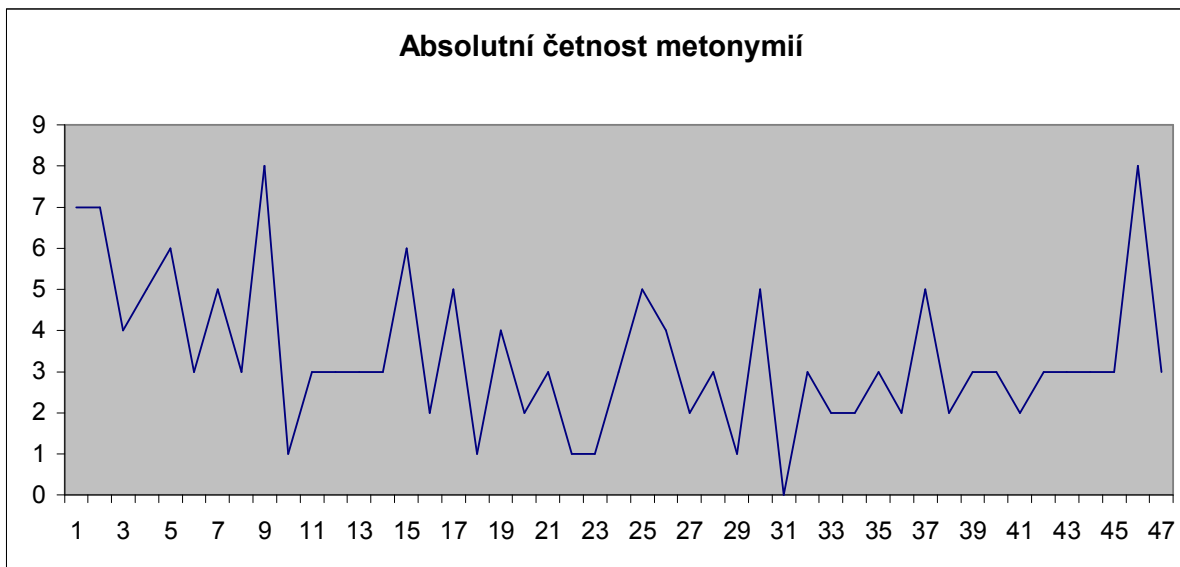

Druhou kategorií, které se budu věnovat, je metonymie. Z celkového počtu 332 rétorických figur je 160 metonymií. Pokud se zaměříme na celkový počet slov, jedná se o 1,24% z celkového počtu slov. Dalším významným údajem je aritmetický průměr na stránku, který v tomto případě činí 3,4 metonymie na stranu textu. Pokud tento údaj zaokrouhlíme, vyjdou nám 3 metonymie na stránku (procentuálně se dá vyjádřit jako 6,38%). Nejčastěji vyskytující se hodnotou (modus) je 3, medián je v tomto případě shodný s výsledkem modusu tedy 3. Variační rozpětí činí 8, rozdíl mezi nejnižší a nejvyšší absolutní četností. Průměrná odchylka od aritmetického průměru je 1,27 a v relativních číslech odpovídá 78,33%. Jako poslední údaj uvedu absolutní četnost metonymií seřazenou podle stránek přednášky (7, 7, 4, 5, 6, 3, 5, 3, 8, 1, 3, 3, 3, 3, 6, 2, 5, 1, 4, 2, 3, 1, 1, 3, 5, 4, 2, 3, 1, 5, 0, 3, 2, 2, 3, 2, 5, 2, 3, 3, 2, 3, 3, 3, 3, 8, 3).

Počet metonymií ve španělsky psané přednášce	Celkový počet slov	12 848		Modus	3
	Celkový počet metonymií	160		Medián	3
	Výsledek v %	1,24%		Variační rozpětí	8
	Aritmetický průměr metonymií na stránku	3		Průměrná odchylka absolutní	1,27
	Výsledek v %	6,38 %		Průměrná odchylka relativní	78,33%

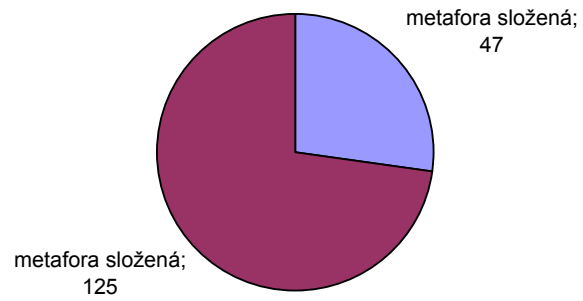
Na závěr uvádím údaje o druhu metafor a metonymií. Zda se jednalo o jednoduché metafory nebo metafory složené z většího počtu slov. Můžeme si položit otázku, jaké druhy metafor se v textu nejčastěji objevují? Z hlediska metafor se nejčastěji jedná o metafory složené, jedná se o slovní spojení nebo krátké věty (z celkového počtu metafor je 125 (72,67%), jednoslovné metafory jsou v textu méně časté. Za jednoslovné metafory můžeme považovat i postupně se rozvíjející metafory (např. str. 25 „Se puede decir que estamos en los preliminares de un gran drama que iba a conmover la América entera. En ese drama terrible, entre llamaradas y reflejos sangrientos, aparecerá un hombre extraordinario como principal autor, y por eso tratemos de conocerlo en álbumos de sus antecedentes antes de aparecer en la escena impotente.“), skládají se z jednotlivých slov poskládaných dohromady, která nakonec vytvoří obraz metaforu. V předchozím případě se jedná o metaforu divadla, kdy se používají pojmy jako scéna, hlavní představitel / herec a velké drama/divadelní hra. Tyto metafory slouží pro aktualizaci textu na rozdíl od řady ostatních metafor, které jsou automatické a nemají tak silnou persuasivní funkci jako aktualizací metafor. Aktualizační metaforu se využívají v částech textu, kdy se autor snaží získat pozornost čtenáře (zejména na začátku a na konci přednášky, ale objevují se i v některých částech textu, kde autor nabyt dojmu, že posluchač ztrácí koncentraci, v tom případě využil metaforu aktualizací – jedná se o předcházející příklad, který se nalézá přibližně v polovině textu). Autor čerpá metaforu zejména z historických souvislostí (jako např. str. 14 „los cuales se atenían, como los *campeones de Romancero* a la consigna de que todas sus agitaciones tendrían por descanso el pelear.“ nebo

str. 19 „...llegó hasta los muros de Amberes...“), dále vychází z témat náboženských (např. un castigo divino – str. 25) nebo vojenské terminologie („el camino quedó sembrado de los cadáveres...“ str. 38 nebo „concluir la guerra a Muerte“). Objevují se zde výrazy z lékařského prostředí („concibió la idea de resucitar la antigua República de Colombia...“ str. 40) nebo motivy biologické či přírodní (např. „herencia de su sangre“ str. 45).

Metonymie jsou většinou jednoslovné, z celkového počtu 160 metonymií je 120 jednoslovných (nejčastěji se vyskytuje Libertador, El guerrero nebo obraz rodiny – Madre Patria, Padre de Patria, hijos de Venezuela atd.). Jednu ze složených metonymií nalezneme např. na straně 45 textu: „...ese gran pueblo había escrito su nombre en la Historia con una epopeya más y un honor quedaba intacto.“

Metafora složená a jednoduchá

2.1.2 ROZBOR ŠPANĚLSKÉ ČÁSTI TEXTU ČASOPISU 8 ESTRELLAS

V této části se zaměřím na časopis 8 Estrellas a to na jeho španělsky psanou část, jak jsem již dříve zmínila, tento časopis je rozdělen na dvě části, jedna je psána španělsky (část umístěná vlevo) a druhá část je překlad španělského textu do českého jazyka. Problematika autorství tohoto časopisu spočívá v tom, že se jedná o časopis, kde je uvedeno několik redaktorů, u jednotlivých článků ale konkrétní jména nenajdeme. Nejedná se o klasické řešení typické pro naši kulturní oblast, v českých periodikách jsou pod jednotlivými články podepsáni jednotliví autoři, ale zároveň velkou roli zde hraje následná redakce textu korektory v souladu s redakční politikou daného média. Někdy se stává, že si autoři svůj článek ani nepoznají, protože byl korektory změněn natolik, že z původní textu zůstal pouze nadpis. Za autora textů tak musíme v tomto případě považovat kolektiv redaktorů: María José Báez Loreto, Luis Gerónimo Sotillo, Héctor Castillo. Zmiňovaní redaktori jsou součástí diplomatického týmu vyslaného Venezuelou, jedná se většinou o aktivní diplomatické pracovníky, se znalostmi z oblasti politiky, ekonomie, kultury a historie. Časopis vychází jednou čtvrtletně, s jeho vydáváním se začalo již od roku 2005. Nesmíme zapomenout, že výraznou roli zde hraje i grafická úprava, článek může být zkrácen nebo jinak upraven, aby bylo dosaženo cíleného zarovnání textu nebo obtékání fotografie, která doplňuje článek. Jako autor grafické úpravy je uveden Víctor Manuel Sánchez.

Ideologický záměr textu je především propagace Venezuely v českém kulturním prostředí, prezentace aktivit venezuelské ambasády v Praze a diplomatické úspěchy dosažené ve Venezuele nebo ambasádou v Praze.

Čtenáři tohoto časopisu mohou být bilingvní (v tomto případě jsou schopni číst v obou jazycích), ale většina z nich je schopná přečíst si články pouze v jenom jazyce. Ze struktury časopisu vyplývá, že španělský text je originál a český text je překlad. V běžných periodických čtenář nepozná, že se jedná o překlad článku z jiného jazyka, pokud se nezaměří na jméno autora. Čtenář by pak text přijímal jako originál, přestože by se jednalo o překlad, tedy o dvojí zprostředkování informací (nejdříve autorem originálu a poté autorem překladu). V časopisu 8 Estrellas je překlad přizpůsobován cílovému čtenáři. Tato problematika je řešena nejčastěji explikativním rozšířením překladu (nejčastěji o podstatné jméno nebo přídavné jméno např. časopis 8 Estrellas, Ejemplar 24: Chávez creó Misión Villanueva – překlad Chávez zahajuje vládní program „Mise Villanueva“) nebo ponecháním termínu v originálním jazyce a jeho

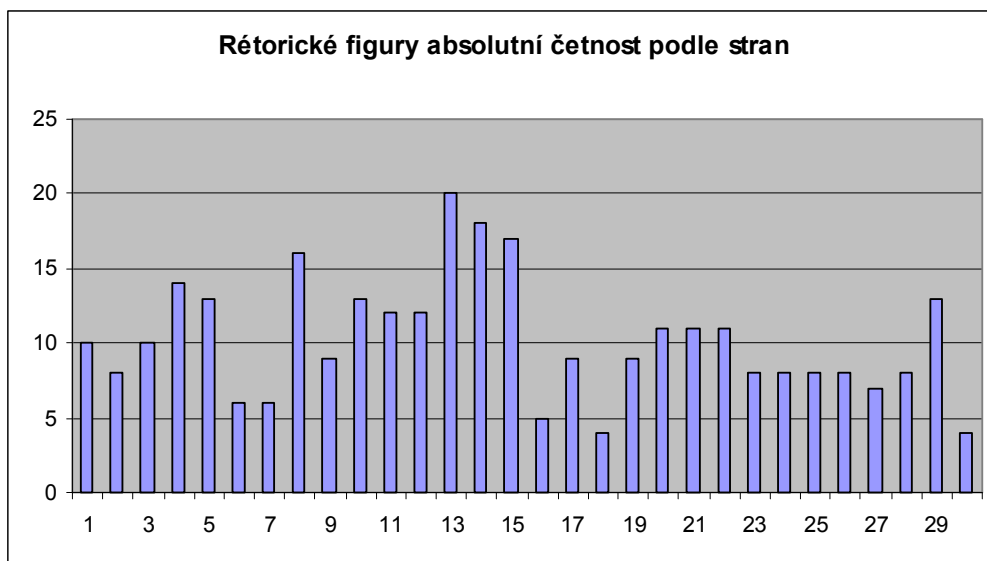

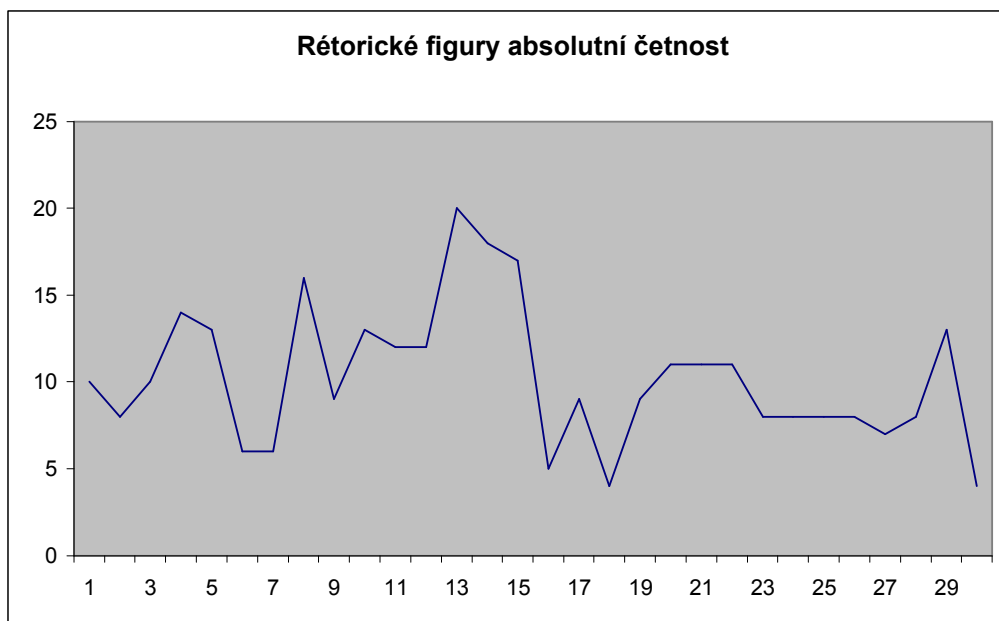
překladem uvedeným v závorce. Místo a čas vzniku časopisu není snadno zjistitelné. Časopis podle informací ambasády vzniká spontánně v průběhu čtvrtletí, reportáže se vybírají kolektivně a jednotlivá témata se přidělují konkrétním autorům.

Komunikační kanál je dvojího druhu, časopis je distribuován písemně, může se jednat o výtisky vyrobené ambasádou, která je rozesílá pravidelným čtenářům a důležitým institucím v České republice prostřednictvím pošty, ale časopis je také zveřejněn jiným způsobem. V současné době převládá druhý komunikační kanál, především díky novým informačním technologiím a novým možnostem komunikace, jednotlivá čísla časopisu jsou zveřejněna na internetových stránkách ambasády, a případný zájemce může kontaktovat přímo redakci na příslušné e-mailové adrese a vyžádat si zaslání některých čísel časopisu e-mailem.

V dalším textu se soustředíme na samotný rozbor rétorických figur. Zvolila jsem si 4 čísla tohoto časopisu a v jeho španělské části jsem objevila celkem 308 rétorických figur. Celkový počet slov je ve všech číslech 12 990 a počet slov na stránku je v průměru 866. Jednotlivá čísla jsou různě dlouhá, nejkratší mají 6 stran (celkový počet slov je 2598 slov) a nejdelší má 10 stran (4330 slov). Kratší články mají v rozmezí 100–157 slov a delší články kolem 350 slov. Pokud se zaměříme na procentuální výsledek, počet rétorických figur je 2,37% z celkového počtu slov. Celkový počet stran je 30. Aritmetický průměr rétorických figur na stránku je 10, 27 rétorické figury, musíme tento počet zaokrouhlit dolů, protože není možné uvádět desetinná čísla. Aritmetický průměr činí 10 rétorických figur na stránku textu. Modus v tomto případě činí 8 a medián jako prostřední hodnota souboru je 9. Z těchto údajů můžeme vyvodit, že přestože aritmetický průměr činí 10, nejčastěji vyskytující se hodnotou je 8. Celkové rozpětí je minimální, proto nám vychází průměrná odchylka absolutní 3,16, čím více se blíží tento údaj k 0, tím je homogennější text. Relativní průměrná odchylka činí 31,5%. Variační rozpětí činí 16, ale pouze tři údaje výrazněji vybočují z trendu. Medián vychází na hodnotu 9, zajímavé je, že aritmetický průměr i modus vyšly odlišně. Modus a medián se považují za přesnější údaje než je aritmetický průměr, který vychází z odlišných hodnot, které mají větší rozdíly. Pro doplnění kompletních údajů uvádím i počty rétorických figur na stránku textu 10, 8, 10, 14, 13, 6, 6, 16, 9, 13, 12, 12, 20, 18, 17, 5, 9, 4, 9, 11, 11, 11, 8, 8, 8, 8, 7, 8, 13, 4, čísla jsou vyšší, protože celkový počet slov na stránku je vyšší než v případě předcházejícího srovnávaného textu přednášky. Zajímavé je, že v celkovém rámci je na stránku menší počet rétorických figur než v předcházející přednášce.

Počet rétorických figur ve španělsky psané části časopisu 8 Estrellas	Celkový počet slov	12 990		Modus	8
	Celkový počet rétorických figur	308		Medián	9
	Výsledek v %	2,37 %		Variační rozpětí	16
	Aritmetický průměr figur na stránku	10		Průměrná odchylka absolutní	3,16
	Výsledek v %	33,3%		Průměrná odchylka relativní	31,5 %

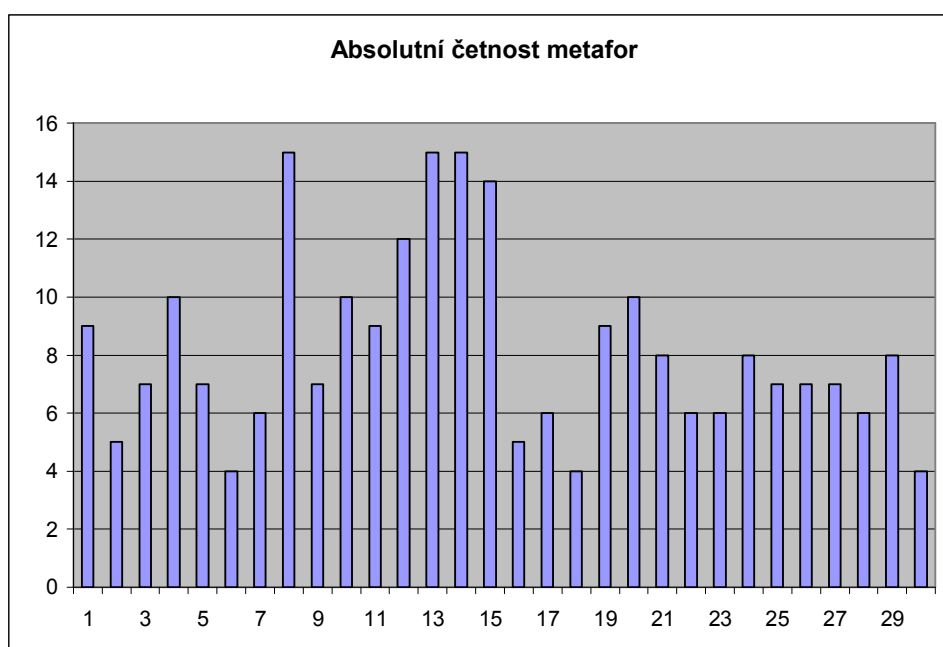

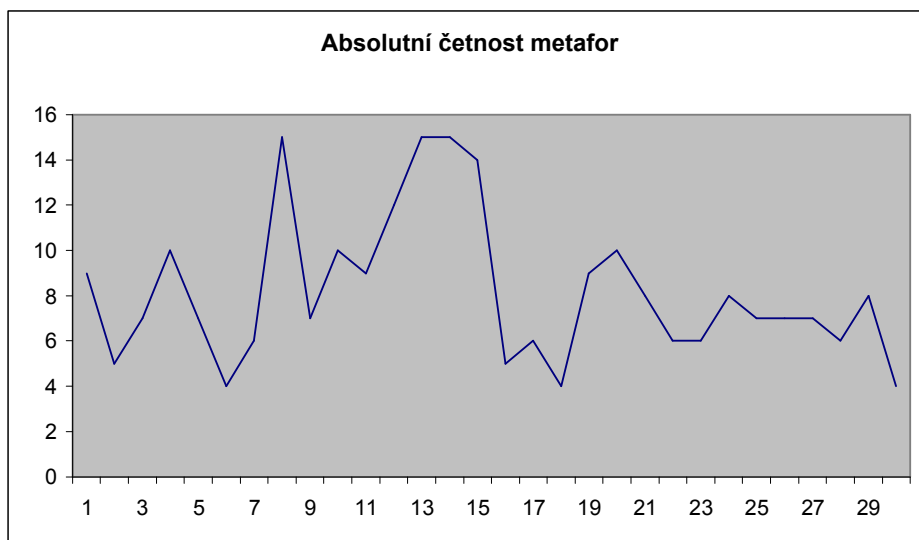

Nyní se budeme věnovat konkrétně metaforám a metonymiím v textu. Celkový počet metafor v textu je 253. Tento údaj napovídá tomu, že metafora je převládající řečnickou figurou v tomto druhu textu, převládá zde významněji než v předchozí přednášce, kde byl počet metafor a metonymií vyrovnaný. Průměr metafor na stránku textu je 8,43, pokud údaj zaokrouhlíme, učiníme tak jako v předchozím příkladě na 8. Důležitější je modus, který nám v tomto případě vyšel stejně jako medián. Prostřední hodnota medián nám rozděljuje soubor na dvě stejně početné skupiny, má vyšší vypovídající hodnotu než průměr, který je poznamenán výkyvy v rámci souboru. Variační rozpětí ukazuje na heterogenní soubor, kde se vyskytuje nejnižší hodnota znaku 4 a nejvyšší hodnota 15, variační rozpětí činí tedy 11. Průměrná odchylka absolutní činí 2,5 a relativní 40%, která také svědčí o heterogenosti souboru. Tato heterogenost souboru je dána výskytem figur v rámci textu. Jejich rozložení je shodné s předcházející přednáškou, nejvíce metafor se vyskytuje na počátku a na konci každého článku. Některé články jsou více metaforické (např. článek čísla 24 Antonio Rodríguez Díaz: *español de nacimiento, venezolano por afecto y convicción*, str. 2). Metaforické články jsou především z oblasti kultury nebo politiky, v oblasti politiky se metafora využívá k vyvolání pocitů u čtenáře, autor hledá pochopení a zároveň přesvědčuje adresáta o svém názoru. Převládající funkce metafor v publicistickém stylu je persuasivní,

v některých případech jsou použity k aktualizaci textu a přitahují pozornost čtenáře svým netradičním využitím (např. číslo 24 8 Estrellas – článek Italia y Venezuela firman acuerdo en contra del crimen organizado – ...dando también asistencia técnica para poner freno a las organizaciones criminales...). Na závěr uvádím kompletní výčet metafor ve všech číslech seřazených podle stran 9, 5, 7, 10, 7, 4, 6, 15, 7, 10, 9, 12, 15, 15, 14, 5, 6, 4, 9, 10, 8, 6, 6, 8, 7, 7, 7, 6, 8, 4.

Počet metafor ve španělsky psané části časopisu 8 Estrellas	Celkový počet slov	12 990		Modus	7
	Celkový počet metafor	253		Medián	7
	Výsledek v %	1,95 %		Variační rozpětí	11
	Aritmetický průměr metafor na stránku	8		Průměrná odchylka absolutní	2,5
	Výsledek v %	26,7 %		Průměrná odchylka relativní	40%

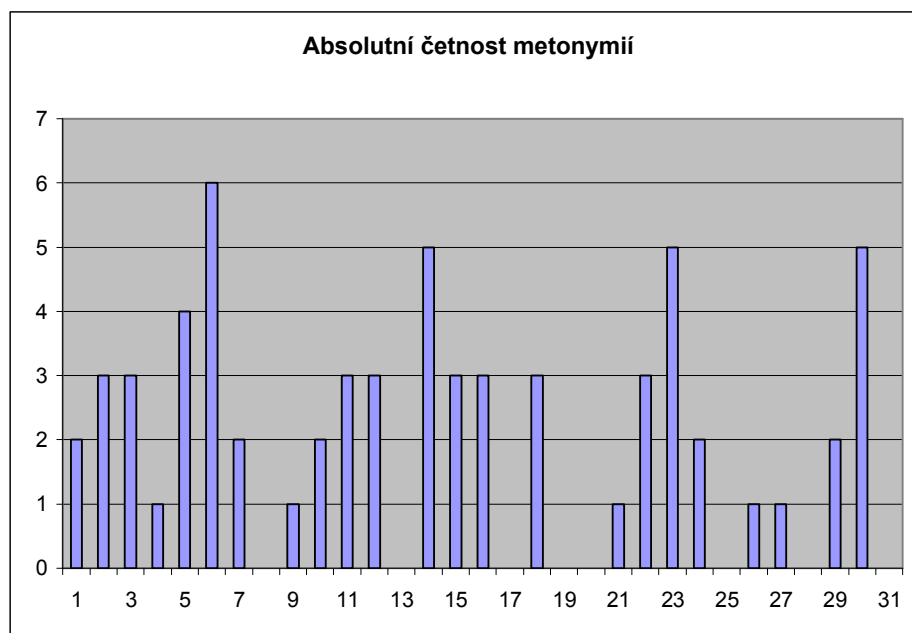

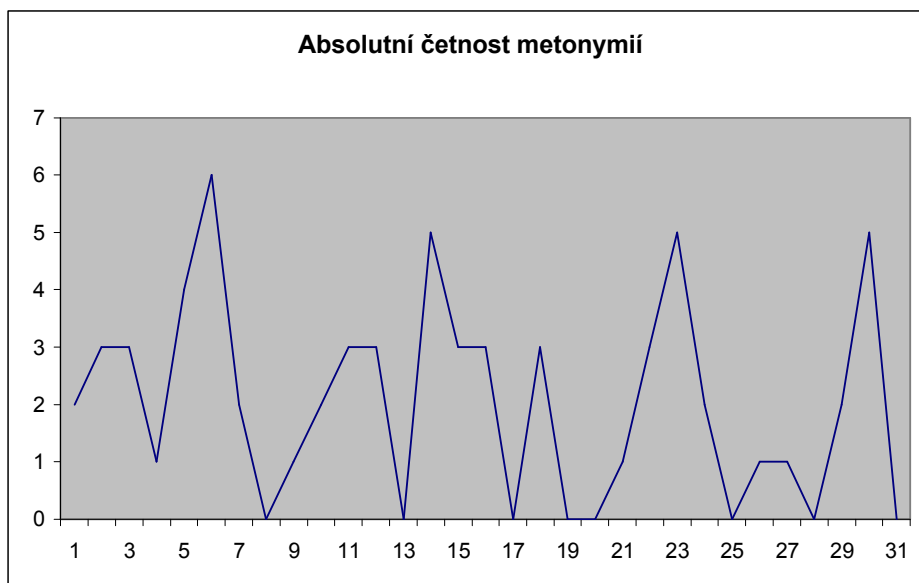

Věnujme se nyní druhému druhu rétorických figur, které se vyskytují v publicistickém textu 8 Estrellas. Metonymie se v textu vyskytuje méně než v předcházející přednášce, kde byly výsledky těsněji ve prospěch metafory. V tomto případě je výsledek mnohem přesvědčivější, v textu se vyskytuje pouze 55 metonymií (z celkového počtu slov se jedná o 0,42%). Tento fenomén můžeme přičíst složitosti této figury a její menší četnosti svědčí o stylu zaměřeném na pochopení adresáta, až v druhé řadě na formě projevu. Aritmetický průměr činí 1,83 metonymie na stranu textu, pokud daný údaj zaokrouhlíme, jako v předcházejících případech, dostaneme výsledek 2 metonymie na stranu textu (výsledek v procentech činí 6,67%). Medián jako hodnota rozdělující soubor na dvě poloviny v tomto případě vychází 2, shoduje se s aritmetickým průměrem. Problém tohoto specifického souboru dat je modus, jako nejčastěji se vyskytující hodnota. V tomto případě došlo ke shodě, vyskytují se zde dva stejně početné výsledky (0 a 3). Nelze určit, který modus je skutečným výsledkem, musel by se rozšířit zdrojový soubor dat, aby bylo možno zjistit, která z hodnot lépe odpovídá charakteristice souboru. Variační rozpětí je v tomto případě 6, nejnižší hodnota je 0 a nejvyšší je 6. Tento soubor je také podle výsledků heterogenní. Průměrná absolutní odchylka činí 1,4 a relativní 71,4%. Objevují se zde vrcholy v úvodu a závěru článků, zajímavé je, že struktura ne vždy plně odpovídá. Některé vrcholy se objevují i uprostřed časopisu, v závislosti na tématice článků, jak se ukázalo již u metafor, nejvíce metonymií se objevuje v článcích zabývajících se kulturou. V těchto případech se používá rétorika a umělecký styl častěji, než v článcích

s převažující funkcí informativní. Celkový výčet metonymií podle stran je následující: 2, 3, 3, 1, 4, 6, 2, 0, 1, 2, 3, 3, 0, 5, 3, 3, 0, 3, 0, 1, 3, 5, 2, 0, 1, 1, 0, 2, 5, 0.

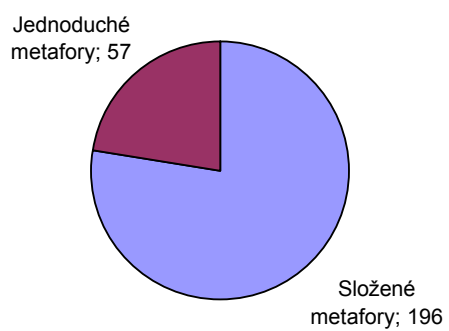
Počet metonymií ve španělsky psané části časopisu 8 Estrellas	Celkový počet slov	12 990		Modus	0 a 3
	Celkový počet metafor	55		Medián	7
	Výsledek v %	0,42 %		Variační rozpětí	6
	Aritmetický průměr metafor na stránku	2		Průměrná odchylka absolutní	1,4
	Výsledek v %	6,67 %		Průměrná odchylka relativní	71,4 %

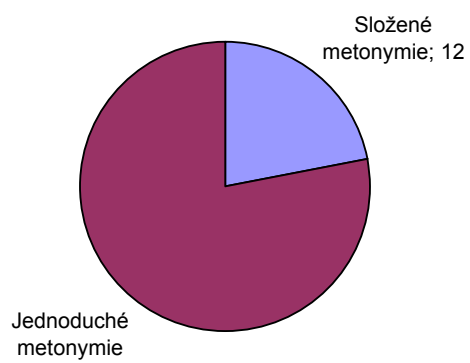

V této části se zaměříme na strukturu metafor a metonymií a na jejich druhy. Metafory a metonymie používané v publicistickém stylu se inspirují v historických událostech (články kulturní nebo pojednávající o výročích – např. číslo 23, str. 1 – *Conmemoración a la muerte del Libertador*). Terminologickou oblastí, která se často opakuje, je příroda (*ampliar el horizonte de la cooperación* – str. 3, číslo 23) nebo sport (*canasta alimentaria* – str. 5, číslo 23). Nejčastější jsou metafory pocházející z prostředí politiky (*fundirse con el pueblo* nebo *levantar las banderas de una América Latina*, str. 5, číslo 24). Výskyt metafor složených je vyšší než metafor jednoduchých, z celkového počtu metafor je 196 složených a zbytek metafor je jednoduchých. Naopak metonymie se v textu vyskytují v jednoduchém tvaru, z celkového počtu 55 metonymií je 43 jednoduchých a 12 složených. Nejčastěji se vyskytují metonymie odkazující k patriotismu (např. *nuestras tierras* nebo *naciones amigas*, str. 1, číslo 23) nebo historickým skutečnostem (nejčastěji se objevuje metonymie *Libertador* nebo *Padre de Patria* obě metonymie, se vyskytují v souvislosti se Simonem Bolívarem nebo prezidentem republiky Hugem Chávezem).

Druhy metafor

Druhy metonymií

2. 2. KAPITOLA DRUHÁ

2.2.1 ROZBOR ČESKÉ ČÁSTI TEXTU PŘEDNÁŠKY

Přednášku J. A. Montilly jsem si zvolila na základě doporučení vedoucí diplomové práce, která mi velice pomohla zejména nejen s výběrem, ale také zaměřením. Právě díky ní jsem mohla práci zaměřit tímto směrem a následně ji rozšířit na rigorózní. V tomto textu je zřetelná nejen dobová norma, ale i celý překlad španělské přednášky do českého jazyka je poznamenán dobovou normou. Překlad pochází z roku 1930, objevuje se zde řada výrazů, které jsou v současnosti zastaralé. Překlad striktně dodržuje překladatelské normy tohoto období, objevuje se zde naturalizace a překlad je zaměřen především na českého příjemce. Tento fakt je zajisté ovlivněn také osobností překladatele, protože překladatel, jak jsem již uvedla v předcházející části práce zejména v rámci přiblížení životopisu překladatele, se snaží co nejvíce přiblížit českého příjemci španělskou či latinsko-americkou kulturu, spolu s všemi jejími specifiky. Termíny a vlastní jména jsou překládány do češtiny, o tom svědčí i název českého překladu Osvoboditel Šimon Bolívar a jeho účast na osvoboditelském boji Jižní Ameriky, kde se také projevuje výše zmíněná naturalizace.

Překlad pochází z pera slavného českého překladatele Jana Rudolfa Slabého, jehož životopis jsem uvedla v úvodu práce spolu s přehledem jeho bohaté překladatelské činnosti. Přestože se jedná o jednoho z nejvýznamnějších překladatelů tohoto období, jeho překladatelská technika je nyní podrobená kritice. Příčinou jeho přístupu k překladu může být i fakt, že překládal ať již přímo či zprostředkovaně přes další jazyk z celkem 8 různých jazyků (angličtina, švédština, francouzština, španělština, němčina, polština, ruština, baskičtina). Jan Rudolf Slabý i přes svůj problematický překladatelský styl patří bezesporu mezi největší propagátory české kultury ve Španělsku a také španělské kultury v Československu. Z tohoto důvodu je pokládán za jednu z nejvýznamnějších osobností českého překladu a kultury v první polovině 20. století.

Zajímavá návaznost na výše zmíněnou přednášku J. A. Montilly je taková, že Slabý mu věnoval překlad svého díla z roku 1931 Torero Caracho – Torerský román od Ramóna Goméze de la Serna. I tato skutečnost dokládá jeho blízký vztah ke kultuře Španělska a Latinské Ameriky. Bezesporu je zajímavé porovnat překladatelskou techniku Jana Rudolfa Slabého s novějšími překlady. Právě výše zmíněný torerský román je jedním z krásných příkladů, který se snadno srovnává s novějším překladem. Než přejdu na rozbor českého

překlady přednášky, ráda bych uvedla několik málo informací o tomto srovnání překladů. Autorem druhého překladu výše zmíněné díla je Felipe Serrano, překladatel česko-španělského původu. Jeho rodiče emigrovali ze Španělska po občanské válce a jeho sestra Dela Serrano vynikla jako tlumočnice. Druhý překlad Torerského románu pochází z roku 1975, doslov ke knize napsal Eduard Holoušek a překlad byl vydán v nakladatelství Melantrich pod názvem Torero. Felipe překládá z francouzštiny, španělštiny a angličtiny, věnuje se titulkování filmů (1975 – Pytláci (v originále Furtivos od režiséra José Luise Borau), 1992 – Krávy – Vacas od režiséra Julia Medema a 1995 – Země od režiséra Julia Medema). Dále překládá odborné ekonomické texty pro zahraniční časopisy (např. Journal of Post Keynesian Economics, Journal of Post Keynesian Economics). Patřil mezi nejaktivnější nestudentské členy hnutí revoluční mládeže, často čerstvé absolventy vysokých škol, patřil sem: středoškolský profesor Petr Uhl, laborant Ústavu makromolekulární chemie ČSAV Petr Lukačovič, redaktor nakladatelství Melantrich, syn španělských republikánských emigrantů Felipe Serrano, zaměstnanec Mikrobiologického ústavu Pavel Šremer a západoberlínská studentka Svobodné univerzity a praktikantka na Sociologickém ústavu ČSAV Sibylle Plogstedtová.

Starší překlad vyšel pod názvem Torero Caracho s podtitulem Torerský román. Vydalo ho vydavatelství Aventinum v Praze, v roce 1931. Přeložili Dr. R. J. Slabý a Václav Jiřina a kniha je věnována Dr. Josému Montillovi (ministr Venezuely, autor knih Por las tierras de Bélgica a El libertador Simon Bolívar y su papel en la revolución emancipadora de la América Española). Co se týká struktury knihy, dále následuje předmluva, která obsahuje stručné představení autora a jeho díla, stejně jako pár slov k jeho románu sepsaná Dr. R. J. Slabým. V této předmluvě se setkáme s řadou faktických chyb z autorova života i v oblasti jeho tvorby. Na konci je překlad doplněn popisem vydavatelství, že se jedná o 25. svazek vydaný v Knihách dneška, vydal v úpravě F. Muziky O. Štorch Marien v Praze 2, Purkyňova 6 a prvních 30 výtisků bylo tištěno na holandu, číslováno a autorem podepsáno. Vytiskla tiskárna Josefa Zápotočného v Rokycanech.

Největší rozdíl shledávám právě v terminologii torerských zápasů, ale samozřejmě také v přístupu k překladu, protože první výše zmíněný překlad obsahuje také velké množství vysvětlivek umístěných pod čarou a snaží se zachovat slovní hříčky, které jsou pro Goméze typické. Toto však činí často na úkor srozumitelnosti a plynulosti textu. V prvním překladu se neužívají uvozovky pro označení přímé řeči, stejně jako v originále se užívá pouze odrážka

(pomlčka), což je jeden z rysů dobové normy. V druhém překladu se již používají klasické uvozovky pro označení přímé řeči. Druhý překlad se více drží úzu originálu až do té míry, že obsahuje sémantické kalky. Základní metoda užívaná Serranem je exotizace (v českém prostředí používá výrazy z prostředí španělské koridy bez toho, aby je čtenáři vysvětlil, zajisté počítá s větší informovaností čtenářů). V překladu se objevují tvary obecné češtiny, často užity v nepatřičných situacích. Verze druhého překladu je modernější, můžeme tedy vidět i vliv dobové normy v obou překladech. Zatímco v prvním překladu nalezneme řadu sloves zakončených na *ti*, přechodníky a slovní zásobu odpovídající dobové normě, novější verze lépe uspokojí požadavky dnešního čtenáře, předpokládá ale určité znalosti španělských reálií. Kniha má svérázný námět a proto je těžko přeložitelná, má dokumentární hodnotu, osobité a poezií prodchnuté podání.

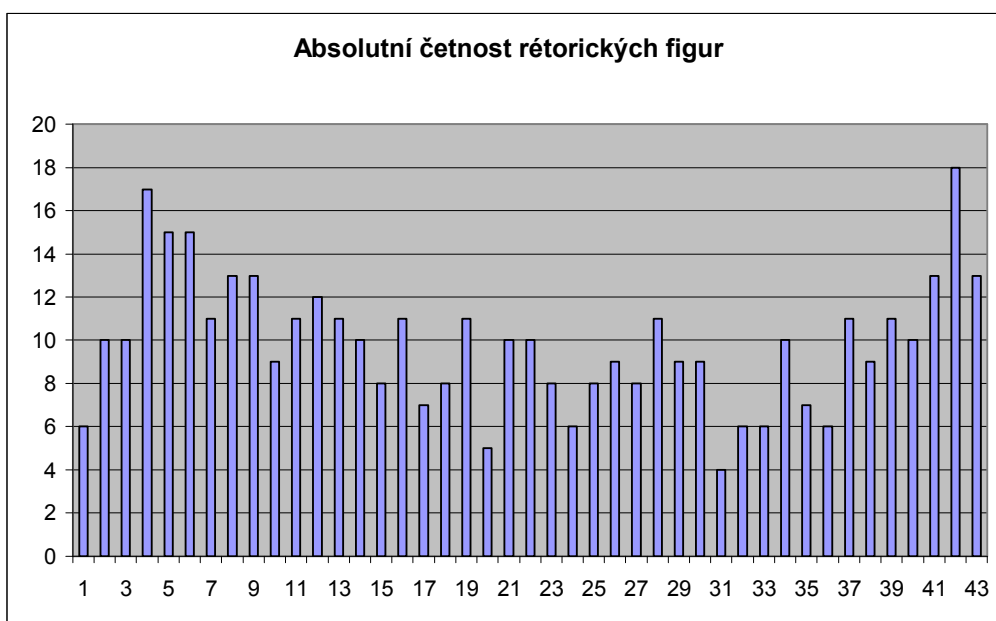
Starší překlad z roku 1931 zachovává mnoho slovních hříček, ale často na úkor srozumitelnosti textu. Objevují se v něm také některé faktické chyby, nejen v předmluvě, ale také v samotném překladu. Snaží se přiblížit překlad českému čtenáři, který je podle jejich názoru málo seznámen s danou tematikou. Proto je text plný vysvětlivek pod čarou (tyto vysvětlivky se týkají hlavně terminologie torerských zápasů). Naopak druhý překlad vychází z metody exotizace, v textu se neobjevují žádné vysvětlivky ani poznámky pod čarou, pokud jsou některé termíny přece jen vysvětleny, použije překladatel vnitřní vysvětlivku. Druhý překlad z pohledu dobové normy lépe vyhovuje požadavkům moderního čtenáře, je pro něho srozumitelnější. Přesto v několika případech simplifikuje slovní hříčky nebo je úplně vynechává, často se zde objevují stylistické neobratnosti nebo špatně použité slovní hříčky v češtině (to je zajisté důsledek toho, že překladatel je bilingvní). Oba překlady se tedy liší zejména v oblasti dobové normy (velký časový rozdíl mezi vydáním překladů) a v přístupu k překladu (exotizace x zaměření na čtenáře). Tolik k informacím k výše zmíněným rozdílům v rámci překladu, které nám poskytly možnost srovnat dobovou překladatelskou normu, která je samozřejmě jedním z faktorů ovlivňujících překlad.

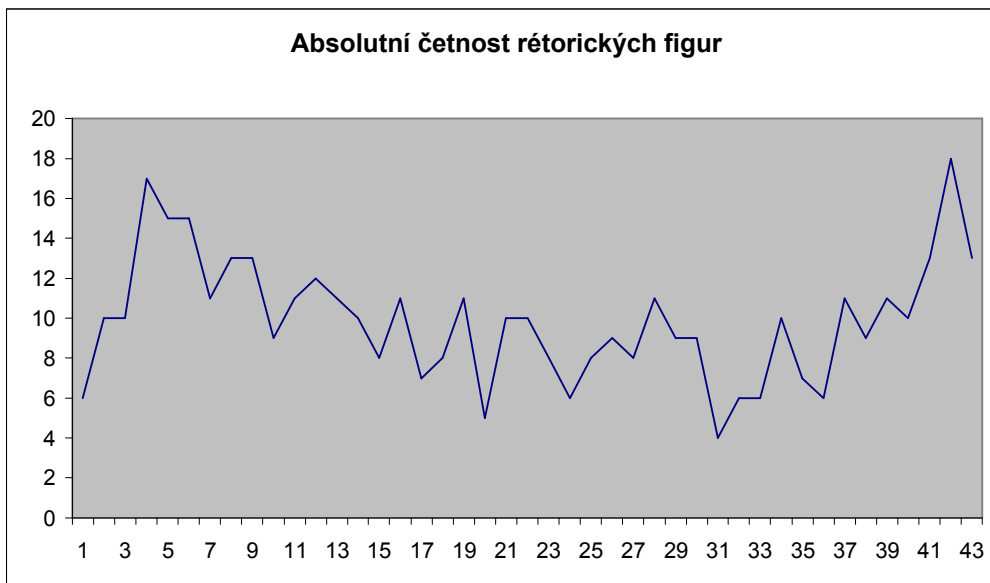
Nyní se již budeme věnovat přednášce, kterou jsme si zvolili k rozboru v rámci této práce. Ideologické zaměření textu je stejné jako text originálu. Záměrem autora překladu je propagace Venezuelské politiky a role Simona Bolívara v osvobození Ameriky. Překladatel se snaží reflektovat ideologické zacílení originálu, ale přizpůsobuje ho cílovému čtenáři. V některých případech zachází překladatel dále než originál, přidává rétorické figury a celkově dodává překladu větší dávku patosu. Příjemcem textu je český čtenář, přednáška byla

původně prezentována ústně, ale nyní s ní pracujeme v písemné podobě. Zaměření na adresáta je patrné i z použití poznámky pod čarou (na str. 84), kde se autor snaží vysvětlit daný termín českému čtenáři.

Jaké rétorické figury se v textu vyskytují? Celkový počet slov v tomto článku je 10 725 slov, rozsah textu je 43 stran. Aritmetický průměr slov na jednu stránku je 264 slov a celkový počet rétorických figur v celém textu je 425. Zajímavé je, že je zde větší počet rétorických figur než v originálním textu. Z celkového počtu slov je procento výskytu metafor 3,96% a z celkového počtu slov na stranu textu je výsledek 2,35%. Dále se budeme věnovat dalším údajům. Nejprve se zaměříme na modus, nejčastěji se vyskytující hodnotu v textu. Modus má hodnotu v tomto případě 11. Jedná se o mnohem více vypovídající hodnotu než aritmetický průměr, přesněji reflektuje výskyt rétorických figur v rámci textu. Medián je sledovanou hodnotou, která rozděluje zdrojový soubor dat na dvě stejné poloviny. Medián v tomto případě vychází 10 rétorických figur, je shodný s aritmetickým průměrem. Variační rozpětí je 14, nejnižší hodnota je 4 rétorické figury a nejvyšší hodnota je 18. Variační rozpětí není tak vysoké, průměrná odchylka ukazuje, že soubor je heterogenní, vyskytují se v něm časté výkyvy, ale v porovnání s předcházejícími soubory je homogennější než ostatní. Hodnoty se příliš neliší, výkyvy odpovídají struktuře přednášky, kterou jsem nastínila již v předcházející části. Absolutní průměrná odchylka činí 2,3 a relativní hodnota je 43,43%. Zvýšený výskyt rétorických figur je na začátku a na konci, uprostřed přednášky se výskyt snižuje. Další výkyvy jsou závislé na struktuře přednášky, na tom, zda překladatel dává důraz na určitou část přednášky nebo se snaží připoutat pozornost čtenáře. Výkyvy jsou závislé na struktuře přednášky, rétorické figury jsou na jedné stránce v menším počtu, na další straně se jejich počet zvyšuje. Většinou se tak děje v závislosti na intenci překladatele, pokud chce zvýšit persuasivní funkci textu, přitáhnout pozornost čtenáře nebo zvýšit zajímavost textu nebo jeho uměleckou funkci. Jako poslední údaj uvedu kompletní výpis rétorických figur podle stran textu 6, 10, 10, 17, 15, 15, 11, 13, 13, 9, 11, 12, 11, 10, 8, 11, 7, 8, 11, 5, 10, 10, 8, 6, 8, 9, 8, 11, 9, 9, 4, 6, 6, 10, 7, 6, 11, 9, 11, 10, 13, 18, 13.

Počet rétorických figur v česky psané části přednášky	Celkový počet slov	10 725		Modus	11
	Celkový počet rétorických figur	425		Medián	10
	Výsledek v %	3,96 %		Variační rozpětí	14
	Aritmetický průměr rétorických figur na stránku	10		Průměrná odchylka absolutní	2,3
	Výsledek v %	2,35 %		Průměrná odchylka relativní	43,43%

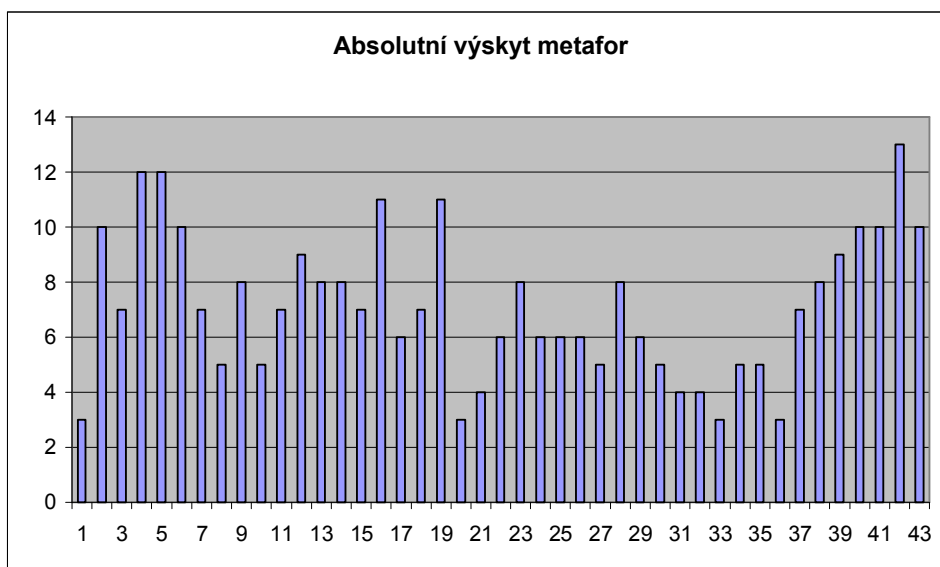

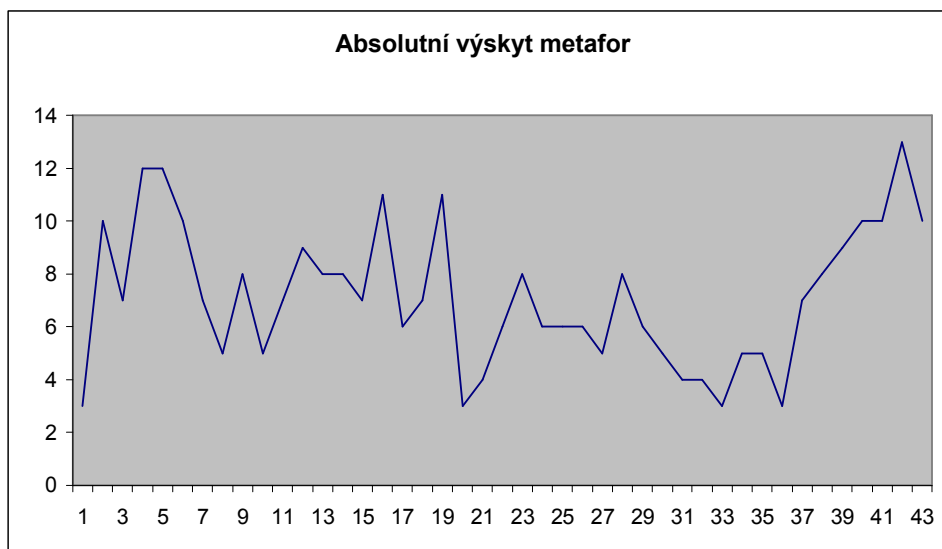

Zaměříme se na metafory, které se v textu vyskytují. Celkový počet metafor v textu je 307, z celkového počtu slov činí 2,86 % metafor. Aritmetický průměr na stránku je 7,3 jako v předchozích případech údaj zaokrouhlíme a vyjde nám výsledek 7 metafor na stránku textu (2,28%). Další významný údaj je modus, který v tomto případě vychází 8, nejčastěji vyskytující se údaj v souboru dat. Medián se v tomto případě shoduje s aritmetickým průměrem, jedná se o hodnotu, která rozděluje soubor na dvě stejné poloviny. Variační rozpětí je 10, nižší než v celkovém souboru rétorických figur. Průměrná odchylka absolutní v tomto případě činí 2,16 a relativní vychází 46,23 %.

Celkový počet metafor v článku podle stran je následující: 3, 10, 7, 12, 12, 10, 7, 5, 8, 5, 7, 9, 8, 8, 7, 11, 6, 7, 11, 3, 4, 6, 8, 6, 6, 6, 6, 5, 8, 6, 5, 4, 4, 3, 5, 5, 3, 7, 8, 9, 10, 10, 13, 10.

Počet metafor v česky psané části přednášky	Celkový počet slov	10 725		Modus	8
	Celkový počet metafor	307		Medián	7
	Výsledek v %	2,86 %		Variační rozpětí	10
	Aritmetický průměr metafor na stránku	7		Průměrná odchylka absolutní	2,16
	Výsledek v %	2,28 %		Průměrná odchylka relativní	46,23 %

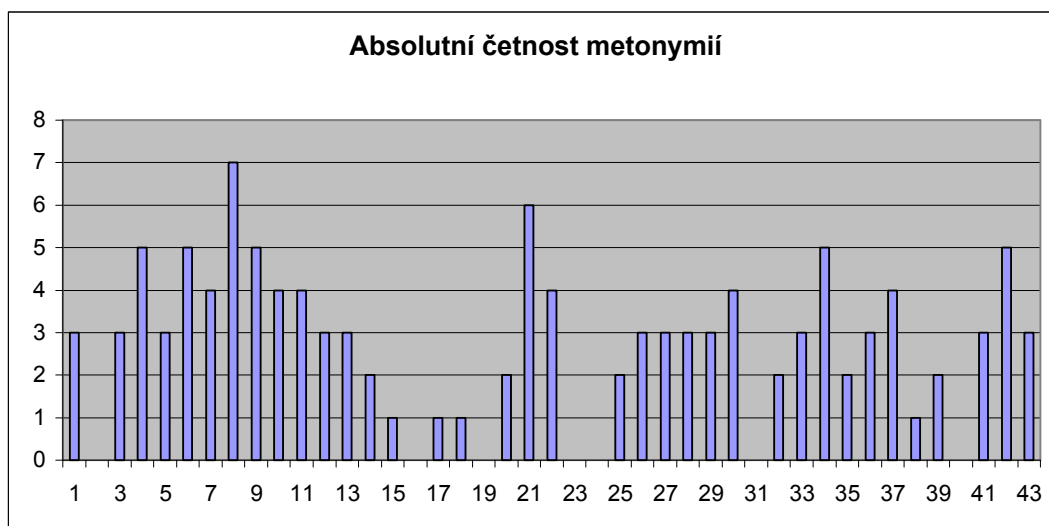

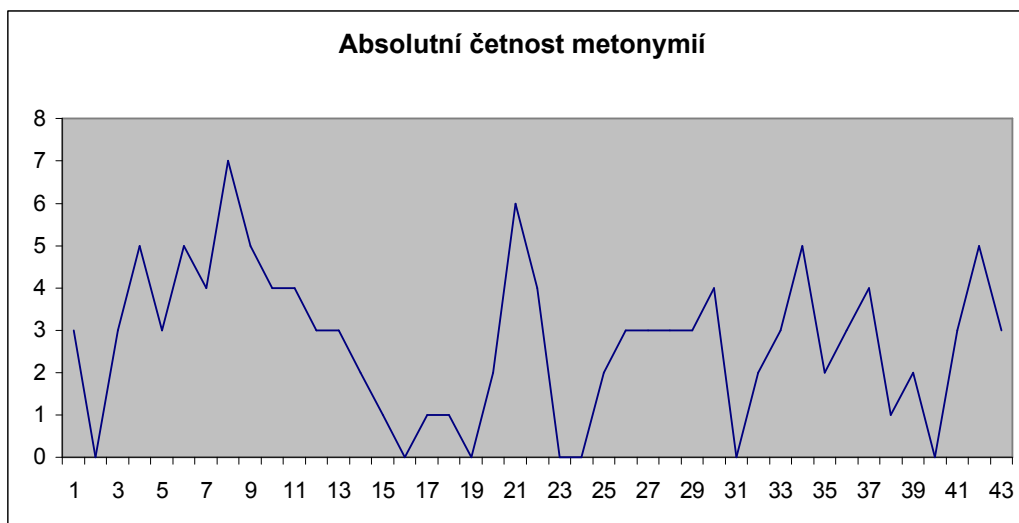

Rétorickou figurou, která se vyskytuje v textu méně, je metonymie. Z celkového počtu rétorických figur je 118 metonymií. V českém textu na rozdíl od španělského originálu převažují metafory. Jedná se zřejmě o stejný problém, se kterým jsme se setkali již u textu španělského časopisu, kde také drtivě převládá metafora. Metafora je běžněji využívaná rétorická figura, snadněji se tvoří a lépe se s ní pracuje v rámci textu. Výsledný efekt na čtenáře je u obou druhů rétorických figur stejný, slouží k oživení textu nebo připoutání pozornosti adresáta k některé z informací. Z tohoto důvodu je pro překladatele snadnější vytvořit metaforu než zachovat metonymii. Této problematice se budu věnovat také v následujícím oddílu této práce. V této části se budu zabývat metonymiemi v tomto textu. Celkový počet je 118 metonymií v celém textu (1,1% ze všech slov), aritmetický průměr metonymií na stránku je 2,8, jako v předchozích případech tento údaj zaokrouhlíme na 3 (2,54%). Statistický údaj medián, který rozděluje soubor na dvě části, vychází 3, stejně jako modus, nejčastěji vyskytující se hodnota v souboru. V tomto souboru nejsou velké výkyvy v hodnotách, ale jedná se o nejméně homogenní. Výsledek průměrné relativní odchylky je 74,13%, tento údaj ukazuje na vysokou míru heterogenity v rámci textu a absolutní údaj průměrné odchylky činí 1,34. Variační rozpětí není příliš vysoké, ale dochází k velkým rozdílům v rámci přednášky. Tyto výkyvy jsou způsobeny překladatelem a autorem originálu, jsou závislé na intenci autora a překladatele, persuasivní funkci a ideologii textu. Výčet metonymií podle stránek: 3, 0, 3, 5, 3, 5, 4, 7, 5, 4, 4, 3, 3, 3, 2, 1, 0, 1, 1, 0, 2, 6, 4, 0, 0, 2, 3, 3, 3, 3, 4, 0, 2, 3, 5, 2, 3, 4, 1, 2, 0, 3, 5, 3.

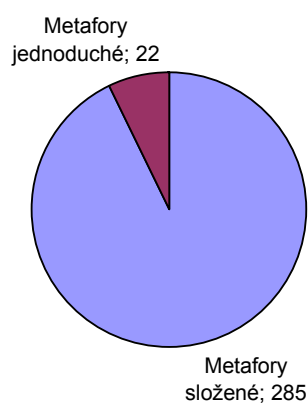
Počet metonymií v česky psané části přednášky	Celkový počet slov	10 725		Modus	3
	Celkový počet metonymií	118		Medián	3
	Výsledek v %	1,1%		Variační rozpětí	7
	Aritmetický průměr metonymií na stránku	3		Průměrná odchylka absolutní	1,34
	Výsledek v %	2,54 %		Průměrná odchylka relativní	74,13 %

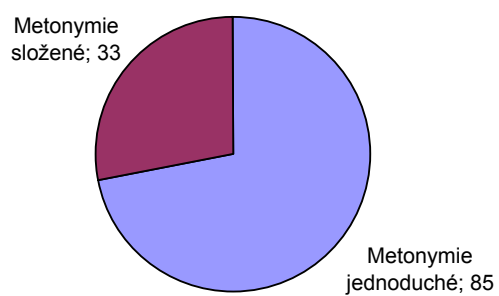

Poslední část se zabývá druhy a typy metafor a metonymií, které se objevují v českém překladu. Metafory jsou nejčastěji složené, z celkové počtu metafor 307 je 285 složených z více slov a pouze 22 je vyjádřeno jednoduše v rámci jednoho sousloví nebo slova. Metonymie jsou naopak většinou jednoduché (slovní spojení, sousloví nebo slovo), z celkového počtu 118 metonymií, je 85 jednoduchých a 33 složených. Nejčastěji se zde vyskytují metafory a metonymie z oblasti historie („Napoleon, triumfující nad velkou částí evropského území, obrátil svůj ctížádostivý pohled na poloostrov pyrenejský...totiž rozšířiti svou moc až po Španělsko a zapřáhnouti i je do svého vítězného vozu.“ str. 73), náboženství („pouto duševní“ str.61 nebo „Země zaslíbená“ str.66), antropologie („...tvůrčí složky k vytvoření nového typu, bohdá schopnějšího odolávati tvrdým podmínkám...“ str.66, „synové Španělska“ str.67, „matka vlast“ str.73) a politiky („pode jhnem koloniální vlády“ str.72).

Metafory jednoduché a složené

Metonymie složené a jednoduché

2.2.2 ROZBOR ČESKÉ ČÁSTI TEXTU ČASOPISU 8 ESTRELLAS

Časopis 8 Estrellas je ve své druhé části zaměřen na českého adresáta, jedná se o překlad španělského originálního textu. Překlad je zaměřen na čtenáře, překladatelé zde používají strukturu, která je snadno srozumitelná. Zaměřují se na předání informace, nikoli na formu sdělení. Překladatelé se snaží dodržovat charakteristiky originálu, zejména ideologii a intenci autora originálu. Snaha co nejvíce se držet originálního textu způsobuje časté kalkování nejen výrazů, ale dokonce celé španělské syntaxe.

Překladatelky jsou uvedeny vždy na první stránce časopisu (Hrdinová, Minková, Šmoldasová), u jednotlivých článků nejsou uvedena konkrétní jména, nelze zjistit, kdo který článek překládal.

Mgr. Markéta Minková je jedinou z výše uvedených překladatelek, která dosud aktivně překládá ve společnosti a-globus, v rámci které provozuje překladatelský servis a také vyučuje jazyky. Sídlo společnosti je uvedené v Litoměřicích. Mezi její největší překladatelské úspěchy se jistě řadí kniha Digitální fotografie pro pokročilé [ze španělského originálu přeložila Markéta Minková], Rebo. Česlice 2006 (ISBN 80–7234-506–0) a překlad knihy od Jordiho Viguého: Akty: kompletní průvodce kresbou a malbou aktů. [ze španělského originálu přeložily Markéta Minková a Ivana Hrubá]. 1. vyd. Čestlice : Rebo Productions, 2005.

Hana Šmoldasová dle almanachu školy ve Šturmově ulici v Olomouci původně v letech 1990/1991 dostudovala učební obor prodavač se zaměřením pro domácí potřeby. Nyní se věnuje překladu, ale její překladatelská praxe byla dle výpisu z obchodního rejstříku zrušena. Mezi její největší překladatelské počiny patří překlad Josého Rodriguese Pilates : cvičením k dokonalému tělu: cviky pro začátečníky i pokročilé. Ottovo nakladatelství Praha. 2007

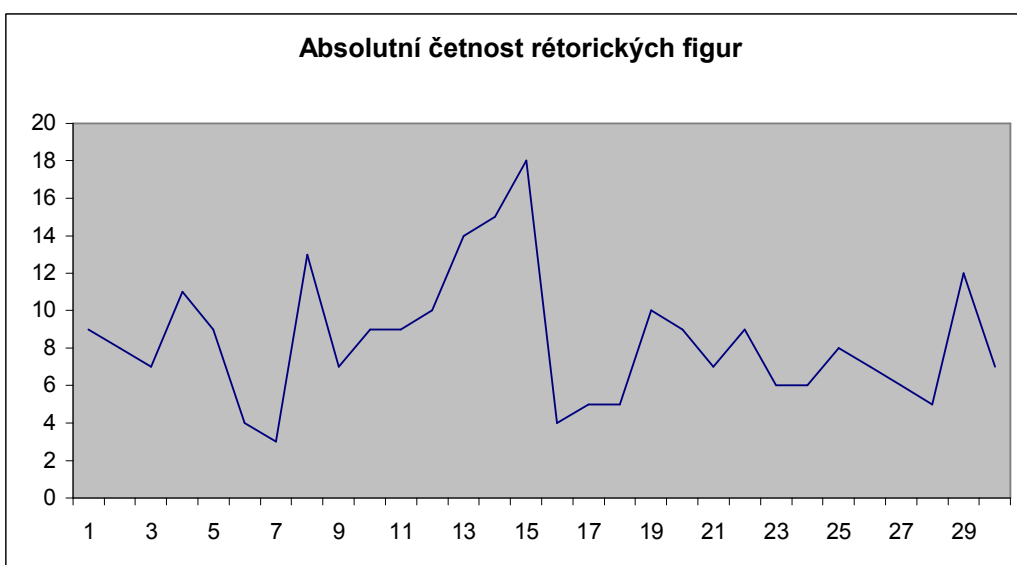
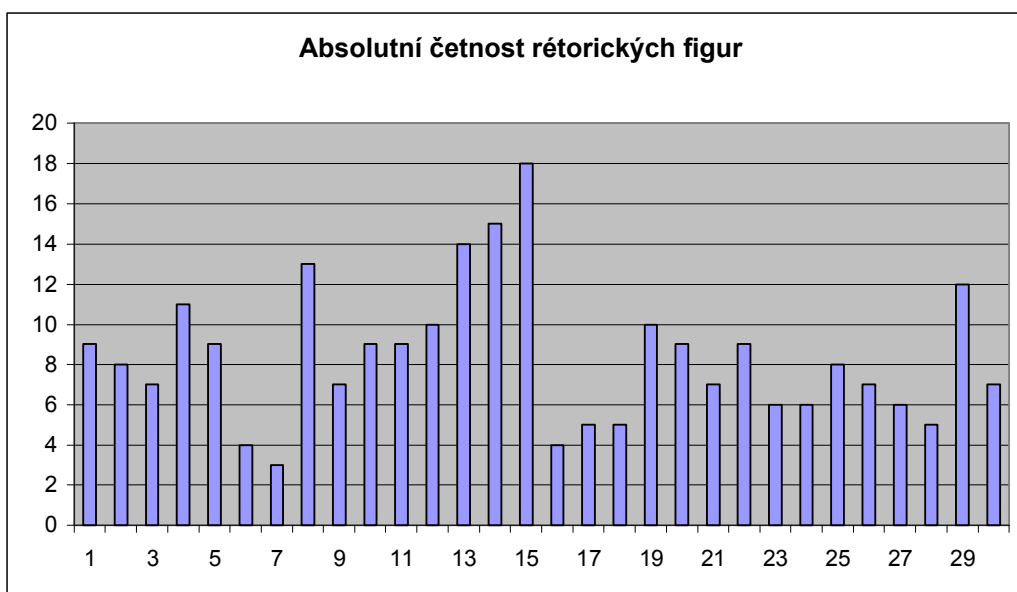
Jana Hrdinová jako poslední z trojice překladatelek časopisu 8Estrellas je spojena pouze s tímto časopisem, živnost na překlady v České Lípě byla zrušena. Více informací o této překladatelce není známo, stejně jako její publikační činnost, která podle dostupných zdrojů neobsahuje žádnou publikaci.

Český čtenář je informován o událostech ve Venezuele, články mají ideologický podtext a prezentují informace s jistým subjektivním zabarvením. Rétorické figury mají persuasivní funkci. Články se dělí na několik druhů, jedná se o články politické, kulturní, ekonomické a články popisující akce pořádané venezuelskou ambasadou. Ideologie je v každém článku patrná, jedná se o prosazování politiky Venezuely, snaha přesvědčit o pozitivním přístupu

k Venezuele a její politice. Ambasáda, která vytváří časopis, si klade za cíl upoutat pozornost čtenáře ke svým akcím, které pořádá. Časopis je prezentován v písemné formě, zájemci ho mohou získat na internetu nebo i v písemné podobě. Čtenáři časopisu jsou většinou obeznámeni se základními informacemi o Venezuele, hledají zde novější nebo doplňující informace.

Celkový počet slov ve 4 číslech časopisu 8 Estrellas je 10 705 slov, průměr slov na stránku je 697 slov. Z hlediska rétorických figur je celkový počet 252. Z celkového počtu slov je výsledek procentuální 2,35 %. Aritmetický průměr na stránku je 8,4 (tento údaj se zaokrouhlí jako předchozí na 8). Modus v tomto případě lépe vystihuje charakteristiku souboru a vychází 9. Naopak medián vychází 8, jedná se o stejný výsledek jako aritmetický průměr, toto číslo rozděluje soubor na dvě shodně četné poloviny. Variační rozpětí je rozdíl mezi nejnižší hodnotou 3 a nejvyšší hodnotou 18, výsledné číslo je 15. Průměrná absolutní odchylka vyšla 2,7 a relativní odchylka činí 37,03 %. Celkový výčet rétorických figur v tomto textu je: 9, 8, 7, 11, 9, 4, 3, 13, 7, 9, 9, 10, 14, 15, 18, 4, 5, 5, 10, 9, 7, 9, 6, 6, 8, 7, 6, 5, 12, 7.

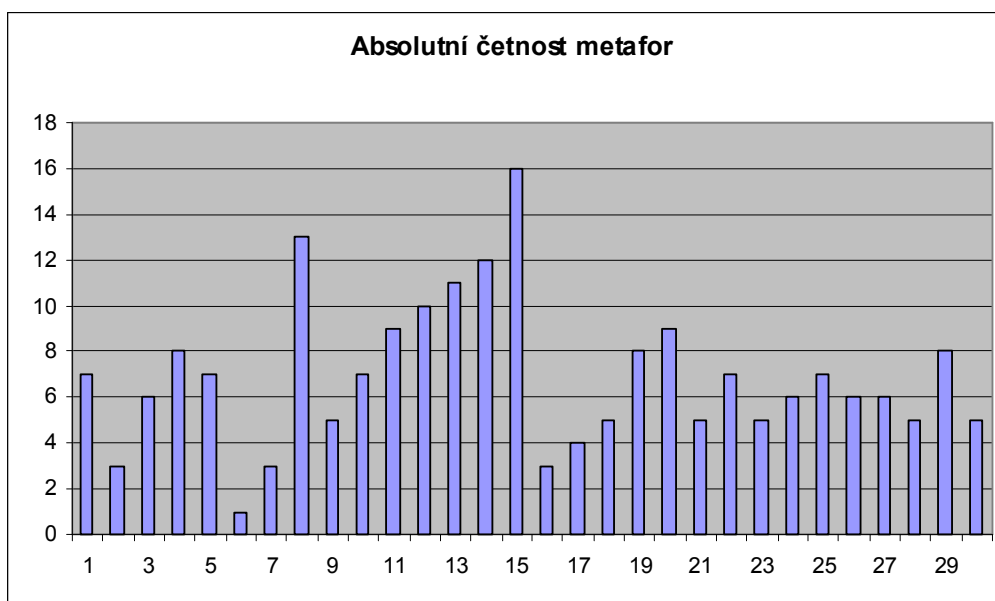
Počet rétorických figur v česky psané části časopisu 8 Estrellas	Celkový počet slov	10 705		Modus	9
	Celkový počet rétorických figur	252		Medián	8
	Výsledek v %	2,35 %		Variační rozpětí	15
	Aritmetický průměr rétorických figur na stránku	8		Průměrná odchylka absolutní	2,7
	Výsledek v %	2,54 %		Průměrná odchylka relativní	37,03 %

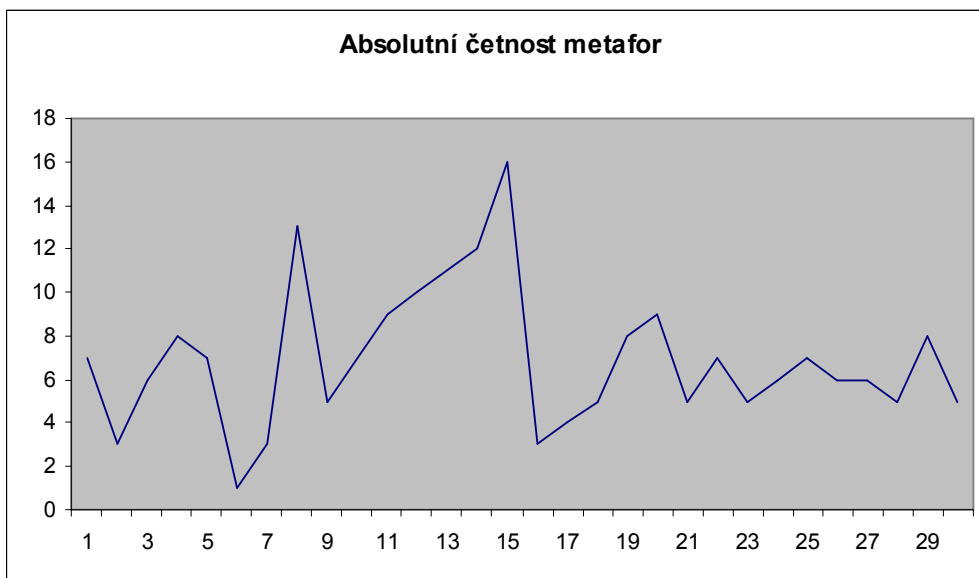

Nyní se budeme věnovat metaforám v textu českého překladu v časopise 8 Estrellas. Z celkového počtu rétorických figur je 207 metafor, z celkového počtu slov se jedná o 1,93 %. Aritmetický průměr metafor na stránku textu činí 6,9 (jako v ostatních případech se tato suma zaokrouhlí na 7), z celkového počtu se jedná o 3,38%. V tomto případě modus vychází 5, tato hodnota je více vypovídající než aritmetický průměr, stejně jako medián, který činí 6, to znamená, že rozděluje hodnoty na dvě poloviny. Většina hodnot je pod hodnotou

aritmetického průměru, pokud si srovnáme hodnoty podle velikosti. Variační rozpětí je 15, hodnoty na extrémech jsou velmi rozdílné od 1 do 16. Průměrná odchylka absolutní je 2,37 a relativní činí 42,25%. Celkový výčet metafor je 7, 3, 6, 8, 7, 1, 3, 13, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 16, 3, 4, 5, 8, 9, 5, 7, 5, 6, 7, 6, 6, 5, 8, 5.

Počet metafor v česky psané části časopisu 8 Estrellas	Celkový počet slov	10 705		Modus	5
	Celkový počet metafor	207		Medián	6
	Výsledek v %	1,93 %		Variační rozpětí	15
	Aritmetický průměr metafor na stránku	7		Průměrná odchylka absolutní	2,37
	Výsledek v %	3,38 %		Průměrná odchylka relativní	42,25%

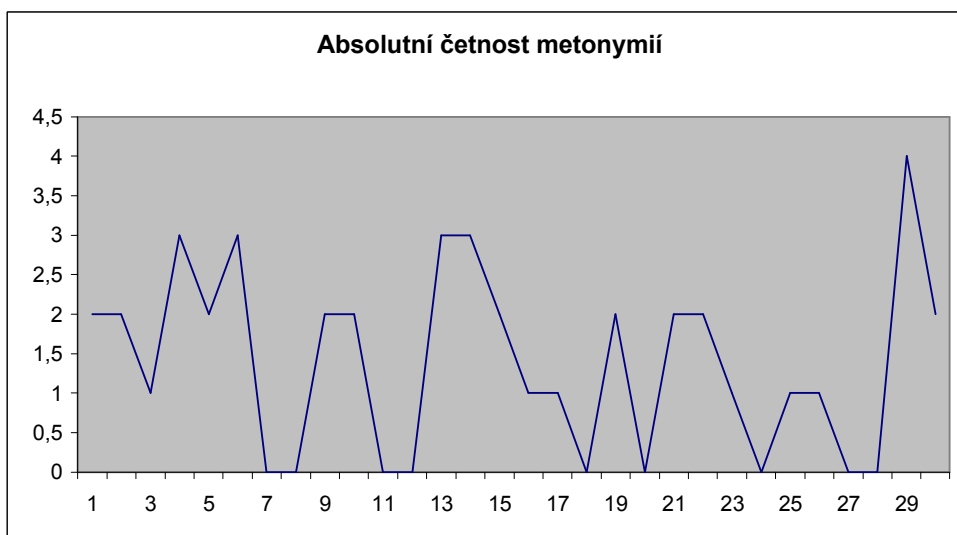
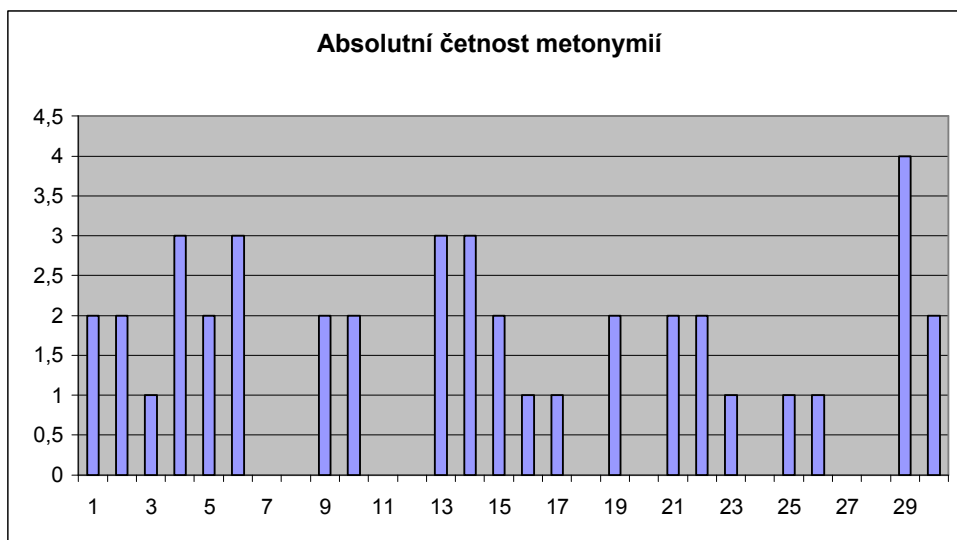

Metonymie tvoří další významnou součást rétorických figur obsažených v textu časopisu 8 Estrellas, přestože jejich počet je nižší než počet metafor. Z celkového počtu rétorických figur je 45 metonymií (0,42 % z celkového počtu slov). Aritmetický průměr metonymií na stránku textu je 1,5 v tomto případě také zaokrouhlíme na 2 metonymie na stranu textu (0,96 % z celkového počtu). Modus jako nejčastěji se vyskytující hodnota vychází v tomto případě stejně jako zaokrouhlený průměr na 2. Medián naopak vychází 1, můžeme to připisovat průměru, který vychází 1,5 tedy mezi 1 a 2. Variační rozpětí je nízké, protože výkyvy nejsou v tomto případě velké. Nejnižší hodnota je 0 a nejvyšší 4. Průměrná absolutní odchylka činí 0,93 a relativní 93,7%. Celkový výčet figur je: 2, 2, 1, 3, 2, 3, 0, 0, 2, 2, 0, 0, 3, 3, 2, 1, 1, 0, 2, 0, 2, 2, 1, 0, 1, 1, 0, 0, 4, 2.

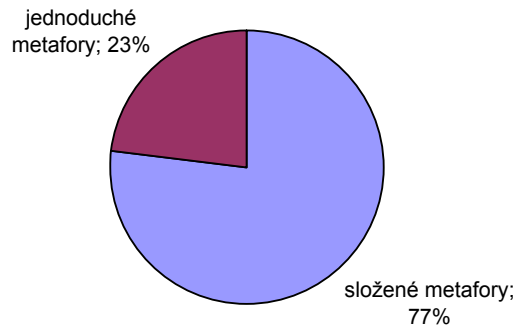
Počet metonymií v česky psané části časopisu 8 Estrellas	Celkový počet slov	10 705		Modus	2
	Celkový počet metonymií	45		Medián	1
	Výsledek v %	0,42 %		Variační rozpětí	4
	Aritmetický průměr metonymií na stránku	2		Průměrná odchylka absolutní	0,93
	Výsledek v %	0,96 %		Průměrná odchylka relativní	93,7%

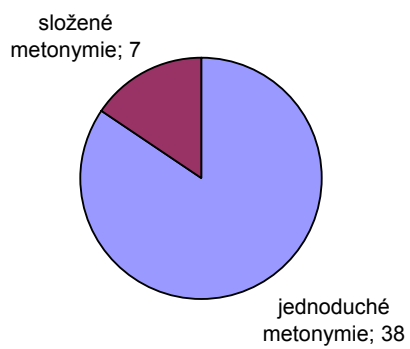

Poslední část tohoto oddílu se zabývá metaforami a metonymiemi, jejich druhy a typy. Jako v předcházejících případech se metafory vyskytují převážně ve složené podobě, z celkového počtu se jedná o 159 metafor. Jednoduché metafory se vyskytují ve 48 případech. Naopak metonymie jsou převážně jednoduché, z celkového počtu 45 případů se jedná o 38. Složené metonymie jsou v textu přítomny v 7 případech. Oblasti, ze kterých rétorické figury čerpají inspiraci, jsou shodné se španělskou částí. Čerpají zejména z antropologie („otec vlasti“ – číslo 23, str. 1) a patriotismu („...zanechal ten nejlepší dojem o naší zemi...“ – číslo 23, str. 3). Nejčastěji se odvolávají na politiku („...Venezuelu přijal za svou vlast...“, číslo 24, str. 2), která v tomto časopise působí ideologicky. Jedná se o intenci autora originálu i překladatele.

Metafory složené a jednoduché

Metonymie složené a jednoduché

2.3. KAPITOLA TŘETÍ

2.3.1 ZHODNOCENÍ PŘEKladu

V této části rigorózní práce se zaměříme na porovnání originálního textu a překladu z hlediska reflektování rétorických figur. Nejdříve srovnáme údaje získané z výzkumu a poté tyto výsledky srovnáme s úvodními hypotézami. Nakonec vyvodíme z praktické části teoretické závěry.

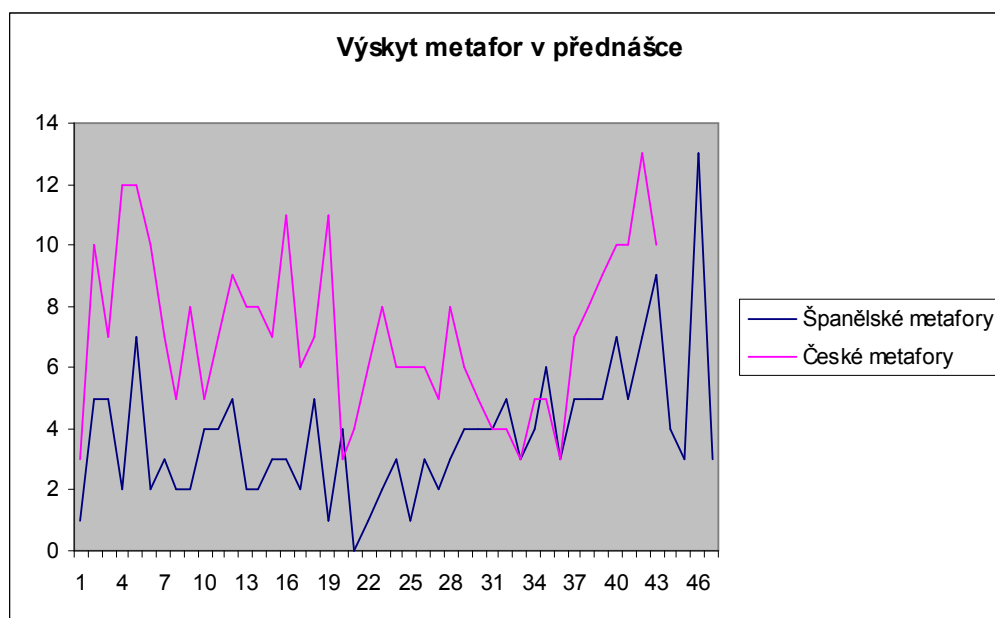
Celkové srovnání	Metafora	Metonymie	Celkový počet figur
Španělská přednáška	172	160	332
Česká přednáška	307	118	425
8 Estrellas španělská část	253	55	308
8 Estrellas česká část	207	45	252

Již po letném pohledu do této tabulky výsledky dokazují, že překlad nereflektuje 100% výchozího textu. V případě české přednášky je počet rétorických figur vyšší než v originálu, tento fakt můžeme připisovat jak stylu překladatele, který je dobově závislý na překladatelské normě, ale také určitému politickému patosu. Rudolf Jan Slabý se snažil politický patos zachovat v textu překladu, v některých případech se ho snažil zdůraznit, využil proto více metafor, než se objevilo v originálním textu. Naopak publicistický styl české části časopisu je chudší na rétorické figury, vyskytuje se zde méně těchto figur než v originálním textu a to i v porovnání s českým textem přednášky, přestože oba texty jsou rozsahově téměř shodné. V přednášce se vyskytují metafory a metonymie ve vyrovnanějším počtu než v případě časopisu, kde jsou metonymie ve výrazné menšině. Tento fenomén přikládáme složitosti jednotlivých figur, metonymie je figura složitější nejen na vytvoření, ale i na fungování v rámci textu. Čtenář časopisu neocení složité figury, důležitější je pro něj informace a ne její forma. Autoři textu využívají více metafory, které se tvoří snadněji a mají stejný účinek na adresáta jako metonymie. Základní funkcí rétorických figur v textu je persuasivní funkce,

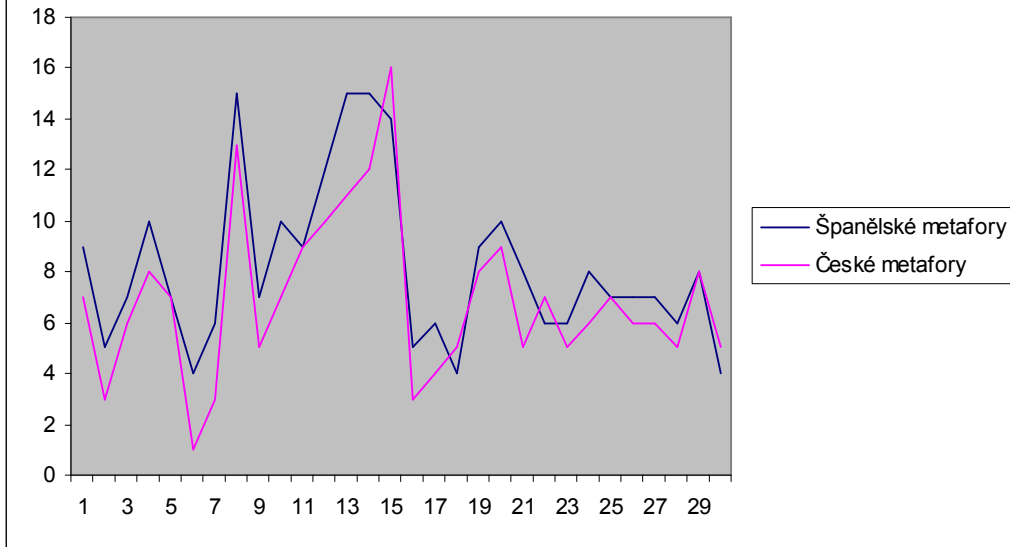
kteřá přesevěďčuje adresáta o důležitosti informace, autor nebo překladaťel záměrně přitahuje pozornost adresáta k dané informaci.

V překladaťu naražíme na řadu problémů. Nejčastějším způsobem řešení v překladaťu je vynechání rétorické figury (to se využívá zejména v časopise podle výše uvedených údajů), dále dochází k nivelizaci textu, zeslabuje se originální záměr autora – např. článek 23, str. 4 – „...una nutrida agrupación de simpatizantes...“ překladať – ...zúčastnila početná skupina příznivců...“.

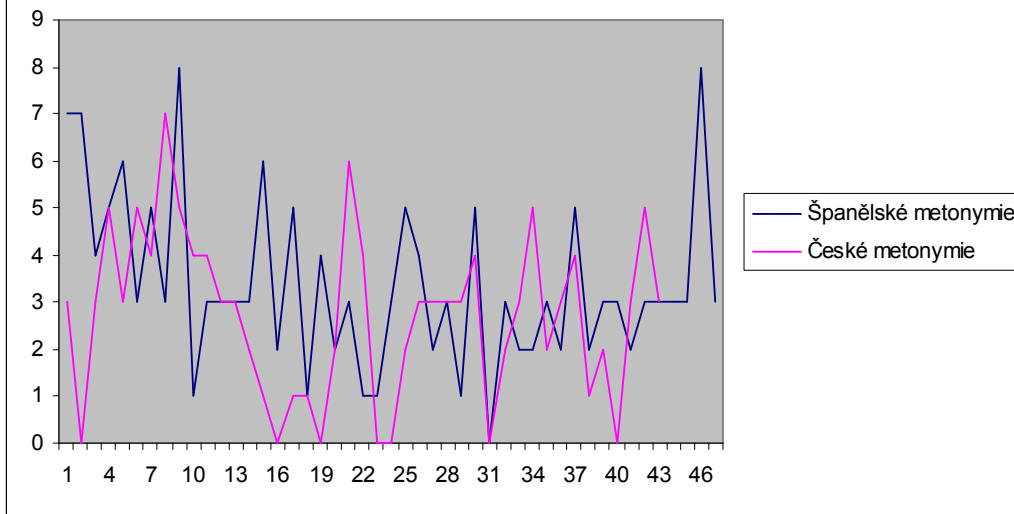
Další srovnání je v souladu se strukturou přednášky a časopisů. Následující grafy ukazují výskyt metafor a metonymií v rámci obou textů. Můžeme zde srovnat, v jakých částech textu se dané figury nejčastěji vyskytují a zda se kryje výskyt rétorických figur v originální textu a překladaťu.

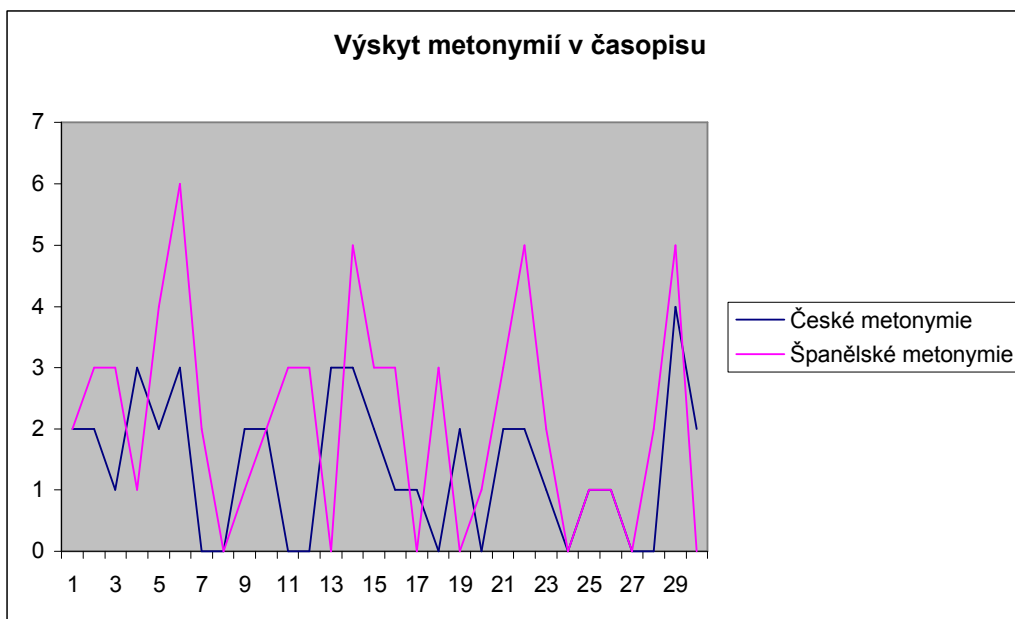

Výskyt metafor v časopisu

Výskyt metonymií v přednášce

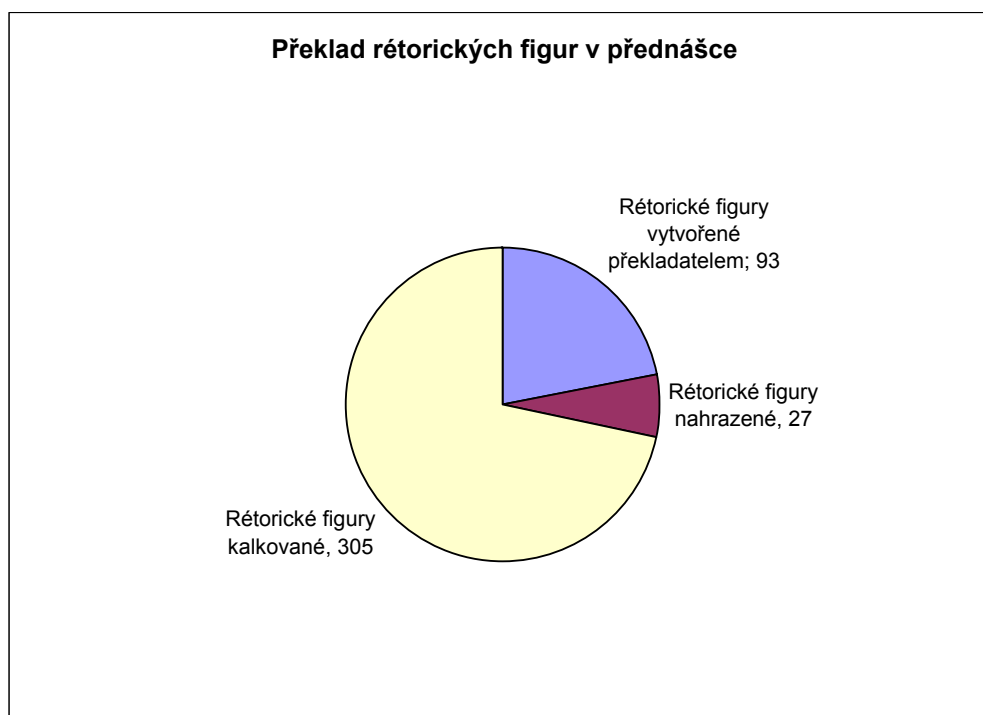
Závěry vyplývající z předchozích grafů jsou jednoznačné. Překlad a originál se nepřekrývají, nejvíce se shoduje graf ve výskytu metafor v časopisu 8 Estrellas. Největší rozdíly jsou v metaforách v přednášce, porovnáme-li překlad a výchozí text. Pokud tuto shodu budeme chtít vyjádřit v datech, shoda v jednotlivých prvcích nastává v případě přednášky pouze v 15% u metafor, u metonymií dochází ke shodě v 56%. V časopise 8 Estrellas je shoda vyšší, shoduje se v 65% v případě metafor a v případě metonymií jde o 67%. Zaměříme-li se na strukturu přednášky a časopisu, můžeme říci, že rétorické figury se vyskytují převážně v počáteční části textu. Autor se snaží představit téma, připoutat pozornost adresáta k prezentovaným informacím a zvýšit stylovou úroveň textu. Po počátečním vzestupu je vidět strmý pád, který je vystřídán dalším vrcholem po 2–3 stranách textu, tato strategie autora textu či překladu slouží k udržení pozornosti adresáta. Následuje další pokles v následujících stranách a opět vzestup ke konci prezentace, kde se autor či překladatel snaží shrnout informace, zároveň má poslední šanci zapůsobit na čtenáře a přitáhnout jeho pozornost k důležitým informacím. Právě v tomto okamžiku jsou rétorické figury využívány k populistickým prohlášením. Autor textu se snaží přesvědčit cílového čtenáře o své pravdě a o tom, že jím prezentované informace jsou nejdůležitější a skutečně jediné pravdivé. Potvrdila se hypotéza, že rétorické figury mohou být užity ve službách populismu k ovlivnění cílových skupin čtenářů a adresátů textů. Zároveň se potvrdila i rétoricky stabilní struktura přednášky

prezentována v teoretické části. Podle částí přednášky je zřejmé, že v úvodu a závěru dochází k akumulaci výrazů s persuasivní funkcí. Naopak jako digrese (emocionální vsuvka) jsou využívány rétorické figury v průběhu přednášky (v českém překladu jsou využívány hojně – např. str.76: „...Lze říci, že stojíme na prahu velkého dramatu, jež mělo vzrušit celou Ameriku. V tomto hrozném dramatě, mezi výbuchy plamenů a krvavými odlesky – vynořuje se jako hlavní hrdina výjimečný muž, dříve však než se objeví na této mohutné scéně, je nutno, abychom alespoň poněkud pojednali o jeho minulosti. Kdo byl Šimon Bolívar?...”).

Nyní se budeme věnovat problémům překladu. Překlady se zde vyskytují trojího typu. Překlad rétorické figury je doslovný (kalkování), rétorická figura je vynechána úplně (text pozbývá persuasivní funkci) nebo je figura nahrazena ekvivalentem v cílovém jazyku. Oba překlady se výrazně drží originálního textu, dochází zde k častému kalkování, to je asi nejpoužívanější metodou ve všech překladech. V případě přednášky se kalkování objevilo v celkovém počtu rétorických figur 425, kde se projevilo ve 305 případech, 27 rétorických figur bylo nahrazeno adekvátně a ostatní rétorické figury (93) jsou důsledkem nahrazení rétorickou figurou termínu originálu, který překladatel neuměl řešit jinak nebo se rozhodl zdůraznit persuasivní funkci výchozího textu rétorickou figurou.

Problematika překladatelských řešení spočívá také v problému nivelizace. Podle Levého (1998: 151) je nivelizace základním rysem překladatelské psychologie se zaměřením na text. K textu pak má překladatel vztah tlumočnický a z něho vyplývají obě druhotné psychologické tendence překladatelského procesu: intelektualizace a nivelizace. Jejich estetickým důsledkem je oslabení estetické funkce výrazu ve prospěch funkce sdělovací, překladatelovo lpění na složce sdělovací se odráží ve stylizaci vět. Neumělý překladatel jde jen po významu věty v originále, přetlumočí jen slova významová a ochudí text o slova nebo stavební prvky, jejichž funkce je spíše estetická. Pro umělecký styl mají význam mnohá celkem bezobsažná slůvka jako Pak, jen, když, tedy atd. odstiňují a subjektivně podbarvují význam a vyrovnávají rytmus věty, činí řeč plynou a živou. Protože pro ně v originále není podklad, vyhýbá se pedantský překladatel a jeho styl je pak suchý a tvrdý. V tomto případě jsme si na počátku této práce položili otázku, zda dochází v překladu k nivelizaci. V překladu přednášky nedochází k nivelizaci vůbec, překladatel naopak preferuje zdůraznit funkci textu na úkor ekvivalence překladu. Zdůrazňuje persuasivní funkci textu, objevuje se zde více metafor a metonymií než v originálním textu. Naopak text publicistický je spíše charakteristický

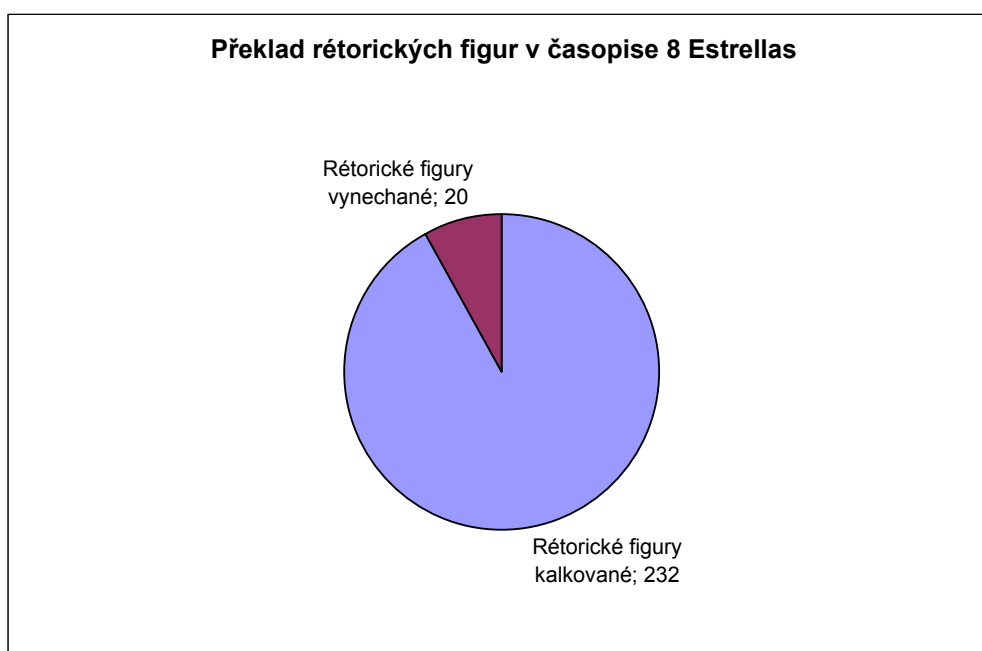
nivelizací překladatele, která se projevuje menším počtem rétorických figur v překladu v porovnání s originálem.

Dalším nejčastějším problémem překladu do češtiny jsou kalky. Dochází ke kalkům nejen na úrovni lexikální, ale také na úrovni syntaktické. Řečnické figury jsou často kalkovány, jedná se o jeden z možných řešení překladu, který jsem nastínila v předchozím oddílu. Metafory a metonymie jsou používány k posílení vlivu zveřejňované informace na příjemce. Autoři španělského textu časopisu záměrně používají řečnické figury ke zdůraznění informace (např. 8 Estrellas Ejemplar 23 – admitir las reglas de juego democrático – metonymie založená na vnitřní podobnosti mezi pravidly sportovních her (neboli fér play) a pravidly demokracie a

voleb). V českém překladu jsou řečnické figury buď kalkovány (ponechány v doslovném překladu) nebo je jejich intence zeslabena. V ojedinělých případech dochází k zesílení řečnické figury v překladu do češtiny. V některých případech český překlad nereflektuje řečnické figury použité v originálu a dochází k nivelizaci. Český překlad je tak ochuzen o určitý politicko-propagační patos, který se objevuje ve španělském textu (8 Estrellas, Ejemplar 23 str. 1 – „La solemne ceremonia de ofrenda floral...“ přeloženo jako „Tento slavnostní akt...“ V českém překladu došlo k přesunutí tohoto sousloví až do druhé části zprávy, zatímco ve španělském originálním textu zaujímá přední místo. Sama pozice sousloví v textu implikuje důraz na toto sousloví a politický podtext celého textu). V celkovém součtu bylo z 252 rétorických figur přeložených do češtiny 232 kalkovaných a 20 vynechaných úplně. V časopise se objevují kalky, v některých případech se jedná o ekvivalentní překlad, protože lepší varianta překladu do češtiny neexistuje. Autoři překladu zachovávají strukturu španělské syntaxe, proto pak kalky jednotlivých termínů působí rušivě v celkovém vyznění textu. Pokud by autoři překladu dokázali řešit jiným způsobem rozdíly mezi českou a španělskou syntaxí, překlad rétorických figur by působil přirozeněji, méně exoticky. Jak vidíme, nezáleží pouze na samotném překladu jednotlivých rétorických figur, ale i na jejich zasazení v kontextu věty, ale samozřejmě i celého textu.

2.4. ZÁVĚR

Pokud budeme chtít shrnout dosažené výsledky, musíme si odpovědět na otázky, které jsem si položila v úvodu této práce. Může být rétorická figura ekvivalentně překládána? Ano, rétorická figura může být ekvivalentně překládána do češtiny, jak to nejen prokázala teorie, ale také praxe. Bohužel v našem případě, oba texty používaly jiné metody překlada řečnických figur, ekvivalence se v textu objevila jen zřídka, jak to vyplývá z předcházející studie. Záleží nejen na samotném překlada rétorické figury, ale jejím vnímání v cílovém textu, zda bude figura působit exoticky nebo bude čtenářem vnímána jako aktualizace textu. V případě publicistického stylu má rétorická figura především funkci persuasivní, ale spojuje v sobě také funkci informační, která by měla celkově převažovat v rámci celého časopisu. Naopak v případě přednášky je jejím hlavním cílem aktualizace textu a její převažující funkce je persuasivní.

Může rétorická figura sloužit populismu? Ano, i tato hypotéza byla potvrzena, nejen teorií ale i praxí, protože rétorická figura může být pro svou persuasivní funkci použita k ovlivnění adresáta textu. Autor se snaží zdůraznit nějakou z informací, propaguje vlastní názory nebo se jen snaží obohatit vlastní řečnický styl. Toto jsou hlavní důvody, proč politikové na celém světě využívají rétorických figur při svých projevech, které se pak mohou jevit jako značně populistické. V současnosti se na populismus nazírá spíše negativně, bývá veřejností i odborníky odsuzován, ale zároveň se jedná o jednu z neúčinnějších metod, která slouží k ovlivnění adresáta projevu. Z tohoto důvodu bývá tak často užívána.

Je srovnatelný výskyt metafor a metonymií v českých a španělských textech? Ne, metafora se v českém i španělském textu vyskytuje častěji než metonymie. Důvody hledejme zejména v obtížnosti používání obou druhů rétorických figur. V překlada přednášky došlo k zajímavé skutečnosti, metafor se v českém překlada objevilo více než ve španělském originálu. Tento jev připisujeme snaze překladatele o zachování funkce a intence originálu, některé termíny řešil raději překlada rétorickým než běžně užívaným výrazem automatizovaným.

Jakým způsobem se metafory a metonymie překládají do češtiny? Neztrácí se jejich persuasivní funkce? Způsoby překlada jsem uvedla v předcházející kapitole, rozlišila jsem tři základní druhy. Překlad rétorické figury může být doslovný (kalkování) nebo je rétorická figura vynechána úplně (text pozbývá persuasivní funkci) či může být figura nahrazena ekvivalentem v cílovém jazyku. Nejčastějším způsobem překlada je v tomto případě

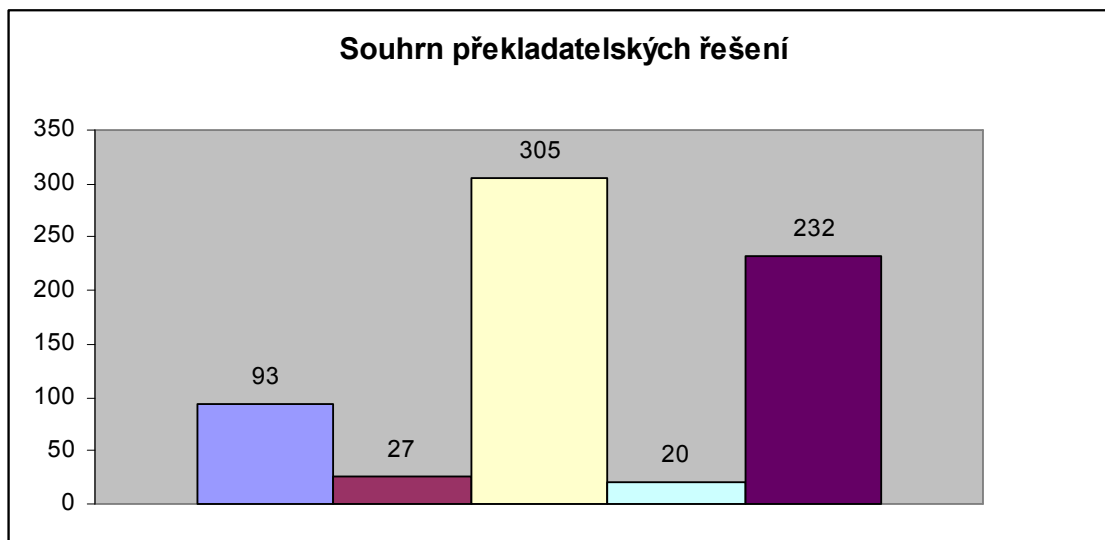
kalkování, doslovné přebírání formy rétorické figury do cílového jazyka. Výsledný efekt na čtenáře je exotizace textu a dosažení zvláštního patosu, který je často spojován s politickými projevy. Persuasivní funkce se ale v jisté míře ztrácí, zvláště pokud dojde k vynechání rétorické figury, jako tomu bylo v případě časopisu 8Estrellas. Persuasivní funkce se mění také v případě, kdy se v textu vyskytuje příliš mnoho rétorických figur, jako je tomu v případě českého překladu přednášky. Množství použitých výrazů je kontraproduktivní, poutá sice pozornost adresáta, ale spíše k formě sdělení než k jejímu informačnímu obsahu. Tento nestandardní postup byl zřejmě způsoben překladatelem, který se snažil zachovat funkci textu na úkor jeho ekvivalence k originálu. Celkový ráz textu je persuasivní, stejně jako hlavní funkce textu, další funkce je informativní, kdy autor prezentuje základní informace o tématu, které postupně rozvíjí v rámci celé přednášky. Stěžejním tématem je v tomto případě osvobození Latinské Ameriky a role Simona Bolívara.

Výsledkem studie je, že rétorické figury mají výraznou persuasivní funkci, z tohoto důvodu jsou často využívány ve službách populismu k ovlivnění potencionálních voličů. Rétorické figury se využívají již od období starověku, rétorika má silnou tradici nejen v politice. Zvolila jsem si ke zkoumání metafory a metonymie jako dvě reprezentativní figury, jedna je jednodušší a druhá na tvorbu i používání složitější. Politikové mají vlastní styl mluvy, vytváří si slang, který se řídí specifickými pravidly. Hojně v něm využívají rétorické figury a to v ústních i v písemných prezentacích. Nejčastěji se v politických textech vyskytuje metafora, ale v případě, že autor chce zvýšit svůj kredit u adresátů textu, využije metonymii jako složitější figuru. Metaforu je snazší vytvořit i používat, z tohoto důvodu převažuje nejen v tomto typu textu, ale také v textech publicistických, kde by se měla spíše vyskytovat funkce informativní. Rétorické figury se v publicistice používají se stejným cílem, jako v politických projevech. Jejich persuasivní funkce by ale v tomto případě neměla převažovat, v časopise 8Estrellas převládá spíše persuasivní funkce, pokud se zaměříte na počet rétorických figur.

Poslední zodpovězenou otázkou je, zda dochází v textu k nivelizaci? Na základě výše provedených výzkumů, se tato premisa potvrdila jen částečně. V překladu přednášky se nivelizace neprojevuje, překladatel se snaží dodržovat shodnou funkci textu, kterou má originální text a v některých případech dokonce tuto funkci do překladu přidává, jak ostatně dokazují údaje o počtu rétorických figur v překladu přednášky. V publicistickém textu článků časopisu 8Estrellas naopak dochází k nivelizaci, projevuje se sníženým počtem rétorických figur v překladu a snížením persuasivní funkce cílového textu.

Při překladu rétorických figur je třeba brát v úvahu strukturu textu, v některých částech se rétorické figury používají častěji a plní funkci přesvědčovací, ale v jiných se snaží obnovit pozornost čtenáře. Důležité je zaměřit se také na způsob překladu, zda ho přizpůsobit cílovému adresátovi nebo se snažit zachovat ekvivalenci a návaznost na originál. Tento poměr musí řešit každý překladatel na každém konkrétním případě. Vždy je třeba hledat vhodné řešení, nespokojit se pouze s kopírováním (kalkováním) struktury textu i terminologie. Kalkovaný překlad působí na cílového adresáta textu cize a překlad ztrácí přirozenost, v některých případech i srozumitelnost. Rétorické figury budou určitě i nadále sloužit populismu, můžeme si jen přát, aby se jejich překlad do češtiny začal provádět profesionálně a ne jen bezmyšlenkovým kopírováním.

Osobnost překladatele je také jedním z charakteristických rysů přístupu k překladu. Překladatel je činitel, který rozhoduje nejen o kvalitě překladu, ale také o přístupu k dílu a samotnému překladu. Překladatel tvoří spojnici mezi jazykem originálu a jazykem překladu. Pokud originál obsahuje ideové konotace, záleží na překladateli, zda je zachová nebo bude překlad neutralizovat. Také je důležité do jaké míry přizpůsobí překlad očekávání příjemce překladu. To jsou pouze některé z prvků, které ovlivní výsledný překlad. Méně často se zmiňuje samotná osobnost překladatele, ale i ta patří mezi významné vlivy. Nejen profesionální zkušenosti, ale také osobnostní rysy hrají v překladu významnou roli. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla také zaměřit na osobnost překladatele. V časopise 8Estrellas jsou uvedeny tři překladatelky, které jsem zběžně charakterizovala v rámci předcházející části zaměřené na překlad do českého jazyka v časopisu 8Estrellas. Vzhledem k výsledkům výzkumu, které jsem detailněji popsala v předcházející kapitole, můžeme konstatovat, že překladatelská řešení byla mnohem více rozmanitá v případě překladu Jana Rudolfa Slabého než v překladu v časopise 8Estrellas (tyto rozdíly můžeme vidět na níže uvedeném grafu).

První tři sloupce odpovídají překladu přednášky, přičemž největší počet překladatelských řešení je kalkování, zároveň se zde objevuje nahrazení rétorické figury a také vytvoření nové rétorické figury. V překladu časopisu se objevuje pouze vynechání rétorické figury nebo její kalkování. Tento fenomén může být způsoben právě např. nezkušeností překladatelek časopisu, protože ani jedna z nich pravděpodobně nemá dlouhou překladatelskou praxi, ani příslušné vzdělání na teoretické bázi v oblasti teorie překladu. Z jejich pohledu tak volí nejjednodušší překladatelská řešení, v případě, že nejsou schopny adekvátně rétorickou figuru převést do jazyka příjemce je pro ně nejjednodušší tyto figury nepřekládat a vynechat je. Naopak jediným způsobem překladu pro ně je kalkování.

Zde také můžeme pozorovat vliv překladatelské osobnosti. Jak je vidět na příkladu Jana Rudolfa Slabého, překladatel se vzhledem ke svým zkušenostem nezdráhá využít jiná překladatelská řešení jako nahrazení nebo vytvoření nové rétorické figury, to vše za účelem co nejbližšího přenesení významu cílovému příjemci textu. Tento fenomén můžeme pozorovat i v jeho dalším překladu, který jsem již zmínila v předcházejících částech práce, v překladu Torero Caracho, kde překladatel používá doslovné převedení textu a využívá hojně poznámek pod čarou. Jeho cílem je co nejvíce přiblížit text cílovému příjemci a zároveň zachovat co nejvíce charakteristických rysů originálu, samozřejmě tento překladatelský přístup je pod silným vlivem překladatelské normy typické pro toto období. Překladatelská dobová norma je také jedním ze stěžejních prvků, které ovlivňují finální strukturu překladu.

Přestože Jan Rudolf Slabý nevolí vždy adekvátní překladatelská řešení, přesto si myslím, že si zaslouží výraznější ocenění jeho překladatelské práce. Jeho snaha o propagaci španělské

kultury v Československu byla někdy až příliš patrná v jeho překladech (např. používáním poznámek pod čarou či přidávání rétorických figur pro lepší přenesení charakteristik výchozího textu), přesto je nutné mu přiznat zásluhy za šíření povědomí o španělské a katalánské kultuře v Československu, ale také za jeho překlady českých děl, ať již literárních či např. operních do španělského a katalánského jazyka. Z tohoto důvodu, ať již může z překladatelského hlediska kritizován, je z hlediska kulturního jeho přínos nesporný.

POUŽITÁ LITERATURA

Aguadero, F.: Diccionario de términos multimedia. Acento editorial. Madrid 2003

Alvar, M.: El lenguaje político. Fundación Friedrich Ebert. Madrid. 1987

Brooke-Rose, Chr.: A grammar of metaphor. London 1970

Čechová a kolektiv: Čeština řeč a jazyk. ISV nakladatelství. Praha 2000

Čmejrková, Hoffmannová: Jazyk, média, politika. Academia. 2003

Coloma Lleal, J.M.: Constantes léxicas en el lenguaje político. Revista española de lingüística. 9. Madrid 1979 str. 505-514

Collado Campaña, F.: El lenguaje político como lenguaje sectorial.

(http://www.gibralfaro.uma.es/opinion/pag_1372.htm)

Del Aguila, Rafael: Manual de Ciencia Política. Madrid. Editorial Trotta. 1997

Fernandez Laguinilla, M., Concepcion Otaola: Aproximacion al discurso de la derecha en

España. Revista de Estudios Políticos (Nueva Epoca). 1984

Foronda, E.P. a kol.: El pequeño Larousse ilustrado. SPES Editorial. Barcelona 2005

Gallego, F.: Berlusconi y el proceso constituyente de la derecha populista: una jornada particular. El Viejo topo, ISSN 0210-2706, N°. 221, 2006

Gómez Torrego, L.: El léxico en el español actual: uso y norma. Arco Libros. Madrid. 1995

González Leal, N.: Nuevas Tendencias de la lengua española en los medios de comunicación.

2006 (<http://www.ucm.es/info/especulo/numero24/paradoja.html>)

Guerrero Salazar, Susana y Emilio, Nunez Cabezas, A.: Medios de comunicacion y español actual. Ediciones Aljibe. 2002

Hermida de Blas, Alejandro; Gonzalo de Jesus, Patricia. The Translation of Czech and Slovak Literature in Spain. In Iberian and Slavonic Cultures: Contact and Comparison. Edited and with an Introduction by Beata Elżbieta Cieszyńska. Lisabon, 2007, s. 185–189, s 196–203. (<http://www.iberia-slavonic.org/iberianandslavoniccultures.pdf>)

Hernández Guerrero, M.J.: Las traducciones periodísticas: entre la aceptabilidad y el transvase linguistico. Revista Hermeneus – de la facultad de traducción e interpretación de Soria, n 10, 2008, ISSN: 1139-7489- N 10/2008

Hernando, M. B.: Lenguaje de la prensa. Eudema. Madrid. 1990

Heywood, A.: Politologie. Eurolex Bohemia. Praha 2004

Heywood, A.: Politické ideologie. Eurolex Bohemia. Praha 2005

Hoffmanová, J.: Stylistika a ... Trizonia. Praha 1997

Chrz, Vl.: Metafory v politice. AV ČR. Praha 1999

Jan Rudolf Slabý: medailonek na wikipedia <http://es.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Jan_Slaby>

Karlík, Nekula, Rusínová: Příruční mluvnice češtiny. Lidové noviny. Brno 1995

Kašparová, J.: Babička Boženy Němcové v překladu do španělštiny a katalánštiny, 2011

(www.vkol.cz/data/soubory/import/konf19/Kasparova.pdf)

Kelly, D.: Ideological implications of translation decisions: positive self –and negative other presentation. Quaderns volumen 1. ISSN 1138-5790. 1998

Klemperer, V.: Jazyk třetí říše: poznámky filologovy. Jinočany. 2003, ISBN 80-7319-019-2

Knörr, Borrás, Henrike: Rudolf Slaby, vascofilo checo. El Diario Vasco, 2. července 2007,

pondělí. (<http://www.diariovasco.com/prensa/20070702/opinion/rudolf-slaby-vascofilo-checo_20070702.html#Inicio_noticia>)

Kraus, J.: Rétorika a řečová kultura. Karolinum. 2004

Krupa, V.: Metafora na rozhraní vědeckých disciplín. Bratislava. 1990

Lipset, S.M.: Dvousečná zbraň. Prostor. 2003

Llanos, Manuel, Torrents, Ramon Pinol: Rudolf J. Slaby (1885-1957), mediador entre les cultures esclaves i les hispàniques” (Universitat de Vic)

(<http://www.frontera.amu.edu.pl/comu3.html>)

LLera, J.A.: La manipulación discursiva como estrategia del Poder. 2006

(<http://www.ucm.es/info/especulo/numero18/discurso.html>)

Maldonado, C., Almarza, N., Rivero, M. a kol.: Diccionario de español para extranjeros .
Ediciones SM. Madrid 2002

medailonek Jana Rudolfa Slabého na webových stránkách Obce překladatelů
(www.obecprekladatelu.cz/S/SlabyRudolfJan.htm)

Núñez Cabezas, E.A: Aproximación al léxico del lenguaje político español. Universidad de
Málaga (tesis doctoral). 2000

Ochoa, Ignacio: Diccionario de publicidad. Acento editorial. Madrid 2003

Opatrný, J.: Stručná historie států – Mexiko. Libri. Praha 2003

Osvaldová, Halada a kol. : Encyklopedie praktické žurnalistiky. Libri. Praha 1999

Ottův slovník naučný. Paseka. 2001

Pehe, J.: Populismus, průměrnost, média. Archív LtN. 2009

Quintana I Font, Artur: Rudolf Jan Slaby. Diario de Teruel, 22. zaří 2007
(vilesigents.blogspot.com/2007/09/23/rudolf-jan-slaby)

Reyzábal, V. M.: Diccionario de términos literarios. Acento editorial. Madrid 2003

Rodríguez Gonzáles, Félix: Prensa y lenguaje político. Fundamentos. Madrid. 1991

Romera, A. : Manual de retórica y recursos estilísticos. (<http://retorica.librodenotas.com/>)

Ruiz Yepes, G.: Ideología y didáctica de la Traducción, el papel del análisis discursivo,
Hermeneus vol. 10. 2008

Samaniego Fernández, E.: La metáfora como fenómeno interlingüístico. 2006

(http://www.ucm.es/info/especulo/numero8/e_saman1.html)

Sánchez Guzmán, J. R.: Diccionario de marketing. Acento editorial. Madrid 2003

Sarmiento González, R., Vilches Vivancos, F.: Lengua española y comunicación. Ensayo
SGEL. Madrid 2007

Savarino, F.: Populismo: Perspectivas europeas y latinoamericanas. Espiral.México. 1998

SLABÝ, Rudolf Jan: 1885-1957- Traductor. Lexicógrafo. Periodista. Músico. Escritor.

Tradujo Obras Médicas checas al castellano. Ver “R. J. S.” Zdenek Hampejs, Bol. Acad. Arg.
de Letras, Bs. As., n° 90, oct.-dic. 1958, p. 695-698).

(<http://leonino1950.blogcindario.com/2009/08/00843-literatura-checoslovaca-y-medicina-bibliografia-por-guillermo-r-gagliardi.html>)

Stachová, J.: Úloha metafory ve vědeckém poznávání a vyjadřování. Filozofický ústav. 1990

Strádalová, J., Kubátová, K.: Vybrané kapitoly ze statistiky I. Praha: Karolinum, 1997

Strádalová, J., Kubátová, K.: Vybrané kapitoly ze statistiky II. Praha: Karolinum, 1996

Valles, Joseph María: Ciencia política una introducción. Ariel. Barcelona. 2006

El populismo está de regreso en América Latina, Apunte sobre México, 19 března 2006